

วารสารศิลปการจัดการ

Journal of Arts Management

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2561

Vol.2 No. 2 May – August 2018

ISSN: 2630-0427 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพ ในการพัฒนาศักยภาพผลงานทางวิชาการในลักษณะบทความทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการ และ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา
2. เพื่อให้บริการทางสังคมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ

นโยบายการตีพิมพ์

วารสารศิลปการจัดการ เป็นวารสารราย 4 เดือน รับผิดชอบและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในมิติด้านศิลปศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ลักษณะของบทความที่จะนำลงตีพิมพ์ ได้แก่ บทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) บทความปริทัศน์หรือบทวิจารณ์วรรณกรรม (Review Article) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Doubleblind Peer Review)

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารศิลปการจัดการ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน) คือ

ฉบับที่ 1

มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2

พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3

กันยายน – ธันวาคม

เจ้าของ

มูลนิธิธรรมมาภิวัตน์

ที่ปรึกษา

นายวรรณชนพล หิรัญบุรณะ ประธานมูลนิธิธรรมภาณวิวัฒน์

บรรณาธิการ

พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน), ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร. รุ่งรัตนา เจริญจิตต์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ณัฐมน นานโพธิ์ศรี

สถาบันรัชต์ภาคย์

กาญจนวนดี โชติวิทยานุกูล

สถาบันรัชต์ภาคย์

กองบรรณาธิการ

Prof. Dr. Pankaj Srivastava

Assoc. Prof. Dr. Wazid Khan

Assoc. Prof. Sengchanh Chantasane

Ven. Dr. Budi Utomo

Dr. Chai Ching Tan

ศ.ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ

ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

รศ.ดร. ศิวชัย ศรีโกตางกุล

รศ. สิทธิพันธ์ พุทธทนต์

ดร.ญาณกร ทัพพะธูร

ดร. นารา กิตติเมธิกุล

ดร. จันทนา อุดม

Mortal Nehru National Institute of Technology, India

T. C. College Baramati, India

National University of Laos, Laos

Samaratunga Buddhist College, Indonesia

Mae Fah Luang University, Thailand

มหาวิทยาลัยรังสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สถาบันรัชต์ภาคย์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ด้านสาขาศิลปศาสตร์

Prof. Dr. Pankaj Srivastava
Assoc. Prof. Dr. Wazid Khan
Assoc. Prof. Sengchanh Chantasane
Dr. Chai Ching Tan
ศ.กิตติคุณ ดร. สุเทพ เชาวลิติ
ศ.ดร. ชีระ รุณเจริญ
ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์
รศ.ดร. พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์
รศ.ดร. สุภารัตน์พิชา ปิยะธรรมวรากุล
รศ.ดร. อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง
รศ. โกมล ปราชนุกต์บุญ
ผศ.ดร. ธิติมา พลัปลี
ผศ.ดร. ภาณุพงศ์ ศาลาทอง
ผศ.ดร. สาธร ทรัพย์รวงทอง
ผศ.ดร. ปิยพงษ์ พลัปลี
ผศ.ดร. พรธภัส สุวรรณรัตน์

Mortal Nehru National Institute of Technology, India
T. C. College Baramati, India
National University of Laos, Laos
Mae Fah Luang University, Thailand
สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการจัดการ
มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
สถาบันรัชต์ภาคย์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ด้านสาขารัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์

ศ.กิตติคุณ ดร. ไพบูลย์ ช่างเรียน
ศ.ดร. ดิน ปรัชญพฤทธิ
รศ.ดร. ยศศักดิ์ โกไทรกานนท์
รศ.ดร. วิทยา ชินบุตร
รศ.ดร. สัญญา เคนาภูมิ
รศ.ดร. ศิวะ ศรีโศกกุล
รศ. สิทธิพันธ์ พุทธหนู
รศ. เฉลิมพล ศรีหงษ์
ผศ. พ.ต.อ. ดร. มีชัย สีเจริญ

สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์
ข้าราชการเกษียณอายุ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

ผศ. ดร. พ.ต.ท. สฤษดิ์ สืบพงษ์ศิริ	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
ผศ.ดร. อุบล วุฒิพรโสภณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ด้านสาขาวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ศ.ดร. วิเชียร วิทย์อุดม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศ. ดร. เดือน คำดี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร. วิทยา จิตนุกงษ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร. ยุภาดี ปณะราช	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รศ.ดร. โกนิฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหามหวิมล ปรีสุตโต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาวิริยธน์ วรินทร์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระณัด วฑฒโน, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. โยตะ ชัยวรมันกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฝ่ายจัดการ

ดร. นันทวรรณ บุญช่วย ดร.ธันยรัตน์ จันทรทรงพล ผจกศกดี ปัทมะสังข์

สำนักงานกองบรรณาธิการ

146/3 ซอยรามคำแหง 112 แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร 10240
โทร. 096 885 5234

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปการจัดการ (Journal of Arts Management) โดย มูลนิธิธรรมมาภิวัฒน์ ได้ดำเนินการฉบับนี้เป็นปีที่ 2 สำหรับฉบับนี้ได้รับความสนใจจากคณาจารย์ นักวิชาการ และ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ได้ส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์ในฉบับนี้ ดังนี้

การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ โดย **อัครเดช พรหมกัลป์** บทความนี้นำเสนอ การขับเคลื่อน และการยุติโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสาธารณะของรัฐได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความหวาดระแวงเกิดขึ้นในระดับพื้นที่ โดยนำเสนอแนวทางการสื่อสารทางการเมืองที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ดี เพื่อคืนความสงบสุขและสันติสุขกลับมาให้กับคนในลุ่มน้ำแม่วงก์แห่งนี้

เครือข่ายการต่อต้านทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดย **สมชาย ชูเมือง** นำเสนอวัตถุประสงค์เพื่อการต่อต้านทุจริตในองค์กร สร้างอุดมการณ์จากแรงกระตุ้นภายในเกิดเป็นจิตสำนึกที่ดี และการร่วมกลุ่มของภาคประชาชน ให้เป็นเครือข่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจทำได้ทั้งลักษณะรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง โดย **สรวิชัย วรรษสะอาด** บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาของ “ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง” พบว่า แนวความคิด “ปรัชญาการเมือง” ที่มุ่งศึกษาระบบการปกครอง สิทธิหน้าที่ ในการดำเนินชีวิตของของมนุษย์ ที่พยายามเข้าถึงธรรมชาติทางการเมืองที่แสวงหาคำตอบว่า ระเบียบทางการเมืองที่ดีที่สุด

แรงงานต่างด้าว: การบริหารและการจัดการในประเทศไทย โดย **ภาคศิริ แอนินทน** บทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าว โดยชี้ให้เห็นว่า วิธีการจัดการแรงงานทั้งระบบนั้น รัฐบาลต้องวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้มีความสอดคล้องกันเพื่อการจัดการและการดูแลแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการแรงงานภายในประเทศ ตลอดจนต้องเร่งปฏิรูประบบอุดมศึกษาของไทยให้มีความเชื่อมโยงกับตลาดแรงงานมากขึ้น อันจะช่วยให้เห็นปมปัญหาที่ซ่อนอยู่ในนโยบายและช่วยสร้างสรรค์ทางออกในการแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวได้อย่างเหมาะสม

การอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอดผ้ายกเมืองนคร: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย **ชนะชัย คงปานจิตติมา และ เดโช แชน้ำแก้ว** การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการทอดผ้ายกของกลุ่มอาชีพการทอดผ้ายกบ้านมะม่วงปลายแขนแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอดผ้ายกผ้ายกมะม่วงปลายแขน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขนเทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัย สรุปได้ว่า การทอดผ้ายกของกลุ่มบ้านมะม่วงปลายแขนได้มีการ

พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกทาง และรวมถึงเป็นการยกระดับของกลุ่มผ้ายก บ้านมะม่วงปลายแขนได้เป็นอย่างดี

นิเวศภาวนา: วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการ โดย พระมหาญาณภัทร
อดิพโล บทความนี้นำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรม “นิเวศภาวนา” ในรายวิชาพระพุทธศาสนาและ
นิเวศวิทยา ของนิสิตปีที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนวัดไชยชุมพลชนะ
สงคราม จังหวัดกาญจนบุรี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 เป็นการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน ที่
ส่งผลให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวผู้เรียนและผู้สอน เพื่อเป็นแนวทางต่อผู้ที่สนใจนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการ
เรียนรู้วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการต่อไป

กองบรรณาธิการขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง
บทความให้เป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อการพัฒนาวารสารเข้าสู่การรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการ
อ้างอิงวารไทย (TCI) ต่อไป

พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน), ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง อัครเดช พรหมกัลป์	79-88
เครือข่ายการต่อต้านทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มข้าราชการและ เจ้าหน้าที่ของรัฐ สมชาย ชูเมือง	89-102
ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง สรวิชัย วงษ์สะอาด	103-116
แรงงานต่างด้าว: การบริหารและการจัดการในประเทศไทย ภาคสิริ แอนิน	117-132
การอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอดผ้ากเมืองนคร: กรณีศึกษา ชุมชนบ้าน มะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจั่ว อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชนะชัย คงปานจิตติมา และ เดโช แชน้ำแก้ว	133-142
นิเวศภาวนา: วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการ พระมหาญาณภัทร อติพล	143-152

การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์*

The Political Communication of Resolving Conflict on Public Policy: A Case Study of Mae Wong Dam Project

อัครเดช พรหมกัลป์

Akkaradecha Brahmakappa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon sawan campus

Email: akkaratv8668@gmail.com

บทคัดย่อ

ในการขับเคลื่อนและการยุติโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสาธารณะของรัฐได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความหวาดระแวงเกิดขึ้นในระดับพื้นที่ หากมีการไต่ถามถึงประเด็นข้างต้นกับผู้คนในพื้นที่ก็จะพบว่ามีการแสดงออกทางสีหน้า แววตา ท่าทาง การปฏิเสธ และการตั้งคำถามกลับมามีว่า เป็นใคร มาจากไหน อยู่ข้างไหน สัมภาษณ์ไปทำอะไร ที่ชัดเจนและพบมากที่สุดก็คือ ขอไม่ให้ข้อมูลได้ไหม เพราะกลัวว่าตนเอง คนที่ตนรัก หรือครอบครัวจะเดือดร้อน สำหรับแนวทางการสื่อสารทางการเมืองที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ดีนั้น ควรเริ่มต้นจากการเจรจา การไต่สวนหาข้อเท็จจริง การไกล่เกลี่ย และการประนีประนอมในเรื่องที่คลางแคลงใจกัน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการโน้มน้าว การสนับสนุน การผลักดัน การเฝ้าระวัง การร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมที่ดีดั้งเดิมต่อกัน เพื่อดำรงสภาพแห่งสามัคคีธรรมหรือความมีภราดรภาพให้คงไว้ในท้องถิ่น แล้วพัฒนาและกอบกู้ความเป็นพี่เป็นน้องที่มีความรัก ความผูกพัน ความห่วงหาอาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความร่วมแรงร่วมใจ และความปรารถนาดีให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องหลีกเลี่ยงการรังเกียจ เียดฉันท การแบ่งแยกแตกต่าง และการเอารัดเอาเปรียบไม่ให้เกิดขึ้นในพื้นที่นี้อีก ทั้งนี้เพื่อคืนความสงบสุขและสันติสุขกลับมาให้กับคนในลุ่มน้ำแม่วงก์แห่งนี้

คำสำคัญ : การสื่อสารทางการเมือง; การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง; นโยบายสาธารณะ; เขื่อนแม่วงก์

*ปรับปรุงต้นฉบับจากการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress II มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The driven and ending of the Mae Wong dam project, which is a state-funded project or public policy, raises issues of conflict and mistrust at the level of the area. The interviews about of issues are addressed to people in the area. You will find that there is a facial expression, reaction, refusal and a question of who is coming from where, and the most obvious and most common is to not provide information because fear that his loved ones or family will suffer. The approach of the political communication to resolved the conflict, negotiation, inquiry, reconciliation, persuasion, supporting, competing or forcing and compelling, accommodating or smoothing, collaborating and participation. In order to maintain a good fellowship or fraternity, and develop and salvage as a brother with love, commitment, concern, concern. Help Felicity and good luck to happen, at the same time, it must avoid contempt. Discrimination and no exploitation in this area, to restore peace and peace back to the people in this watershed.

Keywords: Political Communication; Conflict Resolution; Public Policy; Mae Wong Dam Project.

บทนำ

จังหวัดนครสวรรค์หรือเมืองปากน้ำโพเป็นศูนย์รวมของแม่น้ำ 4 สาย (ปิง, วัง, ยม, น่าน) ที่ประสานรวมเป็นเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในจังหวัดภาคกลางรวมถึงกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของไทย นอกจากนั้นในอดีตนครสวรรค์ยังถือว่าเป็นชุมทางแห่งการค้าขายเพราะสามารถที่จะขนส่งสินค้าทางเรือกระจายไปยังหัวเมืองต่างๆ ได้ไม่เฉพาะตามลำน้ำสำคัญทั้ง 4 สายเท่านั้น หากแต่นครสวรรค์ยังมีแม่น้ำลำคลองสายสำคัญอีกนับสิบสายรวมถึงลำน้ำแม่่วงที่จะเป็นช่องทางในการไปมาหาสู่กันยังชุมชนต่างๆ ในอดีต

สำหรับความเป็นมาของโครงการก่อสร้างเชื่อมแม่่วงกันนั้น หลังจากกรมชลประทานได้เริ่มสำรวจความเป็นไปได้ในการพัฒนาโครงการในลุ่มน้ำสะแกกรังตั้งแต่ปี 2527 รัฐบาลญี่ปุ่นโดย JICA ได้ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำสะแกกรัง โดยผลการศึกษาครั้งนั้นสรุปว่าโครงการเชื่อมแม่่วงเป็นโครงการที่มีความสำคัญอันดับหนึ่งของการพัฒนาลุ่มน้ำแห่งนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรี (สัณยุภาคเหนือ) ได้มีมติให้กรมชลประทานจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเชื่อมแม่่วงในหลายๆ รัฐบาล ต่อจากนั้นมาคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ (คชก.) ได้มีการขับเคลื่อนและผลักดันในโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ให้มีการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA: Environmental Impact Assessment Report) แผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม (E.I.M.P: Environmental Impact Mitigation Plan) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA: Strategic Environmental Assessment) จนกระทั่งวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2555 คณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการสร้างเชื่อมแม่่วง จังหวัดนครสวรรค์อีกครั้ง โดยมีลักษณะเป็นเขื่อนหินทิ้งแกนดินเหนียวขนาดใหญ่ ความยาว 730 เมตร กว้าง 10 เมตร สูง 57 เมตร มีพื้นที่อ่างเก็บน้ำประมาณ 13,000 ไร่อยู่ในอุทยานแห่งชาติแม่่วง จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดนครสวรรค์ และมีปริมาณกักเก็บน้ำ 250 ล้านลูกบาศก์เมตรเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง โดยจะใช้งบประมาณก่อสร้างทั้งสิ้น 13,280 ล้านบาท ใช้ระยะเวลาก่อสร้างถึง 8 ปี โดยผูกพันงบประมาณไปจนถึงปีงบประมาณ 2562 (กรมชลประทาน, 2555)

ต่อมาเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2557 ในการประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) ที่ประชุมพิจารณาไม่รับรองรายงานผลกระทบด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างเชื่อมแม่่วง แล้วมีมติร่วมกันว่าจะไม่มีการก่อสร้างเชื่อมแม่่วงเนื่องจากกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเจ้าของพื้นที่เห็นว่าพื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าสมบูรณ์มากกว่าที่จะปล่อยให้มีการสร้างเขื่อน นอกจากนั้นกรมอุทยานฯ ยังมีแผนผนวกอุทยานแห่งชาติแม่่วงเข้าเป็นพื้นที่มรดกโลกร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งด้วย ผลการยกเลิกหรือล้มเลิกโครงการก่อสร้างเชื่อมแม่่วงทำให้หลายคน หลายฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำแห่งนี้ต่างมีความเคลือบแคลงสงสัยว่า ต่อไปการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งในลุ่มน้ำแม่่วงจะดำเนินการกันอย่างไร ทั้งนี้เพราะเนิ่นนานกว่า 20 ปีมาแล้วที่ทุกคนทุกฝ่ายต่างเฝ้ารอคอยการเกิดขึ้นของเชื่อมแม่่วง ซึ่งถือเป็น

เงื่อนไขสมมติฐานและสัญลักษณ์ที่สำคัญประการหนึ่งว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งได้ ขณะเดียวกันเงื่อนไขเหล่านี้จะเป็นแม่เหล็กสำคัญที่จะดึงดูดความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ ซึ่งผลจากการยกเลิกการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้ก็ทำให้หลายฝ่ายต่างอยู่ในความกังวลและมองไม่เห็นหนทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่ข้างต้นนี้ได้

ผลจากการยกเลิกโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ความขัดแย้งทางความต้องการและอาจจะมิผลประโยชน์เจือปนอีกส่วนหนึ่ง การสื่อสารทางการเมืองได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตและถกเถียงกันเกี่ยวกับการสนับสนุนและการต่อต้าน จนก่อให้เกิดความพยายามที่จะมาชั่งชั่งฐานมวลชนและสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มของตัวเอง เพื่อให้เข้าใจและรับรู้ข้อมูลตามที่กลุ่มกลุ่มของตนได้วางวัตถุประสงค์เอาไว้ จนเกิดการลุกลามและได้ขยายตัวไปถึงระดับชุมชน ครอบคลุม และนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แตกร้าวจนก่อให้เกิดสภาพสังคมแห่งความหวาดระแวงกันและกันที่สุดในที่สุด

เขื่อนแม่วงก์ในมิติของการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายสาธารณะที่หลายยุคหลายรัฐบาลได้ประกาศเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการก่อสร้างขึ้น และมุ่งหวังที่จะแปลงนโยบายสาธารณะที่ได้กำหนดขึ้นไปสู่การได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลหรือรัฐสภาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีปัจจัยสนับสนุนในเรื่องนี้ คือ

1. ปัจจัยด้านนโยบาย โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นแนวนโยบายที่มุ่งสู่การปฏิบัติที่มีวัตถุประสงค์และถูกดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งในภูมิภาคนี้ การกำหนดนโยบายที่เกิดขึ้นจึงมีความสอดคล้องต่อสภาพปัญหาที่จำเป็นซ้ำซาก จนต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีมาเป็นรากฐานในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นที่ถูกต้อง สุดท้ายจึงเกิดความชัดเจนของนโยบายและหลายภาคส่วนคนมองว่ามีความสำคัญที่จะนำไปสู่ปฏิบัติ

2. ปัจจัยด้านทรัพยากรที่ใช้ในการขับเคลื่อนตามนโยบายและเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารงานตามนโยบาย อาจจะรวมทั้งที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ แรงจูงใจ หรืออื่นๆ ที่จะมีสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกในการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้นว่า 1) ปัจจัยด้านการเงินหรืองบประมาณซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อให้นโยบายนั้นๆ เกิดผลหรือนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาโครงการหรือนโยบายที่ล้มเหลวหลายโครงการพบว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการให้การสนับสนุนในดานงบประมาณที่ถูกจำกัด ซึ่งในเรื่องนี้ เอ็ดเวิร์ด (Edward, 1980) มองว่านโยบายที่จะประสบความสำเร็จนั้นต้องได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรทั้งด้านการเงินและกำลังคนอย่างเต็มที่ มิฉะนั้นนโยบายนั้นจะปรากฏอยู่บนหน้ากระดาษเพียงเท่านั้น 2) ปัจจัยด้านบุคลากร เอ็ดเวิร์ดมองว่าจำนวนบุคลากรที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นตามปกติมักจะน้อยกว่าจำนวนที่ต้องการ และผลของการขาดแคลนกำลังคนมีผลโดยตรงต่อความไม่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อน หากจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอขอมเปื้อนอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ใน

เรื่องนี้ ลิปสกี (Lipsky, 1980) มองว่าในกรณีที่สัดส่วนของกรอบหน้าที่หรือภาระงานที่มีบุคลากรไม่ได้สัดส่วนโดยมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรนั้น ทางเลือกของผู้ปฏิบัติงานระดับล่างจะมีการขับเคลื่อนในลักษณะดังนี้ (1) ปฏิบัติหรือไปตามภาระงานโดยไม่สนใจคุณภาพของงาน (2) ปฏิบัติงานที่พยายามเน้นคุณภาพภายใต้รูปแบบของการใช้เวลาทำงานให้มากขึ้น

3. การติดต่อสื่อสารภายในองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยลดความไม่แน่นอนและความขัดแย้งในการปฏิบัติ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการตัดสินใจ ขั้นตอนการตัดสินใจ และขั้นตอนหลังการตัดสินใจ ซึ่งในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นจำเป็นที่จะต้องให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การรายงานข้อมูลต่อผู้บริหารระดับบนเพื่อชี้แจงหรือขอความช่วยเหลือ 2) การชี้แจงข้อมูลต่อผู้ปฏิบัติในระดับล่างและการรับข้อมูลจากผู้ปฏิบัติระดับล่างเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปหรือการป้องกันและแก้ไข และ 3) การสื่อสารติดต่อ กับผู้ร่วมงานในระดับเดียวกันซึ่งจะนำไปสู่การประสานงานและการยืนยันข้อมูลในแต่ละฝ่ายได้รับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในเรื่องนี้ เอ็ดเวิร์ด (Edward, 1980) มองว่า ถ้าคำสั่งหรือข้อมูลข่าวสารที่ผู้กำหนดนโยบายมีไปถึงผู้ปฏิบัติตามนโยบายมีความชัดเจนเท่าไร โอกาสที่นโยบายนั้นจะได้รับการปฏิบัติหรือผลักดันให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็ย่อมที่จะมีความเป็นไปได้สูงยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว และผู้นำชุมชนต่างเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างสังคมใหญ่ ย่อมไม่ต้องการให้สังคมแตกแยกเพราะไม่เกิดผลดีต่อประเทศชาติ จึงสามารถร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาของสังคมให้เกิดการปรองดองได้ (ปราณี สุรสิทธิ์, 2555)

4. ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นจะต้องมีองค์การหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเป็นเจ้าภาพหรือเป็นผู้ที่รับผิดชอบโดยตรง ดังนี้ 1) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับที่สูงกว่า ในเรื่องนี้ มาร์ติน เรน (Martin & Francine, 1983) มองว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับที่สูงกว่านั้นจะทำให้การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติมีความราบรื่นยิ่งขึ้น และจะช่วยให้อุปสรรคความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ ลดน้อยลงไปด้วย ทั้งนี้การสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับที่สูงกว่านั้นประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ (1) ขั้นตอนการแปรเจตนารมณ์จากฝ่ายนิติบัญญัติไปสู่ข้อกำหนดเพื่อการปฏิบัติในระดับบริหารอันเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (2) ขั้นตอนการพิจารณาถึงทรัพยากรและระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติ ทั้งปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านกระบวนการติดต่อสื่อสารภายในองค์การภาครัฐ และ (3) ปัจจัยด้านผู้ปฏิบัติ ซึ่งความสำเร็จของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ขั้นตอนการติดตาม ควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผลในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญ 2) การพึ่งพิงระหว่างหน่วยงาน องค์การจะต้องมีความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมภายนอกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการขับเคลื่อน และการพึ่งพิงจะเริ่มมีมากขึ้นในสภาวะที่นโยบายนั้นๆ ให้ความสำคัญในการแบ่งงานและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การพึ่งพิงด้านงบประมาณ การพึ่งพิงด้านบุคลากร การยืมหรือแลกเปลี่ยนบุคลากร การแลกเปลี่ยนโดยการสลับหน้าที่หรือบุคคลระหว่างหน่วยงาน การมีแผนงานที่จะต้องทำร่วมกันในลักษณะการบูรณาการร่วมกัน (Aiken & Hage, 1972) เป็นต้น และ 3) การปรับตัวของหน่วยงาน ในโครงการสร้างการปฏิบัติงานหรือการขับเคลื่อนนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ ย่อมมี

หน่วยงานระดับสูงบางส่วนพยายามที่จะเข้ามาจำกัดอำนาจ ทำให้หลายหน่วยงานพยายามหลีกเลี่ยงการถูกควบคุมและมุ่งปรับเปลี่ยนท่าทีสู่การแสวงหาความอิสระหรือความคล่องตัวให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานของตนมากที่สุด

5. การมีส่วนร่วมหรือการสื่อสารเพื่อขอรับการสนับสนุนจากประชาชน ในเรื่องนี้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายสาธารณะย่อมมีผลโดยตรงต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้หากประชาชนในพื้นที่เกิดความตระหนักในเรื่องนั้นว่าเป็นสิ่งใกล้ตัวก็จะเกิดผลในด้านดีต่อนโยบายและก่อให้เกิดความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในลำดับต่อมา ในขณะเดียวกันหากประชาชนขาดความตระหนักหรือขาดการมีส่วนร่วมก็อาจจะเกิดปัญหาและเกิดผลกระทบติดตามมา เป็นต้นว่าปัญหาความขัดแย้งทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชนและประชาชนกับหน่วยงานหรือองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะนั้นๆ ในเรื่องนี้ เสถียร หอมขจร (2543) ได้กล่าวถึงมิติของการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะไว้ว่ามี 3 กรณี คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการปฏิบัติ หมายถึง การติดตามตรวจสอบว่าผู้ปฏิบัติหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ปฏิบัติตามแนวทางที่ควรจะเป็นหรือไม่ หากเกิดการละเลยต่อการปฏิบัติก็จะต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขให้เป็นไปอย่างถูกต้อง 2) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ ถือเป็นการร่วมกันตรวจสอบว่าการดำเนินงานตามนโยบายสาธารณะมีการใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปตามกรอบที่ได้รับการจัดสรรมาหรือไม่ มีความโปร่งใสหรือความไม่ชอบมาพากลเกิดขึ้นมากน้อยแค่ไหน และ 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยการร่วมกันติดตามประเมินผลว่ามีการดำเนินการเป็นไปหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่นโยบายสาธารณะได้กำหนดไว้หรือไม่

เชื่อมโยงแนวทางการสื่อสารทางการเมืองบนพื้นฐานความขัดแย้ง

ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการเมืองกับการสื่อสารทางการเมือง ในหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ได้มีการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนกับการวิจัย โดยการมอบหมายให้นิสิต 21 คน ได้ลงพื้นที่อำเภอแม่วงก์ อำเภอลาดยาว และใน 2 ตำบลของอำเภอเมืองนครสวรรค์ (ตำบลหนองกรด และตำบลหนองกระโดน) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ลำน้ำแม่วงก์ไหลผ่านและประสบปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งซ้ำซาก รวมถึงเป็นพื้นที่จุดศูนย์รวมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ เพื่อทำการเก็บข้อมูลแบบคุณภาพภาคสนาม ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และสัมภาษณ์กลุ่ม ประชาชนในพื้นที่จำนวน 110 คน ก่อนที่จะมีโดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ประกอบด้วย 1) การลดทอนข้อมูล 2) การแสดงข้อมูล 3) การสร้างข้อสรุปและการยืนยันผลสรุป โดยการนำข้อมูลที่ได้มาคัดเลือกข้อมูลที่เด่นชัดและน่าสนใจ ทำให้ข้อมูลเขาใจง่าย โดยการสรุปย่อ จัดแบ่งเป็นกลุ่ม ปรับลดหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ จากนั้นนำมาเสนอโดยการพรรณนาและมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

ผลการศึกษาส่วนหนึ่ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นเพศหญิง 73 คน คิดเป็นร้อยละ 66.36 เพศชาย 37 คน คิดเป็นร้อยละ 33.64 จากการสัมภาษณ์ถึงแนวคิดที่มีต่อโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ พบว่า ร้อยละ 60 มีความคิดเห็นว่ายากให้มีการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์หลังจากที่ได้มีการขับเคลื่อนในเรื่องนี้มาอย่างยาวนานกว่า 30 ปี ขณะที่ร้อยละ 23.63 กลับมาความคิดเห็นในมุมมองที่แตกต่าง คือ ไม่อยากให้มีการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์เนื่องจากคิดว่าเป็นการลงทุนที่ได้ไม่คุ้มเสีย นอกจากนั้นยังพบว่า ร้อยละ 16.37 มีความคิดเห็นว่าร้างก็ได้ไม่สร้างก็ได้หรือมีความคิดเห็นแบบกลางๆ ไม่เอนเอียงข้างใดข้างหนึ่งอย่างชัดเจน แต่ประเด็นที่เป็นข้อมูลและข้อเท็จจริงร้อยละ 100 ที่คณะนิสิตค้นพบจากการสังเกตในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลก็คือ ความหวาดระแวงที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แสดงออกต่อผู้ที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล (นิสิต) ทั้งในมิติของสีหน้า แววตา ท่าทาง ตลอดจนคำพูดที่ตั้งคำถามกลับมาว่า เป็นใคร มาจากไหน อยู่ข้างไหน สัมภาษณ์ไปทำอะไร และที่ชัดเจนและพบมากที่สุดก็คือ ขอไม่ให้ข้อมูลได้ไหมเพราะกลัวว่าตนเอง คนที่ตนรัก หรือครอบครัวจะเดือดร้อน

ปรากฏการณ์แห่งความหวาดระแวงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเป็นผลมาจากความล้มเหลวทางการสื่อสารทางการเมืองและอาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งติดตตามมา ทั้งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตามแนวคิดทางจิตวิทยา (Edward, 1968) ที่มองว่าเป็นสถานการณ์ที่บุคคลถูกกระตุ้นให้เกี่ยวข้องในกิจกรรมหรือนโยบายสาธารณะ และเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองนั้นจะปรากฏเป็นพฤติกรรมทางความขัดแย้งที่ปรากฏชัดด้วยคำพูด สัญลักษณ์ หรือการแสดงออกทางอารมณ์ ขณะเดียวกัน ชิกมัน พรอยด์ ซึ่งเป็นจิตแพทย์ชาวออสเตรียได้ยืนยันว่าไม่มีความผิดปกติทางจิตอย่างใดเกิดขึ้นโดยปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรงทางอารมณ์ก็เป็นผลมาจากความขัดแย้งของความคิดต่างๆ ที่ไปด้วยกันไม่ได้ ขณะที่ เคอร์ท เลวิน นักจิตวิทยาชาวเยอรมันเจ้าของทฤษฎีสถานได้จำแนกความขัดแย้งออกเป็น 3 แบบคือ (1) เมื่อบุคคลอยู่ระหว่างเป้าหมายสองอย่างที่เขาชอบ (2) เมื่อบุคคลพบเป้าหมายสองอย่างซึ่งเป้าหมายทั้งสองนี้เป็นทั้งที่ตนเองชอบและไม่ชอบ และ (3) เมื่อบุคคลอยู่ระหว่างเป้าหมายสองอย่างที่เขาไม่ชอบทั้งคู่

นอกจากนั้นความขัดแย้งยังอาจเกิดขึ้นตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา (Laura, 1968) ที่มองว่าความขัดแย้งเป็นผลมาจากแข่งขันระหว่างบุคคล ครอบครัว เชื้อชาติ ชุมชน หรืออาจเป็นกลุ่มของแนวคิด องค์การทางการเมือง เผ่าชน หรือศาสนา ความขัดแย้งอาจเกิดจากความปรารถนาหรือเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ และในทางมานุษยวิทยานั้นความขัดแย้งจะตรงกันข้ามกับความกลมเกลียว แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ง่ายกว่าความกลมเกลียว ความขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการทางสังคม เนื่องจากระบบสังคมมีความขัดแย้งในหลายรูปแบบสังคมจึงถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ที่ตรงกันข้ามหรืออยู่คนละฝ่าย

กล่าวโดยสรุป โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การผูกโยงกับการถูกกระตุ้นหรือถูกยั่วยุทางอารมณ์ ก่อนที่ร่างกายจะตอบสนองออกมาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ

ทั้งในระดับบุคคลหรือกลุ่มคนทั้งเป็นไปในลักษณะที่กลมเกลียวหรือแตกหักโดยมีอำนาจและผลประโยชน์เป็นเดิมพัน โดยต่างฝ่ายต่างดิ้นรน ต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิการครอบครอง หรือการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงฐานะทางสังคม อำนาจบาบริ ทั้งนี้พื้นฐานมาจากความเป็นเชื้อชาติ ศาสนา ลัทธิความเชื่อ หรือความเป็นผู้ร่วมชุมชน สังคมก็อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันขึ้นได้

การแก้ไขปัญหาการสื่อสารบนพื้นฐานของความขัดแย้ง

การแก้ไขปัญหาการสื่อสารทางการเมืองที่เกี่ยวกับโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์นั้น จำเป็นและสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการบริหารจัดการหรือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางการทูตเชิงสันติที่ประกอบด้วยแนวทางดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการเจรจาพูดคุย เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ได้รับการตกลงบนพื้นฐานของประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน (Fred C. Ikle, 1964) และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความรู้สึกของกันและกัน เป็นการแสดงออกถึงความตั้งใจ ความพยายาม ความมุ่งหมายที่อยากจะมีการตกลงร่วมกันเพื่อหาข้อยุติที่จะยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีต่อกันในอนาคต (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547)

2) จะต้องอาศัยการไต่สวน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการจัดตั้งคณะกรรมการคนกลางขึ้นมาไต่สวน เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา หรือหาข้อเท็จจริงที่แน่ชัดและปราศจากความลำเอียง พร้อมกันนี้ก็ต้องศึกษาอยู่ในวงจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริง ไม่มีลักษณะชี้ขาดบังคับ หรือผลผูกพันให้รัฐคู่กรณีกับประชาชนต้องยอมรับ แต่ก็อาจมีผลประโยชน์บางอย่างในการยุติปัญหาก็ได้ (ปรีชา เอี่ยมสุทธา, 2525)

3) จะต้องมีการไกล่เกลี่ย ในกรณีที่ไม่สามารถหาข้อยุติร่วมกันได้โดยอาศัยคนกลาง ที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงหรือหาทางออกร่วมกัน ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง โจมตีที่ปัญหาไม่โจมตีที่ตัวบุคคล สร้างความสัมพันธ์อันดี ไม่มุ่งเอาชนะกันแต่สร้างความร่วมมือกัน ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย มองทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน เน้นทั้งเหตุผลและความรู้สึก และความกล้าและสร้างสรรค์ (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และ เหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560)

4) การประนีประนอม ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลและเป็นที่ตกลงปลงใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย (Leland & Edward, 1949) เป็นการแสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่างของคู่กรณีโดยยึดหลักการที่ว่าประเด็นใดสามารถที่จะหาทางออกร่วมกันได้บนพื้นฐานของเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้รีบดำเนินการในทันที ในขณะที่ประเด็นไดยังคงมีความแตกต่างในทางความคิด หรือเหตุผลให้สงวนเอาไว้เพื่อรอจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมที่จะนำกลับมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง หรือในโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

สรุป

การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเชื่อมแม่วงก์นั้น สิ่งที่ค้นพบหลังจากที่มีการระบุหรือยุดิแนวคิดที่จะมีการสร้างเชื่อมแม่วงก์ ผลที่ติดตามมาก็คือ ร้อยละ 100 จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า “ความหวาดระแวงบนพื้นฐานจากความขัดแย้ง” ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แสดงออกทั้งในมิติของสีหน้า แววตา ท่าทาง การปฏิเสธ และการพูดที่ตั้งคำถามกลับมาว่า เป็นใครมาจากไหน อยู่ข้างไหน สัมภาษณ์ไปทำอะไร และที่ชัดเจนและพบมากที่สุดก็คือ ขอให้ข้อมูลได้ไหมเพราะกลัวว่าตนเอง คนที่ตนรัก หรือครอบครัวจะเดือดร้อน สิ่งที่ค้นพบในการลงพื้นที่ในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผลจากการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อโครงการหรือนโยบายสาธารณะของรัฐได้ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาความขัดแย้งและความหวาดระแวงเกิดขึ้นในระดับพื้นที่ ซึ่งแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ตื้นนั้น ควรเริ่มต้นจากการเจรจา การไต่สวน การไกล่เกลี่ย และการประนีประนอม เพื่อก่อให้เกิดการโน้มน้าว การสนับสนุน การบังคับ และการผลักดัน การโอนอ่อนผ่อนตาม การร่วมมือกัน หรือการมีส่วนร่วม เพื่อดำรงสภาพความมีสามัคคีธรรมหรือความมีภราดรภาพให้คงไว้ในท้องถิ่น และจะต้องพัฒนาและกอบกู้ความเป็นพี่เป็นน้องที่แสดงความรัก ความผูกพัน ความห่วงหาอาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความร่วมแรงร่วมใจ และความเสมอภาคเท่าเทียม ให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องหลีกเลี่ยงการรังเกียจเคียดแค้น การแบ่งแยกแตกต่าง และการเอารัดเอาเปรียบไม่ให้เกิดขึ้น ความสงบสุข และสันติสุขก็จะคืนกลับมาโดยเร็วที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2555). รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และ เหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). สันติวิธี : การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(2), 1-16.
- ปราณี สุรสิทธิ์. (2555). รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร, 7(1), 56-69.
- ปรีชา เขี่ยมสุทธา. (2525). กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองภาคสันติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พีระ จิระโสภณ. (2539). ทฤษฎีการสื่อสารมวลชนในหลักและทฤษฎีการสื่อสาร หนวยที่ 9-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ไขปัญห. ขอนแก่น: ศิริภรณ์ออฟเซต.
- เสถียร หอมขจร. (2543). มติมหาชนกับประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- Aiken, Michael and Hage, Jerald. (1972). Organizational Interdependence and IntraOrganizational Structure. *The Formal Organization*. Richard H. Hall, ed. New York: Basic Books
- Edward J. Murray. (1968). Conflict: Psychological Aspects. in David L. Sills. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan.
- Edward, G. C. (1980). *Implementing Public Policy*. Washington DC: Congressional Quarterly Press.
- Fred C. Ikle. (1964). How Nations Negotiate. New York : Haper & Row,
- Georg Simmel. (1955). *Conflict and the Web of Group Affiliations*. Kurt H. Wolf (trans). Glencoe Illinois: Free Press.
- Lasswell, Harold D. (1984). *The Structure and Function of Communication in Society: The Communication of Idea*. New York: Harper and Row Publishers.
- Leland M. Goodrich & Edward Hambro. (1949). *Charter of United Nation*. Boston: World Peace Foundation.
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (1973). *Implementation*. (3rd ed). Berkeley, CA: University of California Press.
- Van Horn, Carl E. and Donald S. Van Meter. (1975). *Public Policy Making in a Federal System*. Beverly Hills: Sage.

เครือข่ายการต่อต้านทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่ม

ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ*

Anti-Corruption Network of Local Government Organizations

In the group of government officials and State Officials

สมชาย ชูเมือง

Somchai Choomueang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-Mail: jeabjeab_18@hotmail.com

บทคัดย่อ

การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต้องสร้างเครือข่ายการต่อต้านทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานของรัฐทำงานเพื่อประชาชนเป็นหลัก จึงควรก่อตั้งเครือข่ายการต่อต้านทุจริตในองค์กร เป็นเครือข่ายจัดตั้งโดยตรง แต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มจากองค์กรหรือบุคคลมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการต่อต้านทุจริตในองค์กร สร้างอุดมการณ์จากแรงกระตุ้นภายในเกิดเป็นจิตสำนึกที่ดี และได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนเพื่อสนองนโยบายรัฐและคณะกรรมการการปฏิรูปประเทศ เพื่อหาแนวทางดำเนินการในแต่ละกลุ่มเป้าหมายตามทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “คนไทยไม่โกง” สำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐควรวางแผนเพื่อสนองนโยบายรัฐและคณะกรรมการการปฏิรูปประเทศเพื่อหาแนวทางดำเนินการในแต่ละกลุ่มเป้าหมายตามทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “คนไทยไม่โกง” สำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการร่วมกลุ่มของภาคประชาชน ให้เป็นเครือข่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจทำได้ทั้งลักษณะรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

คำสำคัญ: เครือข่าย; การต่อต้านทุจริต; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

*ปรับปรุงต้นฉบับจากการประชุมประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress II มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

Local Government In the provinces, the Provincial Administrative Organization (PPAO), municipalities, sub districts, and sub district administrative organizations (OTOs) must establish a network of anti-corruption organizations in the local administration. The government is working for the people. Should be established network anti-corruption in the organization. It is a direct network. But there is an integrated development process. From organizations or individuals to corporate anti-corruption objectives. Create an ideology of internal impulses, a good consciousness. Local government leaders should be encouraged to plan for the state policy and the National Reform Commission to find out how to pursue each target group in a strategic direction. "Thai people do not cheat" for government officials and officials. It should be planned in response to the state policy and the National Reform Commission in order to find a solution for each target group in the direction of the strategy. "Thai people do not cheat" for government officials and officials. And the group of people. The network of local government organizations may be formal or informal.

Keywords: Network; Anti-Corruption; Local Government

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นของไทย ในระยะแรก เป็นรูปแบบที่ส่วนกลางมีอำนาจมาก ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการแต่งตั้งเป็นส่วนใหญ่ ขาดอำนาจอิสระทางการเงิน การคลัง การจัดเก็บภาษีอากรต่างๆ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 78 กำหนดว่า “รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น” (วุฒิสารตันไชย, 2559) นอกจากนี้ในหมวด 9 ได้กล่าวว่าการที่รัฐให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมายและตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการบริหารงานของตนเองได้มากขึ้น โดยส่วนกลางก็ยังมีกลไกในการกำกับดูแลการดำเนินการของท้องถิ่นผ่านคณะกรรมการระดับต่างๆ ในรูปแบบไตรภาคี ทำให้การใช้อำนาจจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เกิดดุลยภาพที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทยได้จัดเป็นราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2545 ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่สุด ราชการบริหารส่วนกลางมีกระทรวง ทบวง กรม เพิ่มขึ้นจากเดิม 14 กระทรวง 1 ทบวง 125 กรม เป็น 20 กระทรวง 154 กรม และจำนวนโครงสร้างส่วนราชการในปัจจุบัน มีกระทรวง 20 กระทรวง กรมหรือส่วนงานราชการที่มีฐานะเป็นกรม 161 กรม(เพิ่มขึ้น 7 หน่วยงาน) และกอง/สำนักหรือเทียบเท่ากอง 1,431 หน่วยงาน(เพิ่มขึ้น 220 หน่วยงาน) โดยมีบางหน่วยงานเป็นส่วนราชการที่ไม่ตั้งอยู่ในภูมิภาค(ในศูนย์/เขต/ภาค) 2,616 หน่วยงาน และที่เป็นส่วนภูมิภาค 7,757 หน่วยงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

ปัญหาที่พบในปัจจุบันเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยนั้น พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานที่ถูกร้องเรียนและข้อมูล

ความผิดมากที่สุด ขณะเดียวกันการจัดซื้อจัดจ้างและการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานเป็นกิจกรรมที่พบว่ามี การกระทำการทุจริตมากที่สุด (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2555) พฤติกรรมการทุจริตในแต่ละ ขั้นตอนนั้นแตกต่างกันไปตามสภาพพัสดุหรืองานจ้างที่แต่ละหน่วยงานรัฐทำการจัดซื้อจัดจ้าง อย่างไรก็ดี ปณณ ได้สรุปช่องทางสำคัญที่จะเกิดการทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง ได้แก่ (ปณณ อนันตภิบุตร และสุทธิ สุนทรานุรักษ์, 2557)

รัฐบาลมีภารกิจโดยตรงในการป้องกันปราบปรามการทุจริตของบุคลากรในภาคราชการ เมื่อพ.ศ.2545 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติจัดตั้งองค์การฝ่ายบริหารเพื่อทำหน้าที่ในการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตในภาครัฐขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 กระทรวงยุติธรรมก็ได้เสนอร่างกฎหมาย เพื่อดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว โดยที่รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 250 (3) ได้กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่เฉพาะใต้สวน และวินิจฉัยการกระทำทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง หรือ ข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง หรือเทียบเท่าขึ้นไปร้ายวผิดปกติ กระทำ ความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อ ตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม รวมทั้งดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการในระดับต่ำกว่า ที่ร่วมกระทำความผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว หรือกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือที่ กระทำความผิดในลักษณะที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรดำเนินการด้วย จึงส่งผลให้การ กระทำทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าผู้บริหารระดับสูงและข้าราชการที่ดำรง ตำแหน่งต่ำกว่าผู้อำนวยการกองไม่อยู่ในอำนาจของ ป.ป.ช. และยังไม่มียหน่วยงานใดรับผิดชอบ กระทรวงยุติธรรมจึงได้ปรับปรุงร่างกฎหมายที่ได้เสนอตามมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการจัดตั้งองค์การ ฝ่ายบริหาร เพื่อทำหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญ และคณะรัฐมนตรีก็ได้เสนอร่างกฎหมายดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ พิจารณาแล้ว มีมติให้ความเห็นชอบเป็นกฎหมาย พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดโครงสร้าง องค์การฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (คณะกรรมการ ป.ป.ท.) และสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) เพื่อดำเนินการตาม

อำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐต่อไป(สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, 2560)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งปัจจุบันมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 7,853 แห่ง เพื่อยกระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมโครงการ และเพื่อนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงและพัฒนาเพื่อยกระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้สูงขึ้น คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2559 ให้หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานเข้าร่วมรับการประเมิน ITA พ.ศ.2559-2560 เป็นตัวชี้วัดตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการระดับกรม ระดับจังหวัด และสถาบันอุดมศึกษา (ปีงบประมาณ พ.ศ.2559) โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ 1) หน่วยงานราชการระดับกรม 148 กรม(ภายใต้ 17 กระทรวง) 2) หน่วยงานราชการระดับจังหวัด 76 จังหวัด 3) สถาบันอุดมศึกษา 63 แห่ง หน่วยงานรัฐทั้งหมดจะต้องผ่านเกณฑ์ การประเมิน ITA ในปี 2560 ที่ระดับคะแนน 80 % ขึ้นไป (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2559)

การตรวจสอบโดยองค์กรที่มีบทบาทในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยแบ่งกลไกในการตรวจสอบ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2555) ได้แก่ 1) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต 2) คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน 3) ผู้ตรวจการแผ่นดิน 4) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนข้อเท็จจริงและข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐและสรุปสำนวนพร้อมทั้งความเห็นส่งพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีอาญาต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ

องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ได้แก่ ผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร ระบบงานจริยธรรม และการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญที่จะต้องมีความเข้มแข็ง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลในหน้าที่งานที่เหมือนกัน การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน โดยมีบุคคลที่มีความถนัดในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่นๆสร้างให้เกิดเป็นเครือข่าย ขยายพื้นที่และจัดองค์กรใหม่ด้วยระบบงานคุณธรรม สร้างแนวทางปลูกฝังจิตสำนึก และสร้างแนวทางสร้างความกตัญญูทางสังคมในองค์กร

เครือข่ายการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

การก่อเกิดของเครือข่าย

เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการต่างกัน แบ่งชนิดของเครือข่ายออกเป็น 3 ลักษณะ (Thai BDS net, 2016) คือ

1. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง (ฉันทะ) เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

2. เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายจัดตั้งมักจะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้ามารวมตัวกัน เป็นการทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบกับระยะก่อตั้ง

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/

องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่นๆ แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่ว่ำนี้อาจจะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งทำนองเดียวกันกับเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายในลักษณะนี้พบเห็นอยู่มากมาย เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

สรุปได้ว่า เครือข่ายการต่อต้านทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานของรัฐทำงานเพื่อประชาชนเป็นหลัก จึงควรก่อตั้งเครือข่ายการต่อต้านทุจริตในองค์กร โดยเป็นเครือข่ายจัดตั้งโดยตรง แต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มจากองค์กรหรือบุคคลมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการต่อต้านทุจริตในองค์กร สร้างอุดมการณ์จากแรงกระตุ้นภายในเกิดเป็นจิตสำนึกที่ดี และได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์กร

การต่อต้านการทุจริต

คณะกรรมการการฯ ได้พิจารณามาตรการการปฏิรูปและแนวทางดำเนินการในแต่ละกลุ่มเป้าหมายตามทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “คนไทยไม่โกง” สำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) มีดังนี้

ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นกลไกการขับเคลื่อนระบบบริหารราชการแผ่นดินที่สำคัญมากที่สุดทางไปราชการเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขอย่างยั่งยืนต้องอาศัยข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนระบบราชการซึ่งปัจจุบันอาจมีปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพและปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่ทำให้การขับเคลื่อนเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขอย่างยั่งยืนของประชาชนไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นผลจึงมีความจำเป็นต้องยกระดับมาตรฐานจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐผ่านชนใกล้ลำปางให้แก่กลไกบริหารงานบุคคลกลไกการสร้างวัฒนธรรมองค์กรคนใกล้ลำปางส่งเสริมระบบงานจริยธรรมและการสนับสนุนเครือข่ายภายนอกโดยมีคณายและมาตรการขับเคลื่อนดังนี้

1) กลไกบริหารงานบุคคล การบริหารงานบุคคลที่ดีมีคุณธรรมเป็นหัวใจสำคัญของระบบบริหารราชการซึ่งคนไกลและมาตรการขับเคลื่อนในกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐน่าจะมีหลายประเด็น เช่น (1) บริหารงานบุคคลโดยใช้ระบบคุณธรรมอย่างจริงจังในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง (2) ผู้ที่จะเลื่อนตำแหน่งระดับผู้บริหารจะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรจริยธรรม และ (3) มีการประเมินคุณสมบัติด้านจิตสำนึกได้ด้วย และ (4) มีการกำหนดให้มีการอบรมปลูกฝังจิตสำนึกแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐภายในหน่วยงานเป็นประจำทุกปีมีรายละเอียดดังนี้

การอบรมปลูกฝังจิตสำนึกแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เพื่อสร้างข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีจิตสำนึกที่ดีและไม่ยอมรับการโกงจำเป็นจะต้องมีการอบรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้ข้าราชการทำงานเพื่อแผ่นดินและประชาชนโดยเริ่มตั้งแต่ระดับผู้บริหารให้เป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบายของหน่วยงานจะต้องเข้าใจและปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ระดับรองลงมา

ผู้บริหารต้องผ่านการอบรมหลักสูตรคุณธรรมจริยธรรม

ผู้บริหารหน่วยงานเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนและเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องเข้าใจและปฏิบัติปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องและเหมาะสมจึงควรมีมาตรการสร้างหลักสูตรอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้ที่มาดำรงตำแหน่งผู้บริหารและกำหนดให้เป็นคุณสมบัติของผู้บริหาร ที่จะต้องผ่านการอบรมในหลักสูตรดังกล่าวรวมทั้งให้มีการพิจารณาประวัติการทำงานและบริหารงานจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

กำหนดหน้าที่ของผู้บริหารให้ต้องรับผิดชอบงานส่งเสริมจริยธรรม

ต้องมีการระบุหน้าที่ตามกฎหมายของหัวหน้าส่วนงานราชการทุกแห่งอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรมในต้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายใต้สังกัดเพราะการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในหน่วยงานมีความสำคัญอย่างยิ่งที่หัวหน้าส่วนราชการจะต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ

ระบบคุณธรรม

การใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลอย่างจริงจังเป็นมาตรการสำคัญที่จะช่วยป้องกันและลดปัญหาทุจริตคอร์รัปชันโดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกบุคลากรการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การพิจารณาความดีความชอบรวมถึงผลงานเป็นต้นเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติและสร้างความเป็น

ธรรมให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานการยึดหลักคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลของภาครัฐจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในอีกทางหนึ่งด้วย

การบริหารงานบุคคลเชิงรุก

การบริหารงานบุคคลในหน่วยงานของภาครัฐจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบทรัพยากรบุคคลเชิงรุกที่เน้นสร้างคุณธรรมและไม่ยอมรับคนโกงด้วยการบริหารงานบุคคลเชิงรุกในรจนกว่าจะมีเรื่องร้องเรียนแต่เฟิร์มอาการมิติด้านคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในกับผลงานบริหารและพัฒนาบุคคลอย่างเป็นระบบและจริงจังทั้งนี้ให้กับคนไกลของคณะกรรมการจริยธรรมของแต่ละหน่วยงานราชการรวมถึงกลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรมให้ทำงานในเชิงรุกให้มีบทบาทขับเคลื่อนในแต่ละหน่วยงานอย่างเหมาะสมโดยต้องให้งบประมาณและบุคลากรในการทำงานได้อย่างจริงจังและยั่งยืน

2) กลไกวัฒนธรรมองค์กร วัฒนธรรมองค์กรเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในองค์การที่มีการถ่ายทอดและต่อยอดอย่างต่อเนื่องในองค์การซึ่งการสร้างวัฒนธรรมของการที่ให้ความสำคัญต่อคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการต่อต้านการทุจริตสามารถดำเนินการได้ด้วยกลไกและมาตรการในการขับเคลื่อนทางนี้

สร้างค่านิยมหลัก (Core Values) และวัฒนธรรมองค์การ

การสร้างค่านิยมหลัก(Core Values)เป็นกระบวนการที่ต้องการสร้างหน่วยงานที่ปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชันด้วยการกำหนดค่านิยมร่วมของคนทั้งองค์การซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์การแห่งจริยธรรมค่านิยมร่วมที่มีส่วนช่วยต่อต้านทุจริตเช่นความซื่อสัตย์สุจริตความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การประพฤติตนตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการมีจิตสาธารณะการมีอุดมการณ์ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์เป็นต้นการสร้างค่านิยมหลักสามารถจะดำเนินการได้ด้วยหลายวิธีแม้ในภาครัฐกิจเอกชนบางองค์การมีการขับเคลื่อนให้องค์การโดยยึดค่านิยมร่วมเพื่อสร้างความโปร่งใสไม่ทุจริตการยึดมั่นในคุณค่าขององค์การนั้นช่วยให้สร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้องค์การได้อีกทางหนึ่ง

การขับเคลื่อนการปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมในเรื่องการไม่ยอมรับการโครงสร้างคนดีและสร้างแรงกดดันผู้กระทำผิดในหน่วยงานเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องผลักดันให้กลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กรด้วยการแสดงพฤติกรรมให้ปรากฏเช่นเมื่อมีการกระทำที่ผิดจริยธรรมมันมีการรณรงค์เพื่อแสดงออกถึงการไม่ยอมรับสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือไม่มีการยื่นหยัดแสดงความกล้าหาญ

ทางจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในองค์กรก็ควรมีการแสดงออกถึงการให้กำลังใจและสนับสนุนเป็นต้น

3) คนไถ่ระบบงานจริยธรรม กลไกระบบงานจริยธรรมเป็นคนที่ออกแบบเฉพาะเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองจริยธรรมของหน่วยงานโดยมีส่วนร่วมที่ได้รับการมอบหมายภารกิจโดยตรงซึ่งมีมาตรการในการขับเคลื่อน ดังนี้

การอบรมเจ้าหน้าที่กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม การขับเคลื่อนระบบงานจริยธรรม จำเป็นต้องมีการอบรมหน้าที่คนงานคุ้มครองที่ได้ทำเพื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และเปิดมุมมองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานด้านจริยธรรมเช่นความสำคัญของประมวลจริยธรรมลักษณะปัญหาในการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนประสบการณ์และเทคนิคการรับมือความเสี่ยงด้านจริยธรรมการปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างค่านิยมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

สร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม การสร้างหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการสร้างความเข้มแข็งให้แก่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้วยการบูรณาการงานที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาร่วมอยู่ด้วยกันเจ้าหน้าที่ที่มีความตระหนักและเข้าใจในงานและความเป็นวิชาชีพของงานจริยธรรมมีสายงานด้านจริยธรรมที่แน่นอนเป็นสายงานหลักที่ไม่เป็นงานฝากของฝ่ายอื่นๆจึงจะทำให้การขับเคลื่อนงานจะทำในหน่วยงานเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมได้รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบมีโอกาสที่จะก้าวหน้าในสายงานจริยธรรมรวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ

การบังคับใช้ประมวลจริยธรรม ประมวลจริยธรรมที่จัดทำในหน่วยงานราชการ จำเป็นต้องมีการบังคับใช้อย่างจริงจังเนื้อหาของประมวลจริยธรรมสามารถใช้ได้จริงสอดคล้องกับสภาพปัญหาของหน่วยงานโดยมีผู้บริหารและกลุ่มงานคุ้มครองที่จะทำเป็นผู้ดำเนินการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม

การสร้างเครือข่ายกลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม การสร้างเครือข่ายของเจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองจริยธรรมระหว่างหน่วยงานต่างๆจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน รวมทั้งข้อมูลข่าวสารและเรียนรู้จากกันและกันรวมทั้งสนับสนุนด้านกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกันซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพของกรมคุ้มครองจริยธรรม

การปรับกระบวนการงานและวิธีทำงาน ในการทำงานของหน่วยงานจะต้องคำนึงถึงมิติด้านคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของกระบวนการงานและวิธีการทำงานของหน่วยงานว่าจะปรับให้มีมิติคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างไรและดำเนินการปรับเปลี่ยนตามแนวทางที่วิเคราะห์การสร้างเครือข่ายเจ้าหน้าที่ด้านกอง การรวมพลังสร้างคนดีและไม่ยอมรับคนโกงในกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐจำเป็นต้องสร้างแรงกดดันในหน่วยงานให้สนใจความสำคัญของปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและสร้างกลุ่มพลังคนทำดีและไม่ยอมรับการโกงเพื่อกดดันผู้กระทำผิดไม่ให้มีที่ยืนในหน่วยงานและสังคมรวมทั้งมีการใช้สื่อเป็นช่องทางในการเปิดเผยข้อมูลต่างๆเพื่อร่วมกันสร้างแรงกดดันทางสังคม

การสร้างฐานข้อมูล name and shame การสร้างฐานข้อมูล name and Shame เพื่อให้สังคมรับทราบถึงการกระทำผิดของบุคคลที่ทำการทุจริตคอร์รัปชันและเป็นการสร้างแรงกดดันไม่ให้เกิดการกระทำเช่นนั้นอีกโดยการสร้างฐานข้อมูล name and Shame กลไกวิธีการณ์นี้ไม่มีการใช้ใน LINE ประเทศซึ่งทำให้มีการหวั่นเกรงต่อการละเมิดประมวลจริยธรรมถ้าในอนาคตประเทศไทยจะนำมาใช้มันน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและเพื่อนร่วมงานจะเป็นหูเป็นตาช่วยป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่ทางละเมิดหลักคุณธรรมและจริยธรรม แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ระบบจริยธรรมที่ดูแลข้อมูลและกันของข้อมูลก่อนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

4) กลไกสนับสนุนจากภายนอก กลไกและมาตรการสนับสนุนจากภายนอกสำหรับในคนใช้พิการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อช่วยกันสร้างมาตรฐานจริยธรรมและต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งนี้เพราะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนไทยที่ช่วยขับเคลื่อนระบบราชการและการบริหารงานแผ่นดินจึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรการและกลไกทางสังคมที่เหมาะสมโดยมีมาตรการในการขับเคลื่อนดังนี้

สถาบันฝึกอบรมจริยธรรม งานด้านจริยธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องมีสถาบันฝึกอบรมศีลธรรมให้เจ้าหน้าที่กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีการฝึกฝนและเรียนรู้วิธีการแบบใหม่อยู่ตลอดเวลาเพื่อสามารถรับมือกับปัญหาด้านที่รัฐทำได้

การรับรองมาตรฐานจริยธรรมของหน่วยงาน การสร้างเรือฐานจริยธรรมของหน่วยงานมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อเป็นการประเมินระดับจริยธรรมของรายงานว่ามีมาตรฐานเพียงใดต้องมี

การปรับปรุงหรือเพิ่มเป็นสภาพอย่างไรเพื่อให้ได้การรับรองมาตรฐานที่กระทำซึ่งการรับรองมาตรฐานจะได้ทำของหน่วยงานจะเป็นการยกระดับที่จะทำในหน่วยงานต่างๆ

การสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่เฉพาะ การทำงานด้านจริยธรรมจำเป็นต้องมีเครือข่ายการทำงานเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานและเรียนรู้และเปลี่ยนร่นการเป็นพลังในการทำงานด้านจริยธรรมการประสานเครือข่ายของหน่วยงานที่มีหน้าที่เฉพาะ เช่นสำนักงานป.ป.ช. สำนักงานป.ป.ท. สำนักงานก.พ. สำนักงานตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น จะช่วยเสริมความเข้มแข็งให้แก่ระบบงานด้านจริยธรรมของระบบราชการ มีทิศทางการทำงานที่ไม่ขัดกันแต่หนุนเสริมซึ่งกันและกันรวมทั้งการเป็นพี่เลี้ยงให้แก่เจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านนี้ เพราะวาระระบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งที่สมบูรณ์มักจะขึ้นอยู่กับที่การประสานผลประโยชน์ที่ลงตัว (พระมหาดวงเดณ ฐิตญาโณ, 2561) นอกจากนี้จะต้องมีระบบที่ปรึกษาจริยธรรม การทำงานด้านจริยธรรมบางครั้งอาจมีปัญหาและต้องการในรับคำปรึกษาจากที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญและความรู้ในแขนงด้านจริยธรรมและธรรมาภิบาลเพื่อช่วยให้แนะนำการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นรวมทั้งการให้คำปรึกษาแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ภาครัฐเกี่ยวกับคำถามด้านที่จะทำเพื่อเป็นข้อมูลช่วยในการตัดสินใจการออกแบบระบบที่ปรึกษาอาจารย์ทำได้ในลักษณะต่างๆกันเช่น ระบบฮอตไลน์ สายด่วนระบบให้คำปรึกษาในลักษณะกรรมการที่ปรึกษา เป็นต้น

สรุป

เครือข่ายการต่อต้านทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสร้างกลุ่มของคนหรือองค์กรสมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันมีเป้าหมายมีกลุ่มสมาชิกของตนเองที่มีความคิดมีปัญหามีความต้องการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกันหรือคล้ายกัน มาติดต่อบริษัทงานหรือร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างโดยมีรูปแบบสายใยความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในสังคมที่มีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน มีลักษณะการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน โดยมีบุคคลที่มีความถนัดในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่นๆ

การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองที่มีระดับต่ำลงมาจากระดับชาติ ในระดับท้องถิ่นซึ่งถูกก่อตั้งโดยกฎหมายมีอำนาจอย่างเพียงพอที่จะทำกิจกรรมในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง แต่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาสูงสุดของของระดับประเทศ ทั้งการเก็บภาษี ให้บริการสาธารณะกับประชาชน

ในท้องถิ่นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวนี้อาจจะได้รับเลือกตั้งหรือการจัดสรร(แต่งตั้ง) ซึ่งมาโดยท้องถิ่นก็ได้จึงควรวางแผนเพื่อสนองนโยบายรัฐและคณะกรรมการการปฏิรูปประเทศเพื่อหาแนวทางดำเนินการในแต่ละกลุ่มเป้าหมายตามทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “คนไทยไม่โกง” สำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการรวมกลุ่มของภาคประชาชน ให้เป็นเครือข่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจทำได้ทั้งลักษณะรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย รัตน์ะ. (2549). *การมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ*. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คณะกรรมการฝ่ายวิจัย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2555). *การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ปณณ อนันตภิบุตร และ สุทธิ สุนทรานุรักษ์. (2557). *การพัฒนาบทบาทภาคประชาสังคมเพื่อต่อต้านการทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ*. รายงานวิจัย สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- พระมหาตมวเดณ จิตญาโณ. (2561). ปรัชญาความขัดแย้ง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์* มจร. 6(1), 284-292.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2559). *การกระจายภารกิจหน้าที่ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่*. (ออนไลน์). จาก <http://www.local.moi.go.th/webst/botfam1.htm>, [18 กันยายน]
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2555). *การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2559). *เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการประเมินคุณธรรมความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ*. นทพบุรี : สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ. (2558).

วาระปฏิรูปที่ 1: การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ. กรุงเทพฯ:

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

Thai BDS net. (2016). Retrieved July 20, 2016, from <https://sites.google.com/a/thaibds.net/bdsn/khwamhmaykhxngkheruxkhay>.

ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง*

Primary causes of political philosophy

สรวิษฐ์ วงษ์สะอาด

Sorawit Wongsaaard

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.

Email: sompong_25@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาของ “ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง” พบว่า แนวความคิด “ปรัชญาการเมือง” ที่มุ่งศึกษาระบบการปกครอง สิทธิหน้าที่ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่พยายามเข้าถึงธรรมชาติทางการเมืองที่แสวงหาคำตอบว่า ระเบียบทางการเมืองที่ดีที่สุด ตามแนวคิดที่ของคริสต์ศาสนา ตลอดจนสถาบันทางเศรษฐกิจ ที่นำไปสู่กรอบคิดแบบปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ แบบเสรีประชาธิปไตยในปัจจุบัน แบบเสรีนิยม ที่เรียกว่า “อุดมการณ์” ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นอุดมการณ์ที่สามารถต่อรองให้คนชั้นสูงต้องลดทูลงมารับฟังความคิดเห็นของคนชั้นล่าง ที่ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ที่จะเป็นผู้แทน และเป็นแนวทางคอยควบคุมทิศทางการบริหารรัฐ ในการดำเนินไปตามหลักการ เป้าหมาย กระบวนการ และวิธีการที่ถูกต้อง อันชอบธรรม เพื่อผลประโยชน์แก่บุคคล ที่นำไปสู่ยึดปฏิบัติของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ที่มุ่งเน้นทางด้านจริยธรรมและนำหลักจริยธรรมมาใช้ในทางการเมือง ในรูปแบบของกฎหมายที่มีอำนาจสูงสุดที่ผ่านจากความเห็นของผู้มีอำนาจในสังคม ชุมชน ที่ต้องอาศัยอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมการเมืองเท่านั้น

คำสำคัญ : ปรัชญา; การเมือง; ปรัชญาการเมือง

*ปรับปรุงต้นฉบับจากการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress II มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACTS

This article aims to study the content. “Raison dieter of political philosophy,” the concept of “political philosophy” that aims to study the regime responsible for the conduct of human life. To try to reach a political nature that seeks to answer. The best political According to the concept of Christianity As well as economic institutions that led to the idea of modern political philosophy. A liberal democracy of today's popular series called the “ideology”, the ideology that respects human dignity. And an ideology that can be negotiated to reduce the nobility to be intolerant to the hearing on the ground floor. That recognizes the rights and responsibilities to be replaced and guidelines that control the direction of the administration. In carrying out the goals, principles, processes and procedures that are required for the legitimate interests of the parties. This led to the seizure of the performance of individuals or organizations. The focus on ethical and moral principles used in politics. In the form of law, supremacy of the opinion of the authority in a community that relies heavily influenced by political, social factors only.

Keywords: Philosophy; Politics, Political Philosophy

บทนำ

ปรัชญาการเมือง ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของสาขาปรัชญาประยุกต์ที่ศึกษาถึงชีวิตและกิจกรรมทางสังคม การเมือง ซึ่งเป็นปัญหาทางปรัชญาการเมืองที่เป็นเรื่องของสังคม และรัฐ ในแง่ของธรรมชาติ บ่อเกิด และคุณค่าทางสังคมหรือทางการเมือง ที่มีนักปรัชญาการเมืองบางกลุ่มที่ต้องการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ ที่ทำให้มนุษย์มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมในส่วนต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อแสวงหาผู้ปกครองที่พึงประสงค์ได้มีการกล่าวถึงและมีการโต้แย้งกันตลอดมา ทั้งในโลกของตะวันออกและตะวันตก โดยมีนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงของโลกหลาย ๆ คน ได้พยายามที่จะแสดงและอธิบายให้เห็นภาพของผู้ปกครองที่ดี

เพราะว่า ผู้ปกครองที่ดีของนักปรัชญา จะต้องก่อให้เกิดระแแสความคิดเห็นและเป็นผู้ปกครองที่ดีในหมู่ของประชาชน (ปานทิพย์ ศุภนคร, 2545) จึงจำเป็นต้องรักษากฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรมบางอย่างเอาไว้ เพื่อความสงบเรียบร้อยของชุมชนในสังคม และคอยตั้งคำถามถึง “กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่มีอยู่เหมาะสมหรือไม่กับสถานการณ์ในขณะนั้น” ซึ่งเป็นการตั้งคำถามถึงสิ่งที่ดีในสังคม โดยการตรวจสอบความคิดที่ผ่านมาหรือกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ และเสนอความคิดใหม่ ๆ ขึ้นมา ที่เรียกว่า “นักคิด” โดยนักคิดแต่ละท่านจะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่สะท้อนความเห็นทางการเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุน หรือโจมตีสถาบันใดสถาบันหนึ่ง บางครั้งอาจเป็นจินตนาการหรืออุดมคติ และความสนใจในการวินิจฉัยเชิงคุณค่า ความคิดทางการเมือง จึงเป็นผลที่ได้จากประสบการณ์และการสังเกตการณ์ความเป็นไปของสังคม ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามยุคสมัย และต้องมีการเผยแพร่ความคิดนั้น ๆ ให้มวลชนรับรู้และปฏิบัติตาม จึงมีลักษณะใกล้เคียงกับอุดมการณ์ทางการเมือง (สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

ดังนั้น ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมือง ในการแบ่งคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม โดยความสัมพันธ์ทางอำนาจ ความคิดทางการเมืองมีจุดประสงค์เพื่อสนับสนุน เพื่อป้องกันหรือโจมตี ความเชื่อ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือสถาบันหนึ่ง และเผยแพร่ความคิดทางการเมืองนั้นให้มวลชนรับรู้และปฏิบัติตาม ด้วยเหตุที่ความคิดทางการเมืองไม่สามารถตัดขาดจากสังคมได้ เพราะอิทธิพลจากสภาพของสังคม เพราะเป็นสิ่งที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา ความคิดทางการเมืองไม่สามารถเกิดขึ้นเอง ต้องอาศัยอิทธิพลจากปัจจัยของสภาพของสังคม และสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีผลต่อการก่อรูปแนวคิดทางการเมืองของนักคิดทางการเมือง จึงนำไปสู่ประเด็นที่ต้องการนำเสนอบทความนี้ จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ปรัชญาการเมืองคืออะไร ? แนวคิดทางปรัชญาการเมือง ? ปรัชญาการเมืองในฐานะกำเนิดชีวิตที่ท้าทายแก่เสรีประชาธิปไตย ? อะไรคือความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมือง และลัทธิทางการเมือง ? เป็นต้น

ปรัชญาการเมืองคืออะไร

ปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) หมายถึง “ปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมือง การปกครองและรัฐ เช่น ธรรมชาติและอุดมการณ์ของรัฐ สิทธิอันชอบธรรมที่จะปกครองสัมพันธ์ภาพระหว่างเสรีภาพของปัจเจก

บุคคลกับอำนาจรัฐ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548) ดังที่ มีนักปราชญ์และนักวิชาการได้นิยามความหมายของคำว่า “ปรัชญาการเมือง” ไว้ ดังตัวอย่างเช่น

วิทยาการ เชียงกูล (2548) นิยามความหมายของคำว่า “ปรัชญาการเมือง” ไว้ว่า “ปรัชญาเกี่ยวกับแนวคิดคุณค่าที่เกี่ยวกับเรื่องส่วนรวม เช่น อำนาจทางการเมือง (Authority) สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม”

สิทธิ บุตรอินทร์ (2523) นิยามความหมายของคำว่า “ปรัชญาการเมือง” ไว้ว่า “ปรัชญาการเมืองเป็นวิชาประยุกต์สาขาหนึ่ง มุ่งศึกษาวิเคราะห์และสร้างแนวคิดอันเป็นลัทธิทางการเมือง อีกนัยหนึ่งปรัชญาการเมืองเป็นวิชาที่ว่าด้วยความคิดเกี่ยวกับการตีความ การสร้างและกำหนดสิทธิหน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์แบบฉบับการดำเนินชีวิตร่วมกันของมนุษย์ ยิ่งกว่านี้ ยังเป็นวิชาว่าด้วย โครงสร้างทางความคิด และความเชื่อถือเป็นสูตรทางการเมือง พร้อมกับการให้เหตุผลวิเคราะห์ ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นการสร้างสถาบันอุดมคติ นโยบายและวัตถุประสงค์ทางการเมือง”

ผู้เขียนขอสรุปว่า คำว่า “ปรัชญา” หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยการแสวงหาความจริง โดยอาศัยการใช้หลักเหตุผล ค้นพบความรู้เกี่ยวกับ “ความจริง” ส่วนคำว่า “การเมือง” ซึ่งเป็นเรื่องที่คู่กับการปกครอง (Government) ที่มีคุณค่าในสังคม โดยรัฐหรือผู้มีอำนาจและอิทธิพลไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจเหนือผู้อื่นผ่านสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ เมื่อคำ 2 คำมารวมกันที่เรียกว่า “ปรัชญาการเมือง” โดยทางการศึกษา ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มุ่งศึกษาเพื่อสร้างระบบที่ใช้ในการปกครอง สิทธิหน้าที่ ในกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคม โดนมามีวิธีการขอบเขตการศึกษาปรัชญาการเมือง ที่เจาะลึกถึงเนื้อหา และภาระของกิจกรรมของการศึกษาปรัชญาการเมือง เพื่อให้เข้าใจในสาขาวิชาปรัชญาการเมืองมากขึ้น จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงลักษณะความเกี่ยวข้องกันกับปรัชญาการเมืองนั่นเอง

แนวคิดทางปรัชญาการเมือง

การตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตและศีลธรรมของมนุษย์ของโสกราตีสกลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคมการเมือง เพราะสังคมมนุษย์จะอยู่ร่วมกันในรูปแบบลักษณะใด การที่อยู่ร่วมกันได้ต้องมีข้อสมมติฐานร่วมกันอยู่ในระดับหนึ่งเสมอว่า อะไรคือยุติธรรม โดยเริ่มต้นจากความคิดเห็นที่คนทั่วไปยอมรับ ความเห็นของมนุษย์อาจขัดแย้งกันได้ ความยุติธรรมที่กฎหมายเชื่อถือกันนั้นเป็นความยุติธรรมที่แท้หรือความยุติธรรมตามธรรมชาติ การปฏิเสธเช่นนี้ชี้ต่อไปว่า น่าจะมีความยุติธรรมหรือความดีที่เป็นโดยธรรมชาติที่เราอาจล่วงรู้ได้อยู่ การแสวงหาธรรมชาติของความยุติธรรมหรือความดีและการตั้งคำถามอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับมนุษย์และชุมชนการเมือง ที่เป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาการเมือง ซึ่งเป็นปรัชญาที่เกี่ยวกับปัญหาของมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน ดังที่ โสกราตีส (Socrates) เป็นผู้ริเริ่มตั้งคำถามประเภทที่ว่า อะไรคือความดี อะไรคือความกล้าหาญ และอะไรคือความยุติธรรม คำถามเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดความสนใจยิ่งกว่าคำถามที่ปรัชญาเมธีรุ่นแรก ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงโดยตรงต่ออิทธิพลความคิดในเรื่อง

สังคมการเมืองที่สะท้อนให้เห็นว่า ปรัชญาการเมืองคลาสสิก ปรัชญาการเมืองในยุคกลาง และปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ โดยที่ผู้เขียนสะท้อนให้เห็น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ได้แก่

1. ปรัชญาการเมืองคลาสสิก

ลักษณะสำคัญของปรัชญาการเมืองคลาสสิก (Classical Political Philosophy) จะเห็นได้ว่า ปรัชญาการเมืองที่โสเครตีส (Socrates) เป็นผู้เริ่มต้น และสืบทอดผ่านมาทางเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) อยู่ในการแสวงหาคำตอบว่า ระเบียบทางการเมืองที่ดีที่สุดเป็นสากกลนั้นเป็นอย่างไร ปรัชญาการเมืองคลาสสิกพิจารณาประเด็นทางการเมือง และประเด็นทางศีลธรรมจากแง่ความสมบูรณ์ของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวคือ ปรัชญาเมธีคลาสสิกทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันว่า เป้าหมายสูงสุดของชีวิตการเมือง คือ คุณธรรม เพราะว่า ปรัชญาการเมืองคลาสสิก จึงไม่ยกย่องสรรเสริญความเสมอภาคหรือการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ว่าเป็นสิ่งสูงสุด ปรัชญาเมธีคลาสสิกไม่ใช่นิยามความเสมอภาค สำหรับพวกเขาแล้ว มนุษย์ทุกคนไม่ได้ถูกสร้างมาโดยธรรมชาติให้มีความโน้มเอียงต่อคุณธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

ในขณะที่บางคนมีความสามารถโดยธรรมชาติอยู่แล้ว บางคนก็ไม่มีเลย และบางคนก็อาจมีได้ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ การกำหนดให้สิทธิแก่มนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่คนบางคนเป็นผู้สูงส่งกว่าผู้อื่นโดยธรรมชาติ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรมสำหรับปรัชญาเมธีคลาสสิกทั้งหลายไป เพราะฉะนั้น จากทรรศนะของปรัชญาเมธีคลาสสิก รัฐที่ดีที่สุด ได้แก่ รัฐที่มีการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย (aristocracy) หรือรัฐผสม (mixed regime) ปรัชญาเมธีคลาสสิกยอมรับว่า โอกาสที่จะได้มาซึ่งรัฐที่ดีที่สุดนั้น ขึ้นอยู่กับโอกาส ขึ้นอยู่กับโชคชะตา เช่นเดียวกับที่โสเครตีส ใน Republic ของเพลโต กล่าวว่า เมื่อราชากลายเป็นปรัชญาเมธี หรือ เมื่อปรัชญาเมธีกลายเป็นราชาเท่านั้น รัฐที่ดีที่สุดจะเกิดขึ้นได้ การตระหนักในโอกาสแห่งความเป็นไปได้ของรัฐในอุดมคตินี้เอง ที่ทำให้ปรัชญาการเมืองคลาสสิก กลายเป็นบทวิจารณ์อันสำคัญสำหรับความไฝฝั่นในทางการเมืองหรืออย่างที่เราเรียกกันในปัจจุบันว่า ยูโทเปีย นั่นเอง

ปัญหาที่สำคัญในทางปฏิบัติของปรัชญาเมธีคลาสสิกทั้งหลายอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรคำสอนเกี่ยวกับรัฐที่ดีที่สุดของตน จึงจะไม่เป็นการทำลายล้างความจงรักภักดีที่พลเมืองมีต่อรัฐปัจจุบัน ซึ่งย่อมจะเป็นรัฐที่ไม่สมบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐที่ดีที่สุด คำสอนของปรัชญาการเมืองคลาสสิกจึงต้องมีลักษณะที่ซ่อนเร้นบางประการแอบแฝงอยู่บ้าง ก็เพื่อให้คำสอนนั้นมีประโยชน์โดยตรงต่อรัฐบุรุษ แต่ไม่ให้เป็นสิ่งที่เลวร้ายสำหรับความรู้สึกชาตินิยม หรือความรักถิ่นฐานบ้านเกิดของผู้ที่ไม่ใช่ปรัชญาเมธีหรือรัฐบุรุษ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2556)

2. ปรัชญาการเมืองในยุคกลาง

สำหรับปรัชญาการเมืองในยุคกลาง (Middle age Political Philosophy) ปรัชญาการเมืองเป็นความคิดที่ผูกติดอยู่กับเรื่อง “เทววิทยา” (Theology) เนื่องจากประชาชนในขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นคริสตศาสนิกชน ซึ่งยุคกลางเป็นยุคที่ต่อเนื่องมา หลังจากที่ยาณาจักรโรมันล่มสลายแล้ว บ้านเมืองไม่มีชื่อแป การค้าขายและคุณภาพชีวิตจึงเสื่อมลง เกิดระบบศักดินาสวามิภักดิ์ มีเพียงสถาบันศาสนาที่ยังคงประดิษฐานมั่นคงเป็นที่พึ่งของประชาชน

ขณะเดียวกันก็มีความพยายามจะรื้อฟื้นอาณาจักรโรมันให้กลับมายิ่งใหญ่ จึงหนีไม่พ้นการทำสงครามครูเสด (อนันตชัย จินดาวงศ์, 2556, หน้า 399) ซึ่งเป็นสงครามระหว่างศาสนา ระหว่างชาวคริสต์กับมุสลิม

ในช่วงศตวรรษที่ 11-13 ที่กินเวลานานที่สุดในประวัติศาสตร์สงครามที่มนุษย์เคยมีมา อย่างไรก็ตาม เมื่อคริสตศาสนจักรเรืองอำนาจอย่างมากที่สุด จนแผ่อิทธิพลเข้ามามีบทบาทในการปกครองของรัฐ จักรวรรดิโรมันล่มสลาย ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองการปกครองอย่างรุนแรงมาก จากเดิมที่โรมันเคยปฏิเสธต่อคริสต์ศาสนา แต่หลังจากล่มสลายแล้ว จักรพรรดิคอนสแตนติน (Emperor Constantine) ได้ยกฐานะคริสต์ศาสนาให้เท่าเทียมกับศาสนาอื่นๆ ในอาณาจักร Edit of Milan (A.D.313) ต่อมาในปี A.D. 395 จักรพรรดิธีโอโดซุส (Emperor Theodosius) จึงได้สถาปนาให้คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำอาณาจักร

จะเห็นได้ว่า นักปรัชญาการเมืองที่สำคัญในยุคนี้มักจะเป็นบาทหลวง หรือนักบวชในคริสต์ศาสนา เช่น เซนต์ ออกัสติน (St.Augustine) กับผลงานเขียนเรื่อง City of God เซนต์ โทมัส อควไนัส (St.Thomas Aquinas) กับผลงานเขียนเรื่อง Politics and Law แม้ว่า ออกัสติน และอควไนัส ต่างก็เป็นนักปรัชญาในสายคริสต์ศาสนา พบว่ามีรายละเอียดในบางประเด็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ออกัสติน จะเป็นปรัชญาการเมืองแนวคริสต์บริสุทธิ์ เน้นใช้เทววิทยาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการอธิบายโดยมีทัศนะที่เชื่อว่า มนุษย์จะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับพระเจ้าในอาณาจักรของพระองค์ ทั้งนี้เนื่องจาก ออกัสติน เป็นบาทหลวงในช่วงต้นของยุคกลางซึ่งศาสนจักรกำลังรุ่งโรจน์

ดังนั้น ข้อเขียนของเขาจึงเป็นเทววิทยาในแนวคริสต์บริสุทธิ์ ดังปรากฏในหนังสือ City of God ในขณะที่ข้อเขียน อควไนัส ใน Politics and Law กลับเป็นแนวประยุกต์เพื่อหาจุดเชื่อมโยงระหว่างเหตุผลกับสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผล (พระเจ้า) เนื่องจาก อควไนัส อยู่ในช่วงปลายของยุคกลาง อำนาจของคริสตศาสนจักรเริ่มเสื่อมถอยลง ความศักดิ์สิทธิ์ในการอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่อยู่เหนือเหตุผลโดยผ่านเทววิทยา จึงเริ่มสั่นคลอน จึงมีใช้เรื่องแปลกที่ข้อเขียนของอควไนัส จะค้นหาแนวทางบรรจบกันระหว่างเหตุผลและศรัทธา แต่อย่างไรก็ตาม สังคมการเมืองในยุคกลางก็ถูกขับเคลื่อนโดยคริสตศาสนจักร เมื่อเวลาผ่านไปจนกระทั่งถึงการสิ้นสุดสงครามเย็น การเสื่อมของระบบพิตัวล มีความก้าวหน้าทางวิทยาการ วิทยาศาสตร์ การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ มีการพัฒนาทางด้านการเดินเรือ นำไปสู่การค้นพบดินแดนใหม่ การพัฒนาทางด้านอาวุธ ทำให้กษัตริย์มีอำนาจมากขึ้น ผู้คนมีความกระตือรือร้นทางด้านความคิดเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติ และเข้าสู่สภาวะการฟื้นฟูศิลปวิทยาการเจริญรุ่งเรืองหรือที่เราเรียกว่า “ยุคสมัยใหม่” โดยเริ่มขึ้นที่ อิตาลี เป็นแห่งแรก และบุคคลสำคัญในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการในทางปรัชญาการเมืองคือ นิกโคโล มาคิอาเวลลี ผู้สร้างคู่มือนักปกครองในยุโรปสมัยต่อมา

3. ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่

ในศตวรรษที่ 16 มีการปฏิวัติแนวคิดเกี่ยวกับจักรวาลที่เราอยู่ใหม่ แนวคิดที่มีอยู่ในยุโรปก่อนหน้านี้ได้อาศัยหลักเกณฑ์ความคิดจากนักคิดกรีกโบราณ โดยนำมาเชื่อมกับความศรัทธาในคัมภีร์ไบเบิลและ ศาสนจักร นักปราชญ์ในยุคกลางส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความคิดและสติปัญญาลึกซึ้ง แต่ปัญหาที่นักคิดยุคนี้พยายามแสวงหาก็มี

ความห่างไกลไปจากโลกที่เป็นรอบๆ ตัวเขา แนวคิดใหม่อันแสวงหาเกี่ยวกับโลกที่เป็นจริงและเกี่ยวกับธรรมชาติได้เข้ามาเปลี่ยนโฉมหน้าของปรัชญาและวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 16 และ 17 โดยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นเมื่อ นักคณิตศาสตร์ นักดาราศาสตร์ และนักฟิสิกส์ นำเอาปรัชญากับเทคโนโลยีมาผสมผสานกัน เพื่อให้มนุษย์มีภาพพจน์ใหม่ต่อจักรวาลในรูปของจักรกล ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติปรัชญาเช่นกัน โดยมีการประกาศอิสรภาพของปรัชญาจากเทววิทยาและศาสนจักร ต่อมาส่งผลให้ปรัชญากับศาสนา อาทิ นิโคลาส โคเปอร์นิคัส (Nicolaus Copernicus) โยฮันเนส เคปเลอร์ (Johannes Kepler) กาลิเลโอ กาลิเลอี (Galileo Galilei) ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon)

ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาในช่วงศตวรรษที่ 16 และ 17 นั้น เมื่อพิจารณาได้ว่าเป็นปฏิกริยาที่มีต่อผลของคริสต์ศาสนาที่แตกแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งของสงครามกลางเมืองและสงครามระหว่างรัฐต่าง ๆ ที่ไม่หยุดหย่อน และปฏิเสธกรอบคิดของปรัชญาการเมืองคลาสสิกว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะผู้ถือได้ว่า เป็นบิดาของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่อ่าง นิกโคโล มาคิอาเวลลี ได้เริ่มต้นโจมตีปรัชญาการเมืองคลาสสิกว่า การเน้นเริ่มต้นที่ความคิดที่ว่ามนุษย์ควรจะมีชีวิตอย่างไรนั้น ไปได้อย่างมากก็แค่การพรรณนาถึงรัฐที่ดีที่สุดในที่ไม่มีโอกาสจะเป็นไปได้ในชีวิตจริง การเน้นคุณธรรมว่าเป็นวัตถุประสงค์ของสังคมก็มีแต่จะทำให้สังคมอ่อนแอลง เพราะในความเป็นจริง มนุษย์ไม่ใช่สัตว์การเมือง และไม่ได้มีแนวโน้มที่จะมีคุณธรรมโดยธรรมชาติ ในทางตรงกันข้ามมนุษย์เป็นสัตว์ที่เลวและจะต้องถูกบังคับให้เป็นคนดี คุณธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการกระทำทางสังคมผ่านการศึกษอบรม ซึ่งในแง่นี้ มนุษย์เป็นสิ่งที่ควบคุมได้ หากแต่ต้องเข้าใจก่อนว่าอะไรคือความจำเป็นที่มีอยู่ในชีวิตจริงที่กำหนดความเป็นไปของมนุษย์ และไม่ใช่สิ่งที่อยู่นอกธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ แม้แต่สังคมซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความเป็นไปของคุณธรรม ก็ถือกำเนิดมาจากการกระทำที่ไม่ใช่คุณธรรม และความยุติธรรมโดยธรรมชาติก็ไม่มีอยู่จริง จะมีได้ก็มีแต่เฉพาะในกรอบระเบียบของสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นเท่านั้น มาคิอาเวลลี เจตนาละทิ้งกรอบคิดของปรัชญาการเมืองคลาสสิกที่ว่าด้วยเรื่องสังคมที่ดีและชีวิตที่ดีโดยใช้คุณธรรมเป็นเกณฑ์กำหนด ในทางตรงกันข้ามเขาเห็นว่าวัตถุประสงค์ที่สังคมแสวงหาในชีวิตจริงจะเป็นตัวกำหนดคุณประโยชน์ร่วมของสังคม และแทนที่จะขึ้นอยู่กับโอกาสและความบังเอิญ มาคิอาเวลลี เสนอให้เอาชนะโอกาสและความบังเอิญ

เพราะเหตุนี้ โธมัส ฮอบส์ ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ถัดจากมาคิอาเวลลีนั่น ได้สร้างกรอบคิดที่แตกต่างจากปรัชญาการเมืองคลาสสิกอันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในทางปรัชญาการเมือง คือ กรอบคิดที่ว่า การเคลื่อนไหวการกระทำทุกอย่างของมนุษย์เป็นการเคลื่อนไหวไปสู่สิ่งที่ปรารถนาและหนีออกจากความกลัว สิ่งที่เป็นสาระสำคัญของมนุษย์คือความต้องการ (Passions) ไม่ใช่เหตุผล (Reason) โดยความต้องการที่รุนแรงที่สุดในตัวมนุษย์คือ ความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่รอด และแรงกระตุ้นที่มีพลังในตัวมนุษย์มากที่สุดคือ ความกลัวตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตายที่เกิดจากมนุษย์ด้วยกัน

เพราะว่า ฮอบส์ ไม่เห็นด้วยที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติและจะไม่สามารถบรรลุซึ่งความสมบูรณ์แห่งธรรมชาติถ้าไม่เข้ามาอาศัยในสังคมการเมือง กิจกรรมที่สมควรของมนุษย์คือ หน้าที่ ไม่ใช่ สิทธิ ฮอบส์กลับเห็นว่า ความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่รอด และสิทธิตามธรรมชาติคือรากฐานสำคัญของสังคมการเมือง กล่าวคือ ก่อนที่จะมีสังคมการเมือง จะต้องมี สภาพธรรมชาติ (State of nature) ซึ่งเป็นสถานะแห่งการมีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) โดยมนุษย์แต่ละคนมีสิทธิที่จะพิทักษ์รักษาชีวิตของตนเอง และภาระความรับผิดชอบทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมจะต้องเป็นเรื่องที่เกิดจากข้อตกลงร่วมกันของมนุษย์ แม้แต่การเกิดขึ้นของสังคมการเมืองก็เป็นผลมาจากข้อตกลง (Contract)

ฉะนั้น ความยุติธรรมคือการปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสัญญาที่ตนได้กระทำไว้ก่อนนั่นเอง หากใช้การปฏิบัติตามมาตรฐานที่เป็นอิสระจากเจตนารมณ์ของมนุษย์อย่างที่เคยเชื่อถือกันมาตามยุคคลาสสิกไม่ ฮอบส์จึงไม่เน้นเสนอถึงรัฐที่ดีที่สุดเหมือนปรัชญาการเมืองคลาสสิกแต่กลับเน้นถึงรัฐบาลที่ชอบธรรม สำหรับ ฮอบส์ เห็นว่า รัฐมีหน้าที่หลักคือการพิทักษ์รักษาสหสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น (สมบัติ จันทรวงศ์, 2521)

ส่วน จอห์น ล็อก ได้ตั้งคำถามในลักษณะที่ท้าทายถึงอำนาจ ในลักษณะที่อำนาจแบบไหนที่มีความชอบธรรม เราจะสร้างระบอบการเมืองที่มีความชอบธรรมได้อย่างไร ในแบบที่ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองมาตกลงทำสัญญา สร้างกฎเกณฑ์ กำหนดกติกาทางการเมืองร่วมกัน โดยมุ่งไปยังการควบคุมตรวจสอบและการจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ในขณะที่ทางฝ่ายผู้ใต้ปกครองก็มีหลักประกันในเรื่องการปกป้องคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพในชีวิต ทรัพย์สิน เรื่องความเท่าเทียมกันในบางแง่มุม รวมไปถึงความชอบธรรมของผู้ใต้ปกครองในการปฏิวัติโค่นล้มผู้ปกครองที่กลายมาเป็นทรราชย์ทำให้หมดความชอบธรรมในการปกครอง ดังนั้น แนวคิดสัญญาประชาคมมีรูปแบบรัฐบาลที่เกิดขึ้นจากการยินยอมของประชาชน แนวคิดในเรื่องกฎธรรมชาติ ความเสมอภาค สิทธิปัจเจกบุคคล ความยินยอม ความอดกลั้นต่อความคิดความเชื่อที่แตกต่าง (Toleration) การปฏิบัติอารยะขัดขืน (Civil Disobedience) จนถึงแนวคิดในเรื่องของทรัพย์สินส่วนตัว ได้นำไปสู่กรอบคิดเสรีนิยมสมัยใหม่

ฌ็อง ฌักส์ รูสโซ ก็ได้เน้นย้ำในสัญญาประชาคมเช่นกันแต่สัญญาประชาคมของรูสโซ นั้นเป็นคนละแบบกับฮอบส์ ที่เชื่อว่า สัญญาประชาคมเป็นสิ่งที่ทำขึ้นระหว่างบุคคลที่มอบสิทธิอำนาจให้แก่บุคคลที่สาม (องคิอิปิตย์) โดยเรียกคืนไม่ได้ และแตกต่างกับล๊อคมีทัศนะต่อสัญญาประชาคมว่า เป็นสัญญาที่มนุษย์ทำขึ้นโดยมอบสิทธิอำนาจให้แก่กลุ่มบุคคล (รัฐบาล) เพื่อเข้ามาทำหน้าที่ดูแลรักษาสหสิทธิประโยชน์แทนตนเอง ในขณะที่ รูสโซ สัญญาประชาคมเป็นสัญญาที่ทุกคนเข้าร่วมกับทุกคนหมด กล่าวคือ อำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งเดียวไม่สามารถแยกส่วนหรือแบ่งปันให้ใครต่อใครได้ อำนาจอธิปไตยเมื่อมีอยู่แล้ว จะมอบโอนสิทธิต่อไปไม่ได้ และอำนาจอธิปไตยไม่อาจผิดพลาดได้ (พงศ์เพ็ญศุกุลดาภัย, 2536)

ถึงแม้ปรัชญาการเมืองจะเดินทางมาไกลและได้รับความนิยมในโลกสมัยใหม่ แต่ก็ไม่รอดพ้นจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นธรรมดา เช่น Benjamin Constant (1767–1830) ได้วิพากษ์วิจารณ์แนวคิดเสรีนิยมแบบกรีกโบราณของ Rousseau ที่เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง กล่าวคือ Rousseau เสนอไว้ว่า เมื่ออำนาจอธิปไตยได้ถูก

ประกอบส่วนสร้างขึ้นด้วยข้อตกลงสากลที่ทำขึ้นอย่างสมัครใจแล้ว ก็จะไม่ผิดพลาดและบกพร่อง และไม่จำเป็นต้องให้ประกันใดๆ แก่คนในบังคับ เพราะองค์คณะย่อมไม่ทำร้ายสมาชิกทั้งหมดของตนอยู่แล้ว แต่ถึงแม้ข้อตกลงทางสังคมได้มอบหมายอำนาจเด็ดขาดสมบูรณ์ให้แก่องค์คณะทางการเมือง รัฐธรรมนูญก็ไม่สามารถยึดเยื้อข้อผูกมัดใดๆ ให้แก่ผู้อยู่ในบังคับของตนได้ ถ้าสิ่งนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน แต่ละคนมอบให้โดยข้อตกลงทางสังคมเฉพาะส่วนแห่งอำนาจของตน ที่เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องให้อยู่ใต้การควบคุมของชุมชน แต่ก็ต้องยอมรับว่ารัฐธรรมนูญเพียงเท่านั้น คือ ผู้ตัดสินว่าสิ่งใดสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ Constant จึงมองว่าเป็นการเปิดช่องให้เกิดความอึดปัดโดยภายใต้ข้ออ้างเจตจำนงร่วม Constant จึงเสนอแนวคิดเสรีภาพสมัยใหม่ที่เน้นสิทธิ อิสระภาพ และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตและแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน Constant ได้อธิบายไว้ว่า คนโบราณมุ่งกระจายอำนาจออกไปในหมู่พลเมืองทั้งปวงของรัฐ หนึ่ง และพวกเขาเรียกสิ่งนี้ว่า เสรีภาพ ทว่าสำหรับคนสมัยใหม่ เป้าหมายคือความมั่นคงแห่งสมบัติเอกชนที่ตนครอบครอง สำหรับคนสมัยใหม่ นัยหนึ่ง เสรีภาพคือหลักประกันความมั่นคงของสมบัติเหล่านี้ ที่สถาบันทั้งหลายของพวกเขาจัดสรรให้ได้ Constant ถือว่าจุดมุ่งหมายทั้งสองนี้เข้ากันไม่ได้ โดยในที่ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงในการตัดสินใจรวมหมู่ ปัจเจกบุคคลก็จะตกเป็นเบี้ยล่างสิทธิอำนาจของส่วนรวมและสูญเสียเสรีภาพของตนในฐานะบุคคลเอกชนไป และเสรีภาพเอกชนนี้ที่พลเมืองทุกวันนี้เรียกร้องต้องการจากอำนาจสาธารณะ

จะเห็นได้ว่า ความแตกต่างระหว่างปรัชญาการเมืองคลาสสิกกับปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ กล่าวคือ ฐานความคิดของปรัชญาการเมืองคลาสสิกเชื่อว่าสังคมการเมืองเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนสมาชิกปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญเป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือองค์ประกอบหนึ่ง เพราะฉะนั้นเพื่อจะบรรลุถึงชีวิตที่ดี มีคุณภาพ มีความสุขและความสมบูรณ์พร้อมทางคุณธรรม มนุษย์ต้องเข้าสังกัดเป็นสมาชิกภายใต้สังคมของนครรัฐเท่านั้น แต่ฐานความคิดของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่กลับเชื่อว่า ปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนสังคมการเมืองและรัฐ เพียงแต่ปัจเจกบุคคลได้ตกลงยินยอมทำข้อตกลงหรือสัญญาเสียสละเสรีภาพร่วมกันเพื่อแลกกับความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ด้วยการสร้างสังคมการเมืองขึ้นมาให้มีการคุ้มครองในรูปขององค์อธิปัตย์อำนาจสูงสุด การมีกฎหมาย และรัฐบาล เพราะว่าปรัชญาการเมืองคลาสสิกมุ่งปลูกฝังอบรมคุณธรรมแก่บุคคลเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนการเมือง แต่ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่มุ่งเน้นการออกแบบตัวของรัฐบาลเพื่อตอบสนองกับเสรีภาพและสิทธิของพลเมืองให้มากที่สุด ปรัชญาการเมืองคลาสสิกเน้นนครรัฐ (Polis หรือ City-State) เป็นศูนย์กลางการวิเคราะห์การศึกษาถึงธรรมชาติของมนุษย์และสังคมการเมือง แต่ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่วิเคราะห์เรื่องดังกล่าวในระดับรัฐหรือรัฐประชาชาติที่มีขนาดใหญ่โตกว่านครรัฐขนาดเล็ก (ซุมพร สังขปริษา, 2555)

นอกจากนี้ กรอบคิดที่สำคัญของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ก็คือ

- 1) ปัจเจกชนนิยม (Individualism) คือ การมีสิทธิเสรีภาพของตนเองในแต่ละบุคคล

2) ความเสมอภาค (Equality) คือ มีอย่างเท่าเทียมกันมาโดยธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ความเสมอภาคในเรื่องของกฎหมาย ภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองที่อยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน มีบทการลงโทษเดียวกัน มีประเพณีและแนวปฏิบัติที่เป็นแนวเดียวกัน

3) หลักนิติธรรม (The Rule of Law) คือ เป็นการปกครองโดยอาศัยกฎหมายรองรับ กระทำตามอำเภอใจไม่ได้ เช่น จะการเก็บภาษี จะทำการควบคุม จะทำการจับกุมคุมขัง จะต้องมียุทธศาสตร์รองรับ เป็นต้น ขณะเดียวกันอะไรก็ตามที่ไม่มีกฎหมายระบุห้ามย่อมสามารถกระทำได้ทั้งสิ้น ต่างจาก Rule by Law คือคนที่มีอำนาจต้องการให้เป็นไปทางใดก็ออกกฎหมายมาบังคับใช้เลย จะต้องมียุทธศาสตร์มาบังคับในกระบวนการการออกกฎหมายด้วยและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การปกครองต้องมีขอบเขตจำกัด เช่นอำนาจของหน่วยไหน เช่น รัฐบาล กระทรวง ต้องระบุไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน และในแต่ละที่ก็ไม่สามารถที่จะออกกฎหมายมาใช้ได้เอง

ผู้เขียนขอสรุปว่า แนวคิดปรัชญาการเมืองคลาสสิก ปรัชญาการเมืองในยุคกลาง และปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งเป็นปรัชญาการเมืองที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าเรื่องส่วนรวมของผู้คนในสังคม เช่น อำนาจ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรม นอกจากนี้ ปรัชญาการเมือง ซึ่งเป็นวิชาที่เข้าไปค้นคว้าหรือศึกษาเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานของทฤษฎีทางสังคม หรือปัญหาทางสังคม ที่ผู้คนในสังคม ถือว่า เป็นปัญหาในการดำเนินชีวิตของพวกเขา เช่น เสรีภาพและความยุติธรรม เพราะว่า ปรัชญาการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชารัฐศาสตร์ ต่อมาเมื่อมีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการเมือง การปกครอง การบริหารอย่างมีระบบแบบแผน โดยยึดเอาวิธีการสังเกต ทดลอง พิสูจน์ตามวิธีการของปรัชญาเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อศึกษาถึงหลักอันเป็นสัจจะของการเมือง

ซึ่งปรัชญาการเมืองเป็นสาขาวิชาหนึ่งของวิชาปรัชญาที่พยายามจะรู้ถึงธรรมชาติของการเมืองและระเบียบทางการเมืองที่ดีสำหรับมนุษย์ พยายามที่จะทดแทนความเห็นในเรื่องธรรมชาติของการเมือง ด้วยความรู้ในเรื่องธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง โดยเริ่มจากปรัชญาการเมืองคลาสสิก ที่แสวงหาคำตอบว่า ระเบียบทางการเมืองที่ดีที่สุดเป็นสากลนั้นเป็นอย่างไร และเห็นว่าเป้าหมายของชีวิตการเมือง คือ คุณธรรม ต่อมาได้มีแนวคิดที่เป็นปฏิกิริยาต่อผลของคริสต์ศาสนาที่แตกแยกออกเป็นนิกายต่างๆ และการย้อนไปวิพากษ์ว่า ปรัชญาการเมืองคลาสสิกเป็นกรอบคิดที่เป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง ต่อสังคมดีขึ้นหรือเจริญขึ้น จะต้องมีสถาบันทางการเมืองการปกครองตลอดจนสถาบันทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อน จนในที่สุดก็ได้นำไปสู่กรอบคิดแบบปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ขึ้นมา

อะไรคือ ความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมือง และลัทธิทางการเมือง

ผู้เขียน เห็นว่า ปรัชญาการเมือง ซึ่งเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่มุ่งศึกษาเพื่อสร้างระบบที่ใช้ในการปกครอง สิทธิหน้าที่ และกำหนดทิศทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมนั้น ๆ โดยมีวิธีการและขอบเขตในการศึกษา ปรัชญาการเมือง ซึ่งมีการเจาะลึกเนื้อหา และภาระของกิจกรรมของการศึกษาปรัชญาการเมืองนั้นด้วย เพื่อให้

เข้าใจในสาขาวิชาปรัชญาการเมืองมากขึ้น ได้แก่ ความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมือง และลัทธิทางการเมือง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ได้แก่

1. ความคิดทางการเมือง

ความคิดทางการเมือง (Political Thought) ซึ่งเป็นความคิดที่เกี่ยวข้องกับการเมือง มีลักษณะเป็นการอธิบายเนื้อหาเชิงพรรณนาอย่างกว้างๆ มีเนื้อหาความคิดเน้นหนักไปทางประวัติศาสตร์ โดยมีการเรียงลำดับก่อนหลัง แต่ความคิดดังกล่าวขาดการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ที่มีเนื้อหาเป็นเพียงความรู้ทางการเมืองเบื้องต้นสามารถแยกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ปรัชญาการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมืองและลัทธิทางการเมือง เพราะเหตุนี้ ปรัชญาการเมือง จึงมีเนื้อหาที่เป็นความคิดทางการเมือง แต่มีเนื้อหาที่ได้รับการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งและมีความน่าเชื่อถือสูง

2. อุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology) ซึ่งเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ครอบคลุมความคิดความเชื่อทางการเมือง ที่ทำให้มีเหตุผลอยู่บางส่วน แต่ไม่ได้เกิดจากการศึกษาในระดับที่ลึกซึ้ง ทั้งนักอุดมการณ์ทางการเมือง ที่มุ่งเน้นความเชื่อศรัทธามากกว่าการใช้เหตุผล ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ต่อการมุ่งมั่นในการสร้างแรงผลักดันหรือเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เพราะอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นความคิดหรือความเชื่อที่สามารถปลุกฝังเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งมีความขัดแย้งต่อความถูกต้องทางศีลธรรมหรือจริยธรรมตามหลักการของปรัชญาการเมือง

แต่ถ้าพิจารณาอุดมการณ์ทางการเมืองเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นเพียงการรับรู้โดยท่องจำเท่านั้น เหมือนกับความเชื่อว่า “ประชาธิปไตย หมายถึง รัฐบาลเป็นของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน โดยไม่ทราบว่าเป็นอย่างไรในการวิเคราะห์” การรู้จักประชาธิปไตยในหลักปรัชญาการเมืองนั้น จะต้องรู้หลักการเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติ เพราะเหตุนี้ ปรัชญาการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก โดยเฉพาะในด้านเนื้อหา เพราะปรัชญาการเมืองเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งอุดมการณ์เหล่านั้น ย่อมเกิดขึ้นมาจากนักปรัชญาหรือบุคคลสำคัญ ๆ ที่นำไปสู่การยึดถือปฏิบัติของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ นั้นเอง (ค่านวล คามณี, 2547)

3. ทฤษฎีทางการเมือง

ทฤษฎีทางการเมือง (Political Theory) ซึ่งเป็นปรัชญาการเมืองที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับทฤษฎีทางการเมือง หากพิจารณาถึง (สุชุม นวลสกุล, บรรพต วีระสัย และบรรพตประพตติ, 2520) แนวความคิดของ ยอร์ช แคทเท็บ (George Kateb) ว่า “ทฤษฎีการเมือง คือ ข้อเขียนที่เสนอทัศนะหรือแนวคิดที่คิดว่าดีและถูกต้องเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมืองเสนอบรรยายากการเมืองในความคิดฝันที่มีลักษณะเป็นคุณธรรมในเนื้อหา ครอบคลุมครบครันในขอบเขต มีความเป็นปรัชญาหลักการและน่าจะเป็นได้ในความจริง

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการเมืองอาจแสดงทางจิตวิทยาหรือสังคมวิทยาได้ ซึ่งโรเบิร์ต อี. เมอร์ฟี (Robert e. Murphy) มีทัศนะที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความคิด หรือปรัชญาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง นักทฤษฎีการเมืองมุ่งมั่นที่จะทำความเข้าใจและตีค่าข้อมูลความจริงทั่วไป ที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง และคุณค่าทางสังคม

ส่วนปรัชญาการเมืองกับทฤษฎีการเมือง มีลักษณะเนื้อหาครอบคลุมซึ่งกันและกัน แต่ความแตกต่างปรัชญาการเมืองที่มีเนื้อหาการศึกษาที่กว้างกว่า และรวมเอาปรากฏการณ์ทั้งหมดทางการเมือง ซึ่งทฤษฎีการเมืองมุ่งอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองเพียงบางอย่างเท่านั้น แต่ในทางกลับกันด้วยการศึกษาปรากฏการณ์บางอย่างจึงทำให้ทฤษฎีการเมืองมีคำตอบ และหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนกว่าปรัชญาการเมือง เพราะว่าทฤษฎีการเมืองมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหลักเกณฑ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ปรัชญาการเมืองมุ่งเน้นการศึกษาทางด้านจริยธรรมหรือนำหลักจริยธรรมมาใช้ในทางการเมืองมากกว่าทฤษฎีการเมือง

4. ลัทธิการเมือง

ลัทธิการเมือง (Political Ism) ซึ่งเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับระบบการเมืองซึ่งเกิดจากการผสมผสานความคิดของนักปรัชญาหลายท่าน โดยมีการชี้แนะการจัดวางอำนาจ โครงสร้างของเมือง ความเกี่ยวพันระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจกับบุคคล และมีประโยชน์คุณค่าที่จะบังเกิดขึ้นในการปฏิบัติตามลัทธิ” เพราะเหตุนี้ ลัทธิการเมืองจึงเกิดขึ้นจากการนำเอาความคิดทางปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาหลาย ๆ ท่านมาผสมผสานเป็นลัทธิการเมือง เช่น ลัทธิมาร์กซิสต์ ปรัชญาการเมืองหนึ่งอาจก่อให้เกิดลัทธิการเมืองหลายลัทธิ นักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ได้นำทัศนะการกำเนิดรัฐแบบสัญญาประชาคมมาสร้างลัทธิทางการเมืองที่แตกต่างกัน เช่น

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) นำสัญญาประชาคมมาสร้างลัทธิการเมืองแบบอำนาจนิยม (Authoritarianism) หมายถึง สิทธิอำนาจเผด็จการแนวคิดสนับสนุน และหาเหตุผลมาอธิบายรัฐบาล ที่มีพื้นฐานอยู่บนการใช้อำนาจขู่ว่าจะลงโทษผู้ขัดขืน ผู้ที่สนับสนุนการปกครองแบบ Authoritarianism เชื่อว่าสิทธิอำนาจ (Authority) ของผู้ปกครองเป็นเหตุผลเพียงพอโดยตัวมันเอง และผู้อยู่ใต้ปกครองควรจะยอมรับการกระทำของผู้ปกครอง ไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาหาหรือการจูงใจ เพราะสิทธิอำนาจที่ได้มาจากพระเจ้า หรือโดยทฤษฎีทางการเมืองและสังคมและกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ส่วนกษัตริย์นิยม (Royalist) หมายถึง ความเชื่อในเรื่องสิทธิธรรม (Legitimacy) ของรัฐบาลราชาธิปไตย หรือกษัตริย์หรือราชวงศ์ เช่น ขบวนการต่อต้านระบบรัฐสภาในฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 8 (วิทยากร เชียงกูล และพรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, 2547)

ส่วน จอห์น ล็อก (John Locke) และฌอง-ฌัก รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) นำสัญญาประชาคมมาสร้างการเมืองแบบลัทธิเสรีนิยมขึ้น เป็นต้น เพราะเหตุนี้ ลัทธิการเมืองจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักการทางปรัชญาการเมืองมาก่อตั้งในลัทธิการเมือง ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงและความน่าเชื่อถือในแต่ละลัทธิการเมืองนั่นเอง เพราะเหตุนี้ ความเห็นของรัฐที่อยู่ในรูปของกฎหมายก็ต้องถูกกระทบกระเทือนด้วย เพราะว่า กฎหมายมีอำนาจสูงสุดที่จะกำหนดว่า การกระทำอย่างไรจึงจะเรียกว่า “ยุติธรรม” อย่างไรก็ตามจะเรียกว่า “ไม่ยุติธรรม” แต่

สำหรับแนวคิดในทัศนะของโสเกรตีส กฎหมายหรือความเห็นของผู้มีอำนาจในสังคมชุมชน เป็นเพียงแค่ความเห็นหรือชนบประเพณีเท่านั้น

ผู้เขียนขอสรุปว่า ความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมือง และลัทธิทางการเมือง ซึ่งเป็นปรัชญาการเมือง ที่ลักษณะความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เป็นความคิดทางการเมือง แต่มีเนื้อหาที่ได้รับการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งและมีความน่าเชื่อถือทางอุดมการณ์ที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับนักปรัชญาหรือบุคคลสำคัญๆ ที่นำไปสู่การยึดถือปฏิบัติของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ที่มุ่งเน้นการศึกษาทางด้านจริยธรรมหรือนำหลักจริยธรรมมาใช้ในทางการเมืองที่อยู่ในรูปของกฎหมาย ก็ต้องถูกกระทบกระเทือนด้วย เพราะว่ากฎหมายมีอำนาจสูงสุดที่จะกำหนดว่า การกระทำอย่างไรจึงจะเรียกว่า “ยุติธรรม” อย่างไรเรียกว่า “ไม่ยุติธรรม” กฎหมายหรือความเห็นของผู้มีอำนาจในสังคมชุมชน เป็นเพียงแค่ความเห็นหรือชนบประเพณีเท่านั้น

บทสรุป

จากศึกษาวิเคราะห์แนวคิด “ปฐมเหตุแห่งปรัชญาการเมือง” ที่ผู้เขียนได้ตั้งหัวข้อไว้ คือ ปรัชญาการเมืองคืออะไร ? แนวคิดทางปรัชญาการเมือง ? ปรัชญาการเมืองในฐานะกำเนิดชีวิตที่ทำทนายแก่เสรีประชาธิปไตย ? อะไรคือความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ทฤษฎีทางการเมือง และลัทธิทางการเมือง ? ผู้เขียน พบว่า แนวความคิด “ปรัชญาการเมือง” ซึ่งเป็นวิชาที่มุ่งศึกษาระบบการปกครอง สิทธิหน้าที่ ในกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมทางการเมือง ที่เจาะลึกถึงเนื้อหา เพื่อให้เข้าใจในสาขาวิชาปรัชญาการเมือง ตั้งแต่แนวคิดปรัชญาการเมืองคลาสสิก ปรัชญาการเมืองในยุคกลาง และปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับอำนาจ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม ซึ่งปรัชญาการเมืองเป็นวิชาที่เข้าไปค้นคว้าหรือศึกษาเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานของทฤษฎีทางสังคม หรือปัญหาทางสังคม ที่ผู้คนในสังคม ถือว่า เป็นปัญหาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ (เสรีภาพและความยุติธรรม)

ปรัชญาการเมืองเป็นสาขาวิชาหนึ่งของวิชาปรัชญาที่พยายามเข้าถึงธรรมชาติทางการเมืองที่ดีสำหรับมนุษย์ ด้วยความรู้ในเรื่องธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง ที่แสวงหาคำตอบว่า ระเบียบทางการเมืองที่ดีที่สุดเป็นสากลนั้นเป็นอย่างไร และเห็นว่าเป้าหมายของชีวิตทางการเมือง คือ คุณธรรม ตามแนวคิดที่ของคริสต์ศาสนาที่แตกแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ ว่า เป็นปรัชญาการเมืองคลาสสิกที่เป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริงทางการเมืองการปกครองตลอดจนสถาบันทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อน จนในที่สุดก็ได้นำไปสู่กรอบคิดแบบปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ขึ้นมา ในฐานะที่ทำให้กำเนิดชีวิตที่ทำทนายแก่เสรีประชาธิปไตยในปัจจุบัน ที่อิทธิพลทางความคิดแบบเสรีนิยมด้วยนั้น ที่เรียกว่า “อุดมการณ์” ที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของหมู่คณะแบบองค์รวม โดยปวงประชามีสิทธิเสมอภาคในการดำเนินการควบคุมได้อย่างเต็มที่ และให้ความสำคัญคนเล็กน้อยที่มีโอกาสได้สัมผัสอาปากร่วมตัดสินใจปัญหา กำหนดทิศทางการปกครอง และกำหนดตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่ปกครองรัฐหรือชุมชน ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล และเป็นอุดมการณ์ที่สามารถต่อรองให้คนชั้นสูงต้องลด

ที่รัฐลงมารับฟังความคิดเห็นของคนชั้นล่าง เพราะเหตุนี้ ประชาธิปไตยไม่อาจได้มาด้วยการคิดความหรือหวังเท่านั้น แต่จะต้องมีการกระทำอย่างจริงจังที่ต้องอาศัยสติปัญญาด้วย

ดังนั้น ประชาธิปไตยยังมีอุปสรรคขัดขวางมากมาย ไม่อาจเจริญงอกงามได้ตามความคาดหวังเท่าใดนัก เพราะประชาธิปไตยจะต้องอาศัยคนเล็กคนน้อยที่จะตระหนักในสิทธิและหน้าที่เป็นตัวแสดงหลักในการกำหนดเจตนารมณ์ทางการเมือง การปกครอง กำหนดตัวบุคคลที่จะเป็นผู้แทน และควบคุมทิศทางการบริหารรัฐให้ดำเนินไปตามหลักการ เป้าหมาย กระบวนการ และวิธีการที่ถูกต้อง อันชอบธรรม เพื่อให้ผลประโยชน์แก่บุคคลจากอุดมการณ์ทางการเมือง ที่ตระหนักในคุณค่า ต้องใช้เวลาศึกษา ติดตาม และประเมิน ในการลงมือปฏิบัติอย่างมีสติปัญญา มีข้อมูล ประชาธิปไตยจึงจะงอกงามได้ ที่นำไปสู่การยึดถือปฏิบัติของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นการศึกษาทางด้านจริยธรรมหรือนำหลักจริยธรรมมาใช้ในทางการเมือง ที่อยู่ในรูปของกฎหมายที่มีอำนาจสูงสุดที่เรียกว่า “ความยุติธรรม” อย่างไรก็ตาม “ความไม่ยุติธรรม” ที่ผ่านจากความเห็นของผู้มีอำนาจในสังคมชุมชนและประเทศ ที่มีสิทธิอำนาจเผด็จการและการสนับสนุน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- คำนวล คำมณี. (2547). *ปรัชญาการเมือง*. ปัตตานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ชุมพร สังขปริชา. (2555). *ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง ว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เดช สอนานนท์. (2545). *พจนานุกรมศัพท์ทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หน้าต่างสุโลกกว้าง.
- ปานทิพย์ คุนกร. (2545). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พงศ์เพ็ญ คุนตารักษ์. (2536). *ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2527). *เอกสารประกอบการสอน ชุติวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่ 1-7*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิทยากร เชียงกุล. (2548). *ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2556). *ปรัชญาการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 31). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สิทธิ บุตรอินทร์. (2523). *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- สุขุม นวลสกุล, บรรพต วีระสัย และ บวร ประพฤติดี. (2520). *รัฐศาสตร์ทั่วไป*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อนันตชัย จินดาวัฒน์. (2556). ยุคกลางความมืดมนและสงคราม. ใน *ประวัติศาสตร์ยุโรป*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อีปซี กรุ๊ป.
- Prof. S.N.. (1999). *Modern Comparative Politics*. New Delhi: Prentice Hall of India Private.

แรงงานต่างด้าว: การบริหารและการจัดการในประเทศไทย*

Foreign Workers: Implementation and Administration in Thailand

ภาคศิริ แอนิหน

Paksiri Aenihon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-Mail: paksiri.aenihon@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาแรงงานต่างด้าวมียุทธศาสตร์จากสถานะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไทยส่งผลให้เกิดความต้องการแรงงานจำนวนมาก จึงเกิดขบวนการนำพาและขบวนการค้ามนุษย์ขึ้น ประกอบกับการดำเนินงานของภาครัฐที่มีจุดอ่อนในเรื่องการดำเนินคดี และการปราบปรามปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ทำให้การแก้ปัญหาในภาพรวมขาดเอกภาพและประสิทธิภาพ กระทั่งต่อความมั่นคงของชาติและความสงบสุขเรียบร้อยของสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งปัญหานี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแรงงานข้ามชาติที่มีต่อเศรษฐกิจไทยอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ โดยประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ก็เติบโตขึ้นด้วยแรงงานข้ามชาติจากประเทศอื่นที่เป็นกลไกมาช่วยเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เราไม่ควรจะมองการย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงานทางด้านลบ เพราะการย้ายถิ่นเป็นประโยชน์ทั้งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานและมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศต้นทางและปลายทาง ซึ่งในตอนท้ายของบทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าว โดยชี้ให้เห็นว่า วิธีการจัดการแรงงานทั้งระบบนั้น รัฐบาลต้องวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้มีความสอดคล้องกันเพื่อการจัดการและการดูแลแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการแรงงานภายในประเทศ ตลอดจนต้องเร่งปฏิรูประบบอุดมศึกษาของไทยให้มีความเชื่อมโยงกับตลาดแรงงานมากขึ้น อันจะช่วยให้เห็นปมปัญหาที่ซ่อนอยู่ในนโยบายและช่วยสร้างสรรค์ทางออกในการแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : แรงงานต่างด้าว; การบริหาร; การจัดการ

*ปรับปรุงต้นฉบับจากการประชุมประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress II มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The Problem migrant worker was the main reason from economy, social and political. It resulted from transformation of Thailand and need a lot of workers. So, it happened brought up and trafficking. The government operation had weakness in litigation and suppression of illegal migrant workers problem and affected the solution in overall, lacking unity and efficiency of national security and peace of order social. But another sides of problem reflected importance of migrant workers to economic of Thailand. And industrial developed countries grew up by the migrant workers of other countries, who was mechanism to enhance economic growth of a country. In other words, we should not looking movement of transnational labour migrant workers in negative as labour migration was beneficial both of the living life of labour migration and economic of countries. At the end of this article, the authors had proposed about solution of the migrant workers problem. The result reveal that the method of migrant workers management by the government must been planning accordingly on short and long term and administrative migrant workers on moderately level and sufficiency to need labour migrations. Although, the government was accelerate educational reforms of Thailand associate with labour of market, who clued hidden problems in the policy and encourage creative solution of the problem.

Keywords: Foreign Workers; Implementation; Administration

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวมีจำนวนมากจนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองระหว่างประเทศ โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจาก ประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชา ปัจจุบันมีแรงงานต่างด้าวที่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานอย่างถูกกฎหมาย มีมากถึง 2.5 ล้านคน เป็นกลุ่มที่เข้ามาอย่างถูกกฎหมาย 1.5 ล้านคน และในขณะเดียวกันก็ยังมีแรงงานข้ามชาติกลุ่มที่ ลักลอบเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายมากกว่า 1.0 ล้านคน ไม่ว่าจะเป็นประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชา รวมไปถึง เวียดนาม ทั้งนี้ จำนวนแรงงานดังกล่าวไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน เพราะบางกรณีอาจเข้าเมืองมาผิดกฎหมาย บางกรณีอาจเข้าเมืองมาถูกต้องตามกฎหมายแต่มีการลักลอบทำงานในประเทศ หรือบางกรณีอาจประกอบอาชีพ มิชอบ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมิได้ปรากฏอยู่ในทะเบียนแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน (บุญยรัตน์ กาญจนดิษฐ์, 2558) การเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวเกิดจากการที่ประเทศไทยต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวจำนวนมากในแต่ละปี เพราะ กำลังแรงงานไทยไม่เพียงพอทดแทนแรงงานที่จะเกษียณ และไทยมีนโยบายที่จะเปลี่ยนโครงสร้างภาคแรงงานให้มี ทักษะยิ่งขึ้น ประกอบกับคนไทยไม่นิยมทำงานหนักและสกปรกในภาคธุรกิจ นอกจากนี้ แรงงานต่างด้าวยังมี ค่าแรงถูก และนายจ้างไม่ต้องดูแลและรับผิดชอบในเรื่องสวัสดิการแรงงานมากนัก ทำให้มีการไหลเข้ามาของ แรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงต้องหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาแรงงานต่างด้าวและยอมรับว่า ปัญหา แรงงานต่างด้าวเป็นปัญหาสำคัญของชาติ และเป็นเรื่องที่รัฐบาลพยายามดำเนินการแก้ไขมาโดยตลอด

เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมาได้มีการเติบโตค่อนข้างสูงทำให้เกิดความต้องการแรงงานระดับ ล่างจำนวนมาก ทั้งนี้ปัญหาแรงงานต่างด้าวไม่ได้เริ่มเกิดขึ้นเมื่อเร็ววันนี้ แต่เกิดจากการขาดแคลนแรงงานที่เป็น คนไทยมากกว่า 10 ปีแล้ว จึงต้องมีการนำเอาแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานทดแทนแรงงาน ไทยในหลายธุรกิจโดยเฉพาะในภาคการก่อสร้าง ภาคการประมง และงานบ้าน เป็นต้น ส่งผลให้แรงงานต่างด้าว จำนวนนับหลายล้านคนเข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายและไม่มีใบอนุญาตทำงานก่อให้เกิดปัญหา ทางด้านอาชญากรรม เช่น การฆาตกรรม หรือการปล้นจี้ นายจ้าง หรือปัญหาเด็กเกิดใหม่ในประเทศไทย นอกจากนี้ปัญหาแรงงานต่างด้าวยังส่งผลกระทบต่อการค้าเสรีของแรงงานไทยในกลุ่มที่ยากจน ซึ่งมีสาเหตุ หลักจากการแรงงานไทยในกลุ่มยากจนไม่มีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน ทำให้แรงงานไทยที่ยากจนไม่สามารถ เข้าถึงสิทธิพื้นฐานตามปกติได้ รวมถึงปัญหาแรงงานต่างด้าวที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ซึ่งมีสาเหตุหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) เหตุผลด้านเศรษฐกิจ ความยากจน 2) เหตุผลด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และ 3) เหตุผลในเรื่องสายสัมพันธ์ที่แรงงานต่างด้าวมีกับผู้จัดการแรงงานต่างด้าวที่ให้การสนับสนุนลักลอบเข้ามาทำงาน อย่างผิดกฎหมาย (อาภรณ์ ชีวะเกรียงไกร, 2560)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาแรงงานต่างด้าวยังส่งผลกระทบในทางสังคมอีกด้วย เช่น โรคภัยที่เคยหมดไปจาก ประเทศไทยได้กลับมาเกิดขึ้นอีก และส่งผลการกระทบต่อปัญหาการเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพของแรงงานต่างด้าว หรือ ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นอื่น ๆ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้วางแผนรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงการ

ขาดนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องสิทธิการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขขั้นพื้นฐานทั้งของแรงงานต่างด้าวที่ขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่ไม่ขึ้นทะเบียน และผู้ติดตามแรงงานต่างด้าว ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนแล้วได้รับผลกระทบจากความไม่ชัดเจนของนโยบายในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าว จึงทำให้รัฐบาลต้องแบกรับภาระต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องสงเคราะห์ให้แก่แรงงานต่างด้าวที่ไม่ขึ้นทะเบียน และไม่สามารถชำระเงินค่ารักษาได้มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี เป็นภาระที่หนักหน่วงของบุคลากรและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในพื้นที่ที่มีแรงงานต่างด้าวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก รวมถึงการขาดแคลนบุคลากร การขาดแคลนเครื่องมือทางการแพทย์ ยา และเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ปัญหาการติดต่อสื่อสารและปัญหาการจัดสรรงบประมาณลงพื้นที่โดยไม่ได้พิจารณาถึงประชากรแฝงที่เป็นแรงงานต่างด้าวและมีอยู่จริงเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากทางภาครัฐจะเลยในเรื่องการส่งเสริมป้องกันและรักษาโรคในคนกลุ่มดังกล่าวแล้ว โรคติดต่อหรือโรคระบาดต่างๆ ก็สามารถส่งผลกระทบในวงกว้างต่อประชากรทุกกลุ่มในสังคมไทยและเป็นภาระต่อประเทศในอนาคตอีกด้วย (บุญรัตน์ รัฐบริรักษ์, 2555)

เมื่อพิจารณาถึงการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวที่มากขึ้นเป็นผลมาจากปัจจัยของการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นการเป็นประเทศฐานการผลิตของภาคอุตสาหกรรมซึ่งเปิดโอกาสให้นักลงทุนเข้ามาลงทุนในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยจึงเป็นประเทศหลักที่มีการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวที่อัตรามากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และเป็นผลให้รัฐบาลไทยจำเป็นต้องสร้างระบบการจัดการกับแรงงานจากต่างด้าวให้อยู่ในระบบการจัดการของรัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการตรวจสอบและสร้างความปลอดภัยความมั่นคงให้กับรัฐ ทั้งนี้ มาตรการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมายถือเป็นเรื่องที่ดีและเป็นความถูกต้องที่ภาครัฐจะต้องกระทำและต้องอยู่บนพื้นฐานความจริงที่สามารถปฏิบัติได้ การจัดระเบียบในหลายๆ เรื่องจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำการหารือร่วมกันระหว่างผู้ที่ได้รับผลกระทบ รวมไปถึงปัญหาของแรงงานต่างด้าวที่อยู่ในประเทศไทยทั้งถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งที่อาศัยและทำงานอยู่ในประเทศ ซึ่งกลุ่มแรงงานเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งในด้านสิทธิความเป็นอยู่ และการทำให้แรงงานสามารถอยู่ภายในระบบของรัฐไม่เช่นนั้นก็จะส่งผลกระทบทางสังคมและนำไปสู่ความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานสำคัญของประเทศ ประกอบการการที่ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนทั้งในด้านการบริหารจัดการชายแดน การสร้างความมั่นคงทางทะเล การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ การสร้างความไว้วางใจกับประเทศเพื่อนบ้าน และการเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติการทางทหารร่วมกันของอาเซียน (บุญรัตน์ กาญจนดิษฐ์, 2560)

ดังนั้น การกำหนดทิศทางเชิงนโยบายที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อให้สามารถรับมือกับปัญหาแรงงานต่างด้าว จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อให้สามารถจัดปัญหาแรงงานต่างด้าวที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพได้

ความเป็นมาของแรงงานต่างด้าว

ชาวต่างชาติเริ่มเข้ามาทำงานในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 3) ส่วนใหญ่จะเป็นชนชาติจีนที่อพยพหนีภัยธรรมชาติ และความอึดอัดขัดเคืองจากประเทศของตนเอง โดยเข้ามาทำงานรับจ้างทำงานเป็นกรรมกร เป็นกุลีแบกหาม เป็นกรรมกรในโรงงานเลื่อยไม้ หรือโรงหีบอ้อย เป็นต้น และต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เศรษฐกิจไทยเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก ประเทศไทยมีการติดต่อค้าขายกับหลาย ๆ ประเทศ จึงมีชาวต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทยจำนวนมาก เช่น ชาวยุโรปเริ่มมารับราชการเป็นที่ปรีการาชการแผ่นดิน ชาวอินเดียเข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 6) ทรงเห็นว่า ชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมากและเกิดการแย่งงานคนไทยทำ จึงโปรดให้ตรากฎหมายเพื่อควบคุมการทำงานของคนต่างด้าวขึ้นได้แก่ กฎข้อบังคับเกี่ยวกับการควบคุมแรงงานและสภาพการทำงาน กฎหมายเกี่ยวกับกรรมกรลาตรถ เป็นต้น ต่อมายุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้มีการตรากฎหมายเพื่อจำกัดอาชีพคนต่างด้าวไว้หลายฉบับ เช่น ได้มีการประกาศใช้กฎหมายและพระราชกฤษฎีกาสงวนอาชีพสำหรับคนไทย พ.ศ. 2483 ขึ้น และพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ. 2484 รวมถึงมีการกำหนดงานห้ามคนต่างด้าวทำ นอกจากนี้ ในกิจการโรงสีและกิจการก่อสร้างที่รับงานของรัฐต้องมีกรรมกรชาวไทยไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของกรรมกรทั้งหมด เนื่องจากในเวลานั้นมีกรรมกรชาวจีนเข้ามาทำงานในประเทศไทยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมอย่างเข้มงวด มีการใช้มาตรการรุนแรงกับหัวหน้ากรรมกรชาวจีนที่ก่อเหตุวุ่นวายด้วยการเนรเทศกับประเทศ และมีการออกกฎหมายควบคุมจำนวนชาวจีนเข้าประเทศอีกด้วย ต่อมาในปี 2515 รัฐบาลได้ประกาศใช้ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 322 เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการประกอบอาชีพของคนไทย โดยมีการกำหนดประเภทและสิทธิหน้าที่ของคนต่างด้าวที่จะมาประกอบอาชีพในประเทศไทย และมีการสงวนอาชีพที่คนไทยทำได้ไว้แก่คนไทยจำนวน 39 อาชีพ โดยอนุญาตให้คนต่างด้าวทำงานเฉพาะงานที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถที่ตรงตามความต้องการของประเทศ และงานนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อคนไทยที่จะได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ วิทยาการและประสบการณ์ใหม่

แต่เนื่องจากประกาศคณะปฏิวัตินี้ดังกล่าว มีหลักการใช้บังคับเฉพาะคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเท่านั้น ส่วนคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่มีหลักฐานการได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง เช่น ญวนอพยพ เป็นต้น ไม่อยู่ในข่ายบังคับของกฎหมายนี้ และในขณะที่บุคคลเหล่านั้นได้มาประกอบอาชีพ หรือทำงานอยู่ในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ โดยเสรี ทำให้ดูเหมือนว่า เป็นผู้มฉกสิทธิ์เหนือคนอื่นต่างด้าวอื่น ๆ ที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ได้โดยถูกต้องของกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ทำให้รัฐบาลต้องเพิ่มบทบัญญัติเพื่อใช้บังคับโดยกะทันหันตามภาวะความจำเป็นในสมัยนั้น จึงต้องแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าวขึ้นใน พ.ศ. 2521 รัฐบาลไทยได้เริ่มมีนโยบายอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อน

บ้านที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายโดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และพ.ร.บ. การทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 อนุญาตให้จ้างผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายอยู่ระหว่างรอการส่งกลับ แต่ อนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 โดยเริ่มให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจาก พม่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนไทย-พม่า 9 จังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ กาญจนบุรี ตาก ระนอง ประจวบคีรีขันธ์ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี (ภายหลังเพิ่มจังหวัด) หลังจากนั้นก็เปิดให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นเป็นสามสัญชาติ คือ พม่า ลาว และกัมพูชาในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่ขาดแคลนแรงงาน เช่น จังหวัดที่มีการประกอบกิจการประมงทะเล และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) เมื่อ พ.ศ. 2544 ขึ้น และในปี 2547 รัฐบาลไทยมีนโยบายการจัดการแรงงานต่างด้าวทั้งระบบ โดยให้แรงงานต่างด้าวที่ทำงานในประเทศไทยทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเคยขออนุญาตทำงานหรือไม่ รวมทั้งครอบครัวผู้ติดตาม มากขึ้นทะเบียนรายงานตัวต่อกระทรวงมหาดไทย และขออนุญาตทำงานกับกระทรวงแรงงานโดยมีจุดประสงค์ที่ต้องการทราบจำนวนแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ทั้งหมด เพื่อนำไปสู่กระบวนการทำให้ถูกกฎหมาย (Legalization) โดยการให้ประเทศต้นทางพิสูจน์สัญชาติและออก เอกสารแทนหนังสือเดินทางต่อไป (อดิศร เกิดมงคล, 2557) จนกระทั่งได้มีการตราพระราชบัญญัติการทำงาน ของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 โดยให้ยกเลิก พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 และ พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 และให้ใช้พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่าง ด้าว พ.ศ. 2551 แทน (ชินนาฏ ลีตส์, , 2556) และในปัจจุบันราชกิจจานุเบกษาได้ประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขออนุญาตทำงานและการอนุญาตให้ทำงานตามพระราชกำหนดการบริหาร จัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 (เมื่อ 6 กรกฎาคม 2560) ทั้งนี้ เพื่อให้นายจ้างและคนต่างด้าว ดำเนินการให้ถูกต้องครบถ้วนตามพระราชกำหนดการบริหาร จัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ได้ โดยสะดวกและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความจำเป็นในการจ้างแรงงานต่างด้าว

ปัจจุบันแรงงานต่างด้าวมียากภายในประเทศไทยจนกลายเป็นความเคยชินกันไปแล้วที่จะเจอคนที่พูดไม่ ชัดทำงานอยู่ตามที่ต่างๆ ทั้งในร้านอาหาร อยู่ตามเกาะ โรงงานต่าง ๆ และก่อสร้าง จะเห็นได้ชัดว่า ปัจจุบันความ นิยมการใช้แรงงานต่างด้าวมียกขึ้น เพราะคนไทยเริ่มที่จะมีการศึกษามากขึ้น ดังเช่น พ่อแม่ที่ทำงาน โรงงานหรือก่อสร้างก็จะส่งเสริมให้ลูกหลานเรียนสูง ๆ ไม่เหมือนกับสมัยก่อนที่จะให้เรียนถึงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น อีกทั้งคนต่างด้าวจะพยายามทำตัวเองให้พัฒนาอยู่เสมอหลาย ๆ คนจะสามารถพูดไทยได้อย่างรวดเร็วเพื่อ สื่อสารกับนายจ้างและสามารถทำงานได้อย่างราบรื่นและมีความรู้ความเข้าใจงาน นายจ้างจึงไม่ต้องมาสั่งซ้ำซ้อนไป มา แรงงานต่างด้าวจึงมีความจำเป็น และมีประโยชน์อย่างมาก สาเหตุความจำเป็นของการจ้างแรงงานต่างด้าวใน ประเทศไทย (ปณิดา ศรศรี, 2557) สรุปได้ดังนี้

1) เกิดจากการขาดแคลนแรงงานของตลาดแรงงานระดับล่างในสาขาอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง ผู้รับใช้ในบ้าน และกรรมกร เป็นต้น ประกอบกับเหตุผลที่หน่วยธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต้องการรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาด จึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานต่างด้าวเพื่อลดความตึงตัวของตลาดแรงงานที่เกิดขึ้น เนื่องจากค่าแรงงานของแรงงานต่างด้าวมิตันทุนต่ำกว่า

2) การเลือกทำงานของแรงงานไทย โดยเฉพาะงานที่มีความเสี่ยง งานที่ลำบาก และงานที่สกปรก เป็นสาเหตุหนึ่งของการขาดแคลนแรงงานของตลาดแรงงานระดับล่าง จึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานต่างด้าวมาทำงานทดแทนในตำแหน่งงานที่ว่างดังกล่าว เนื่องจากแรงงานไทยเลือกการทำงาน

3) การขาดแคลนแรงงานภายในประเทศ ความต้องการลดค่าใช้จ่ายอัตราค่าจ้างภายในประเทศที่มีแนวโน้มสูงขึ้น และความสำเร็จในการลดอัตราการเกิดของประชากร ทำให้มีแรงงานไทยเข้าสู่ตลาดแรงงานลดลง

4) แรงงานต่างด้าวมักมีความขยันอดทน ไม่เกียจงาน ไม่เปลี่ยนงานบ่อย และแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่จะเข้ามาทำงานที่แรงงานไทยไม่ทำแล้ว เพราะแรงงานไทยส่วนหนึ่งมีการพัฒนาทักษะไปในระดับสูง และมีค่านิยมในการเลือกงานเพื่อผลตอบแทนที่ดีกว่าและมีลักษณะงานที่ปลอดภัยกว่า

5) เกิดจากความจำเป็นของนายจ้างที่ต้องการใช้แรงงานต่างด้าวในระดับสูง เนื่องจากนโยบายและการจัดการภายในกิจการของนายจ้าง และปัจจัยพื้นที่ตั้งสถานที่ทำงานซึ่งเอื้ออำนวยต่อการใช้แรงงานต่างด้าวเพื่อลดต้นทุนการดำเนินงานและให้สามารถแข่งขันในตลาดได้

ปัญหาจากการจ้างแรงงานต่างด้าว

ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีการจ้างแรงงานข้ามชาติมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา โดยเฉพาะตลาดแรงงานระดับล่าง ในขณะที่แรงงานไทยยังคงว่างงานอยู่ หากเมื่อเราพิจารณาเพียงตลาดแรงงานระดับล่างจะพบว่ามีการว่างงาน ซึ่งในอดีตภาครัฐได้มีนโยบายด้านแรงงานข้ามชาติเพื่อแก้ไขปัญหาการลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศ แต่ก็ยังมีแรงงานบางส่วนที่ลักลอบเข้ามาโดยไม่ได้ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย และได้สร้างปัญหา (วาทีณี แก้วทับทิม, 2554) มีดังนี้

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากค่าจ้างในประเทศไทยสูงกว่าเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน (ลาว กัมพูชา และพม่า) จึงจูงใจให้แรงงานข้ามชาติโดยเฉพาะแรงงานระดับล่างเข้ามาหางานทำในประเทศไทย ส่วนผู้ประกอบการในประเทศไทยย่อมต้องการแรงงานราคาถูก อีกทั้งอยู่ในสภาวะขาดแคลนแรงงานระดับล่าง จึงเลือกที่จะจ้างแรงงานข้ามชาติในกระบวนการผลิตที่ไม่ต้องอาศัยทักษะมากนัก ส่งผลให้แรงงานไทยระดับล่างมีโอกาสได้งานทำน้อยลงโดยเฉพาะจังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติหนาแน่น ซึ่งจากการมีอุปทานแรงงานระดับล่างเพิ่มขึ้นส่งผลต่ออัตราค่าจ้างที่แรงงานไทยได้รับต่ำลงด้วย นอกจากนี้ การยึดติดกับความได้เปรียบด้านต้นทุนค่าแรงที่ต่ำของผู้ประกอบการอาจไม่กระตุ้นให้ผู้ประกอบการหาทางเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อแสวงหาความได้เปรียบด้านอื่นๆ ซึ่งประสิทธิภาพ

การผลิตที่ต่ำลงจากการใช้แรงงานไร้ทักษะเพิ่มขึ้นนั้นจะนำมาซึ่งความเสียเปรียบในการแข่งขันในระยะยาว ชะลอการเดินหน้าไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และจะยิ่งส่งผลเสียต่อความสามารถในการต่อรองในเวทีการค้าระหว่างประเทศ หากประเทศคู่แข่งหยิบยกเรื่องปัญหาการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติที่ใช้ในกระบวนการผลิตมาเป็นประเด็นกีดกันทางการค้า

2) ปัญหาทางด้านสังคม

(1) ปัญหาด้านอาชญากรรมและคุณภาพชีวิต

การมีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายจำนวนมาก ทำให้เกิดการแย่งงานกันเองระหว่างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายด้วยกัน และแรงงานต่างด้าวบางส่วนว่างงานจึงเป็นเหตุให้เกิดการลักลอบลักทรัพย์เกิดขึ้นในชุมชนที่มีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายอาศัยอยู่จำนวนมาก และบ่อยครั้งมีการทะเลาะวิวาทจากการดื่มสุราและมีการลักลอบลักทรัพย์จากร้านค้าและชุมชนไทย ทำให้คนไทยบางส่วนเกิดความหวาดระแวงและหวาดกลัวภัยจากการที่แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่อาศัยอยู่ในชุมชน ดังเช่นในกรณีของจังหวัดสมุทรสาครซึ่งเป็นพื้นที่ที่แรงงานต่างด้าวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามการอยู่ร่วมกันระหว่างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายกับคนไทยมีการดำเนินชีวิตในลักษณะแบบครอบครัวเดียว และจะมีความสัมพันธ์กันกับแรงงานต่างด้าวตามความจำเป็นเท่านั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่เห็นได้ชัดเด่นชัดคือ เรื่องสิ่งแวดล้อม มีขยะมาก ชุมชนสกปรกขึ้น เพราะความไม่มีระเบียบของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย สำหรับสภาพจิตใจของคนไทยในชุมชนเกิดความหวาดกลัว เพราะที่ผ่านมาคนไทยในชุมชนจะเห็นการทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย และการเสียชีวิตของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในชุมชนอยู่เสมอ ซึ่งแรงงานต่างด้าวที่ก่อปัญหาอาชญากรรมนั้นส่วนใหญ่มักเป็นแรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและไม่ได้ขึ้นทะเบียน ซึ่งภายหลังก่อเหตุแล้วก็มักใช้วิธีการหลบหนีไปทำงานกับคนชาติเดียวกันภายในสถานประกอบการ เช่น ญาติ เพื่อน หรือคนรู้จัก โดยไม่ได้หนีออกนอกประเทศและไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ไม่ได้จัดทำประวัติและรูปถ่ายเพื่อยืนยันตัวบุคคล

(2) ปัญหาการลักลอบเข้าเมือง

การเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะ พม่า ลาวและกัมพูชา ที่เข้ามาในประเทศไทยมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี จากสถิติผู้ต้องขังชาวต่างชาติที่ถูกจับเนื่องจากเข้าเมืองผิดกฎหมายหรือกระทำความผิดในคดีต่างๆ และกำลังรอการส่งกลับหรือผลักดันออกนอกประเทศในแต่ละปีมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น ปัจจุบันจำนวนแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยมีมากถึง 2.5 ล้านคน เป็นกลุ่มที่เข้ามาอย่างถูกกฎหมาย 1.5 ล้านคน และยังมีกลุ่มที่ลักลอบเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายมากกว่า 1 ล้านคน (กรมการจัดหางาน, 2560) ซึ่งคนกลุ่มนี้เป็นทั้งผู้หญิงและเด็กที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ แรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าประเทศ และส่วนหนึ่งเข้ามาโดยอาศัยขบวนการนายหน้าผิดกฎหมายหรืออาศัยเครือข่ายทางสังคมที่เป็นญาติหรือเพื่อนที่เคยทำงานมาก่อนเป็นผู้พาเข้ามาทำงานในประเทศไทย นอกจากนี้มีขบวนการนำเข้าแล้วยังมีขบวนการนำกลับแรงงานต่างด้าวไปขายแดนเพื่อเยี่ยมญาติด้วย

(3) ปัญหาทางการศึกษา

โอกาสในการศึกษาของเด็กในครอบครัวแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่จะได้รับการศึกษามีอยู่ 2 ลักษณะคือ การศึกษาจากชั้นเรียนที่ไม่เป็นทางการที่จัดขึ้นกันเองในกลุ่มแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย และการได้เข้าเรียนในสถานศึกษาของไทย เนื่องจากแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การให้โอกาสทางการศึกษาแก่ลูกของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายเหล่านี้ให้ได้รับการศึกษาเหมือนเด็กไทยจึงเป็นไปได้ยาก และในขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้เด็กต่างด้าวเข้าสู่ระบบการศึกษาของไทยก็จะมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางการศึกษาของเด็กไทยด้วย เพราะรัฐจำเป็นต้องแบ่งงบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาการศึกษาในแต่ละปีมาช่วยเหลือเด็กต่างด้าวเหล่านี้ ขณะที่ยังมีเด็กไทยอีกจำนวนมากที่ยังขาดโอกาสในการศึกษาที่ดี

3) ปัญหาทางด้านสาธารณสุข

ปัญหาด้านสาธารณสุขของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายได้เพิ่มมากขึ้นประกอบกับแรงงานต่างด้าวบางส่วน ได้เป็นพาหนะนำโรคใหม่ๆ เข้ามาในประเทศไทย โดยคณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2547 เห็นชอบให้กระทรวงสาธารณสุขปรับอัตราค่าตรวจสุขภาพแรงงานต่างด้าวจาก 300 บาท เป็น 600 บาท และอัตราค่าประกันสุขภาพจาก 1,200 บาท เป็น 1,300 บาท โดยแรงงานต่างด้าวต้องร่วมจ่ายในการรับบริการครั้งละ 30 บาท สำหรับกลุ่มผู้ติดตามแรงงานต่างด้าว (ภรรยาหรือบุตร) นั้น การตรวจสุขภาพและหรือประกันสุขภาพให้ เป็นไปตามความสมัครใจ โดยในส่วนของภูมิภาคให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้กำหนด สำหรับ กรุงเทพมหานครให้กรมการแพทย์กำหนด โดยการประกันสุขภาพใช้ชุดสิทธิประโยชน์เดียวกับแรงงานต่างด้าว โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้มีการควบคุมและป้องกันโรค การรักษาพยาบาลและส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบ และเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในการเข้ารับบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขของผู้ใช้แรงงานต่างด้าว รวมถึงจะเป็นการประกันการรักษาพยาบาลให้กับสถานพยาบาลผู้ให้การรักษาอีกทางหนึ่ง ส่วนกรณีหลังจากเข้าไปรักษาตัวในโรงพยาบาลแล้วมีค่าใช้จ่ายสูงเกินกว่าที่โรงพยาบาลจะให้การรักษาได้ ทางกระทรวงสาธารณสุขก็มีกองทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับโรงพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยที่เป็นแรงงานต่างด้าวด้วย อย่างไรก็ตาม แม้แรงงานต่างด้าวที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายจะได้รับการตรวจสุขภาพและค้นหาโรคจากหน่วยงานสาธารณสุขของ จังหวัดและได้รับบัตรประกันสุขภาพแต่ก็มีจำนวนน้อยมาก โดยแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายส่วนหนึ่งเป็นโรคติดต่อและเจ็บป่วยด้วยโรคที่ประเทศไทยเคยควบคุมได้แล้ว มีการตรวจพบโรคต่าง ๆ ดังนี้ มาเลเรีย วัณโรค เหาซ้าง ไข้เลือดออก โรคเรื้อน และไข้กาฬหลังแอ่น ซึ่งหากไม่มีการควบคุมให้ดีแล้ว อาจทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคเหล่านี้ในประเทศไทยอีกครั้ง ส่วนผลกระทบต่อรายจ่ายทางด้านสาธารณสุขหรืองบประมาณที่รัฐต้องเสียไปในการดูแลปัญหาเหล่านี้ โดยค่าใช้จ่ายในการรักษาให้แก่แรงงานต่างด้าวในปี 2556 มีค่าใช้จ่ายในการรักษาที่เรียกเก็บได้ 419,079,721.52 บาท และค่าใช้จ่ายในการรักษาที่ไม่สามารถเรียกเก็บได้ 414,721,969.74 บาท (ธีรดา สุธีรวิฑูฒิ, 2559) นอกจากนี้ รัฐต้องแบ่งปันทรัพยากรของคนไทยในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การ

ควบคุมดูแลและการป้องกันโรค ได้แก่ บุคลากรทางการแพทย์อุปกรณ์ เวชภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายและเวลาในการออกติดตามในการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขของแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะจังหวัดบรีเวณชายแดน จะแบกรับภาระสูง เพราะมีผู้มาใช้บริการมาก

4) ปัญหาด้านความมั่นคง

การที่มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก กระจุกกระจายตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ไม่ทราบจำนวนและที่พักอาศัยของแรงงานต่างด้าวทั้งหมดที่มีอยู่แท้จริง แต่มีการประมาณว่าแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่อยู่ในประเทศไทยน่าจะไม่มีต่ำกว่า 2 ล้านคน ในขณะที่การบริหารแรงงานต่างด้าวยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายสัญชาติพม่าที่มีการจ้างทำงานมากที่สุดเพราะมีบริเวณชายแดนที่ติดต่อกับประเทศพม่า ได้แก่ จังหวัดตาก เชียงใหม่ และระนอง ลงมาจนถึงบริเวณพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง ซึ่งเป็นศูนย์รวมเศรษฐกิจของประเทศและเป็นแหล่งอุตสาหกรรมแบบเข้มข้น เช่น จังหวัดสมุทรสาครและกรุงเทพมหานคร จากการที่สภาพภูมิประเทศของไทยที่มีแนวชายแดนติดต่อกับประเทศพม่าลาว และกัมพูชา มีสภาพภูมิประเทศที่เอื้อต่อการลักลอบเข้าเมือง โดยเฉพาะเขตที่ติดต่อกับประเทศพม่ามีแนวภูเขาสลับซับซ้อนทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือจรดใต้ มีทางเข้าออกหลายทาง และเป็นพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม ส่วนอาณาเขตที่ติดกับประเทศลาว และกัมพูชาก็เป็นพื้นที่กว้าง ทำให้ยากต่อการควบคุมและสกัดกั้น ประกอบกับความแตกต่างระหว่างเศรษฐกิจของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านทำให้เกิดการเคลื่อนไหลแรงงานเข้าประเทศอย่างรุนแรง จึงมีการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายจำนวนมาก ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายผลักดันแรงงานต่างด้าวแต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะถึงแม้จะสามารถผลักดันคนต่างด้าวกลับไปได้ แต่ไม่นาน คนเหล่านั้นก็เดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทยอีก เมื่อมีแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมาก การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแรงงานต่างด้าวหรือชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย อาจมีผลต่อการก่อความไม่สงบภายในประเทศได้เช่น มีการชุมนุมเรียกร้องค่าแรงหรือสิทธิประโยชน์ต่างๆ รวมทั้งอาจมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอิทธิพล ก่ออาชญากรรมหรือก่อวินาศกรรม อันจะเป็นปัญหาทางการเมือง การปกครองและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศโดยรวมได้

การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว

แรงงานต่างด้าวเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและเป็นไปตามระเบียบและคำสั่งของทางราชการแทนการลักลอบเข้าเมืองและทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานเป็นไปอย่างสะดวกปลอดภัย มีประสิทธิภาพ และเพิ่มศักยภาพของแรงงานต่างด้าว (บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์, 2560) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวให้เป็นไปตาม MOU คู่มิตรองสิทธิ และหลักประกันตามกฎหมาย มุ่งปรับปรุงและพัฒนาระบบการดำเนินการให้แรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเป็นแรงงานต่างด้าวถูกกฎหมาย และได้รับการคุ้มครองสิทธิไม่แตกต่างจากแรงงานไทย เพื่อให้การนำเข้าแรงงาน

ต่างด้าวดำเนินไปตาม MOU คุ่มครองสิทธิ และหลักประกันตามกฎหมายเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ และลดผลกระทบด้านสังคมและสาธารณสุขจากการจ้างแรงงานต่างด้าว รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสให้คนไทยเข้ามาทำงานในอาชีพที่ผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวทำ ตลอดจนเป็นการลดการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวให้น้อยลง

2) การจัดระบบแรงงานต่างด้าวเพื่อควบคุมแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองและลักลอบทำงาน

การจัดระบบแรงงานต่างด้าวเพื่อควบคุมการทำงานของแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยให้เป็นไปตามกฎหมาย และให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติมากที่สุด รวมถึงการควบคุมแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองและลักลอบทำงาน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการจัดระบบการทำงานของแรงงานต่างด้าวมีความต่อเนื่อง เพื่อบรรเทาการขาดแคลนแรงงานระดับล่าง ในกรณีที่ไม่สามารถจัดหาแรงงานไทยเข้าทำงานทดแทนได้ เช่น การพิจารณาอนุญาตการทำงานของคนต่างด้าวทั้งแรงงานต่างด้าวถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย จัดทำทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่ขออนุญาตทำงาน และการตรวจสอบการทำงานของคนต่างด้าวและสถานประกอบการ

3) การป้องกันแรงงานต่างด้าวล้นเมืองและสร้างเครือข่ายการคุ้มครองแรงงานต่างด้าว

การสร้างเครือข่ายการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวเป็นการสนับสนุนการคุ้มครองแรงงานต่างด้าว เพื่อให้ความคุ้มครองแรงงานต่างด้าวเป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เพื่อให้ทราบถึงภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบ และแนวทางการให้ความคุ้มครองแรงงานต่างด้าว ทั้งนี้เพื่อให้แรงงานต่างด้าวได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับแรงงานไทย ตลอดจนเป็นสื่อกลางประสานความเข้าใจระหว่างพนักงานตรวจแรงงาน ผู้ใช้แรงงาน แรงงานต่างด้าว และประชาชนทั่วไป ให้เข้าใจและได้รับทราบสิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด และเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นการปฏิบัติตามสัตยาบันอนุสัญญาต่าง ๆ มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศในการป้องกันข้อกีดกันทางการค้าและเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน ทั้งนี้เพื่อให้มีการจ้างแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย และเป็นการหาแนวทางหรือมาตรการป้องกันแรงงานต่างด้าวล้นเมือง อันจะส่งผลกระทบทางด้านสังคมเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศมากยิ่งขึ้น

4) การพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงานด้านคุ้มครองแรงงานต่างด้าว

เพื่อให้การคุ้มครองแรงงานต่างด้าวเป็นไปตามมาตรฐานพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 การพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงานจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์กำหนดมาตรฐานการจ้างแรงงานต่างด้าว และเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองแรงงานต่างด้าว มีสมรรถนะในการวิเคราะห์แยกแยะ และสามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมายสถานประกอบการที่มีการจ้างแรงงานต่างด้าว ตลอดจนสามารถรายงานผลการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวมีประสิทธิภาพและมีการปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวภาครัฐ

กระทรวงแรงงานได้มีมาตรการชั่วคราวเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว โดยได้ออกประกาศกระทรวงแรงงานเรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขออนุญาตทำงานและการอนุญาตให้ทำงาน ตาม พ.ร.ก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 โดยกลุ่มที่ไม่มีเอกสารใดๆ แสดงตน เช่น หนังสือเดินทาง ใบอนุญาตทำงาน หรือเคยมีเอกสารแต่เอกสารหมดอายุ และปัจจุบันยังคงทำงานอยู่กับนายจ้างในประเทศไทยนั้นให้สามารถทำงานได้ต่อไปด้วยการจัดตั้งศูนย์รับแจ้งการทำงานของคนต่างด้าวขึ้นเพื่อให้ นายจ้างยื่นแบบคำขอจ้างคนต่างด้าวได้ที่ศูนย์รับแจ้งฯ ซึ่งได้อำนวยความสะดวกให้กับนายจ้างในการดำเนินการหลายช่องทางคือ นายจ้างยื่นเอง ให้ผู้อื่นยื่นแทน หรือยื่นทางอินเทอร์เน็ตได้โดยไม่ต้องพาแรงงานต่างด้าวมาด้วย โดยใช้สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของนายจ้าง สำเนาหนังสือจดทะเบียนนิติบุคคลเฉพาะหน้าแรกกรณีนายจ้างเป็นนิติบุคคล รูปถ่ายแรงงานต่างด้าว และแบบคำขอจ้างคนต่างด้าว ซึ่งสามารถโหลดเอกสารได้ทางเว็บไซต์กรมการจัดหางาน และหลังจากนายจ้างยื่นแบบคำขอจ้างคนต่างด้าวแล้ว เจ้าหน้าที่จะนัดให้นายจ้างพาลูกจ้างมาสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความเป็นนายจ้าง-ลูกจ้าง หากพบเป็นนายจ้าง-ลูกจ้างจริง เจ้าหน้าที่จะออกเอกสารรับรองการเดินทางเพื่อไปตรวจสุขภาพที่ประเทศต้นทาง ซึ่งเมื่อนายจ้างได้พาลูกจ้างมาสัมภาษณ์ โดยตั้งศูนย์ OSS ในประเทศไทย ขอรับหนังสือเดินทาง (PP) หนังสือเดินทางชั่วคราว (TP) เอกสารเดินทาง (TD) หรือเอกสารรับรองบุคคล (CI) หรือเอกสารที่ประเทศต้นทางออกให้ โดยในระหว่างที่คนต่างด้าวเดินทางไปตรวจสุขภาพหรือจัดทำ PP TP TD CI หรือเอกสารที่ประเทศต้นทางออกให้ ทั้งในราชอาณาจักรและนอกราชอาณาจักร เพื่อดำเนินการตรวจสุขภาพดังกล่าว ให้ได้รับการยกเว้นเกี่ยวกับการเดินทางเข้ามาหรือออกไปนอกราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองนอกจากนี้ ยังอยู่ในช่วงของการชะลอบทลงโทษในมาตรา 101 102 119 และ 122 ตามคำสั่งที่ 33/2560 ของ คสช. จำนวน 180 วัน จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2560 ดังนั้น นายจ้างและแรงงานต่างด้าวจึงยังไม่ต้องรับโทษแต่อย่างใด (วรานนท์ ปีติวรรณ, 2560)

กรอบยุทธศาสตร์ชาติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) โดยในปี 2561 รัฐบาลได้กำหนดผลประโยชน์แห่งชาติเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่น มั่นคงทางสังคม ท่ามกลางสังคมและการมีเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงแรงงานในเรื่องปกครอง รักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล และจัดระบบ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมือง โดยกำหนดนโยบายเร่งด่วน (Agenda Based) (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2560)ไว้ดังนี้

- 1) เร่งรัดการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่ได้รับการผ่อนผัน ให้มีเอกสารยืนยันตัวบุคคลให้ถูกต้อง
- 2) ผลักดันและเร่งรัดการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ด้านแรงงาน โดยแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมายด้านแรงงาน ตาม IUU Fishing และป้องกันมิให้มีการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

3) แก้ปัญหาการหลอกลวงแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ และบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันไม่ให้แรงงานไทยลักลอบเดินทางไปทำงานต่างประเทศอย่างผิดกฎหมาย เช่น ประเทศเกาหลีใต้ และได้หวั่นเป็นต้น

4) ส่งเสริมให้นายจ้างหรือสถานประกอบการรับคนพิการเข้าทำงานในรูปแบบประจํารัฐ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ในอัตราส่วน 100 : 1

5) เร่งรัดให้มีการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำรายชั่วโมงเพื่อส่งเสริมให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น

6) ขับเคลื่อนนโยบาย Safety Thailand ด้วยการตรวจและบังคับใช้กฎหมายความปลอดภัยในการทำงานอย่างจริงจัง

7) ผลักดันให้แรงงานนอกระบบเข้าถึงระบบหลักประกันทางสังคมเพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น รักษาพยาบาล สงเคราะห์บุตร คลอดบุตร เสียชีวิต พุพพลภาพ เป็นต้น

8) ยกระดับทักษะฝีมือแรงงานเพื่อรองรับ 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศและโครงการระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0

9) เพิ่มขีดความสามารถของแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศให้มีสมรรถนะสูงตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในต่างประเทศ

10) ผลักดันการสร้างหลักประกันทางสังคมที่เป็นธรรมและเท่าเทียม ให้สามารถคุ้มครองแรงงานได้อย่างทั่วถึง โดยการเพิ่มและปรับปรุงสิทธิประโยชน์ในทุกกรณี คำนึงสิทธิให้ผู้ประกันตน มาตรา 39 ได้กลับเข้าสู่ระบบประกันสังคมอีกครั้ง

11) ยกระดับระบบโทรศัพท์สายด่วน 1506 ให้สามารถเป็นเครือข่ายหลักและเชื่อมโยงระบบโทรศัพท์สายด่วนอื่นของกระทรวงแรงงานได้ทั่วประเทศ เพื่อรับฟังความคิดเห็น ให้คำปรึกษาแนะนำ รับข้อร้องทุกข์ ข้อร้องเรียน โดยสามารถให้ข้อมูล ปรัชญาหรือ และแนะนำข้อปฏิบัติให้แก่ประชาชนผู้ใช้บริการได้อย่างมีคุณภาพ

สถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันถือว่ามีความโน้มถ่วงขึ้นบ้างเล็กน้อยทั้งจากภาคอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว รวมไปถึงมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจในหลาย ๆ ด้านของภาครัฐที่เป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศให้เดินหน้าต่อไป ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงประเทศจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจแบบไทยแลนด์ 4.0 ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของภาวะเศรษฐกิจอย่างมาก โดยภาครัฐได้ออกนโยบายการส่งเสริมการลงทุนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องใช้กำลังแรงงานมากขึ้น เช่น แรงงานภาคก่อสร้าง แรงงานภาคอุตสาหกรรม แรงงานภาคการเกษตรและเกษตรแปรรูป รวมถึงแรงงานภาคบริการและการท่องเที่ยว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

การก้าวข้ามปัญหาแรงงานต่างด้าวจึงไม่ใช่เรื่องง่าย และการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวนั้นไม่ใช่เพียงแต่มุ่งเน้นการจัดการกับแรงงานต่างด้าวหรือการกำหนดบทลงโทษเท่านั้น แต่ควรต้องใช้วิธีการจัดการ

แรงงานทั้งระบบ โดยรัฐบาลต้องวางแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกันไม่ว่าจะเป็นการจัดการและดูแลแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและเพียงพอ ตลอดจนเร่งปฏิรูประบบอุดมศึกษาของไทยให้มีความเชื่อมโยงกับตลาดแรงงานมากขึ้น และควรกำหนดให้เป็นมาตรการที่ต้องเดินหน้าควบคู่กันไป ทั้งนี้จากการศึกษาข้างต้นจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าว ดังนี้

1. ต้องให้ความสำคัญต่อคุณภาพของแรงงานต่างด้าวที่มีศักยภาพในการทำงานและสามารถพัฒนาทักษะฝีมือได้ โดยให้ออกสแรงงานต่างด้าวได้รับการพัฒนาคุณภาพและเพิ่มทักษะฝีมือเช่นเดียวกับแรงงานไทย แทนการแก้ปัญหาด้วยการมุ่งเน้นการจัดระเบียบและบังคับใช้กฎหมายเพียงเพื่อไม่ให้ปัญหาเท่านั้น เนื่องจากแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาอย่างถูกกฎหมายมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ประกอบการ และหากภาครัฐดำเนินการโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ก็จะทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงานมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

2. ทำการสำรวจความต้องการแรงงานต่างด้าวในเรื่องความชำนาญในวิชาชีพเฉพาะทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานในสาขาที่ไทยยังขาดแคลน ไปจนถึงแรงงานไร้ฝีมือประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลมาการกำหนดมาตรการด้านแรงงานในอุตสาหกรรมต่าง ๆ

3. รัฐบาลควรปรับโครงสร้างการจ้างงานไปสู่ภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูง โดยรัฐบาลต้องเร่งยกระดับฝีมือแรงงานไทยให้มีความสูงขึ้นเพื่อย้ายไปทำงานในภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ซึ่งแรงงานไทยที่มีทักษะสูงจะได้รับค่าจ้างที่สูงกว่า

4. รัฐบาลต้องมีนโยบายพัฒนาทักษะและฝึกอบรมแรงงานไทยป้อนสู่ตลาดโลก โดยการสำรวจความต้องการแรงงานในต่างประเทศ และฝึกอบรมแรงงานไทยให้มีทักษะตรงตามความต้องการในตลาดต่างประเทศ และสนับสนุนให้แรงงานไทยไปทำงานยังต่างประเทศ

5. รัฐควรสนับสนุนให้เขตชายแดนเป็นเขตอุตสาหกรรมแรงงานราคาถูก และจัดมาตรการส่งเสริมการย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปยังชายแดนไทย เช่น การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ระบบคมนาคมขนส่ง มาตรการรักษาความปลอดภัยในแถบชายแดนให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการเปิดเขตอุตสาหกรรมใหม่ รวมถึงการอนุญาตให้อุตสาหกรรมเหล่านั้นใช้แรงงานต่างด้าวได้เต็มที่

6. ย้ายฐานการผลิตไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อกำหนดมาตรการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการลงทุน และกำหนดมาตรการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้แรงงานต่างด้าวที่เดินทางมาขายแรงงานในประเทศไทยลดลงในระยะยาว ในขณะเดียวกันยังสามารถรักษาความอยู่รอดของภาคอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานไร้ฝีมือของไทยไว้ได้ด้วย

7. รัฐบาลควรปรับโครงสร้างทางการศึกษาอย่างเร่งด่วน เนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันยังไม่สามารถผลิตคนได้อย่างเพียงพอและตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

8. เสริมสร้างจิตสำนึก ทักษะคิด ส่งเสริมให้แรงงานต่างด้าวร่วมมือกับชุมชนไทยในการจัดระเบียบและดูแลชุมชนร่วมกัน

บทสรุป

จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันประเทศไทยไม่สามารถหาแรงงานได้อย่างเพียงพออันเนื่องจากสาเหตุหลายประการส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างรุนแรงจนต้องมีการใช้แรงงานต่างชาติด้านจำนวนมาก ซึ่งเป็นข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ และสังคมไทยที่เป็นจุดอ่อน ตลอดจนการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใสของหน่วยงานที่รับผิดชอบ จนส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับแรงกดดันและความเสี่ยงมากขึ้น อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศและการพัฒนาการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยก่อให้เกิดภัยคุกคามและความเสี่ยงที่มีความซับซ้อนขึ้น อาทิ ปัญหาอาชญากรรม สุขอนามัยและสาธารณสุข รวมถึงเป็นภาระของรัฐทั้งด้านสิทธิและสถานะของบุคคลตามกฎหมาย การศึกษา สาธารณสุข ตลอดจนเกิดความขัดแย้งกับชุมชนชาวไทย

บทความนี้ชี้ให้เห็นแล้วว่า นโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติของไทย ซึ่งตามไม่ทันปัญหาที่เกิดขึ้นและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมิได้อยู่ที่ตัวปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นแต่เพียงเท่านั้น แต่อยู่ที่วิธีคิดจัดการปัญหาของรัฐเองที่ยังไม่ก้าวข้ามพรมแดนจากวิธีการคิดแบบเดิม ๆ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาลาแรงงานต่างด้าวและอุปสรรคการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการแก้ไขข้อขัดข้องจากการทำงานของคนต่างด้าวได้ตรงประเด็นปัญหาได้มากขึ้น รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตาม พ.ร.ก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 และกรอบยุทธศาสตร์ชาติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการจัดหางาน. (2560). *แรงงานต่างด้าว-นายจ้าง ต้องรู้! ขอทำงานตาม พ.ร.ก. ใหม่ มีหลักเกณฑ์ วิธีการอะไรบ้าง?*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.
- ชินนากู ลิตส์. (2556). *กฎหมายการทำงานของคนต่างด้าว*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธีรดา สุธีรฤทธิ. (2559). *การดำเนินงานสาธารณสุขแรงงานต่างด้าว*. กรุงเทพฯ : กระทรวงสาธารณสุข.
- บุญรัตน์ รัฐบริรักษ์. (2555). ปัญหาและนโยบายด้านสังคมต่อผู้อพยพชาวพม่า. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์*, 43(1), 4-16.
- บุญรัตน์ กาญจนดิษฐ์. (2558). *ย้อนมองสถานการณ์แรงงานข้ามชาติในรอบปี 2558*. กรุงเทพฯ: รัฐสภาสาร
- บุญรัตน์ กาญจนดิษฐ์. (2560). *การกำหนดหลักเกณฑ์การนำคนต่างด้าวมาทำงานกับนายจ้างในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กองบรรณาธิการประชาไท

- ปณิตา ศรศรี. (2557). *แรงงานต่างด้าว : ความสำคัญและการบริหารจัดการ*. นครราชสีมา: ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 3.
- วรานนท์ ปิติวรรณ. (2560). *รายงานแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: กรมการจัดหางานกระทรวงแรงงาน.
- วาทีณี แก้วทับทิม. (2554). *ผลกระทบจากการจ้างแรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ.
- ศุภชัย ศรีสุชาติ. (2560). *ปัญหาแรงงานต่างด้าว ภาครัฐต้องเข้มงวดเรื่องกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *ยุทธศาสตร์แก้ปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ*. กรุงเทพฯ: สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงภายในประเทศ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2560). *นโยบายเน้นหนัก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์.
- อดิศร เกิดมงคล. (2557). *แรงงานข้ามชาติในสังคมไทย : สิทธิและสวัสดิการ*. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อาภรณ์ ชีวะเกรียงไกร. (2560). *ส่องกล้องเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ.

การอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร: กรณีศึกษา
ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

Conservation and Development of the Profession of Weaving
Maung Nakhon: A Case Study of Ban Mamuangplaikhan
Community, Tha Ngew Municipality, Muang District,
Nakhon Sri Thammarat Province

ชนะชัย คงปานจิตติมา และ เดโช แชน้ำแก้ว*

Chanachai Kongpanjittima and Daycho Khaenamkhaew

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Faculty of Humanities and social sciences, Nakhon Sri Thammarat University

* Corresponding Author. Email: daycho_kha@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาวิธีการทอผ้ายกของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกบ้านมะม่วงปลายแขนแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้ายกผ้ายกมะม่วงปลายแขน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขนเทศบาลตำบลท่าจี่อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัย พบว่า

1. วิธีการทอผ้ายกของกลุ่มอาชีพบ้านมะม่วงปลายแขน พบว่า มีวิธีเริ่มตั้งแต่การกรอเส้นด้ายที่จะต้องนำไปทำเส้นด้ายพุ่ง เพื่อนำไปทอผ้าเป็นการแผ่เส้นจากลักษณะที่เป็นทออยู่ให้กระจายออกเป็นแผ่นเรียบเสมอกัน โดยการนำเส้นด้ายมาร้อยเข้ากับเข็ม ซึ่งจะร้อยผ่านช่องฟันหวีแต่ละช่องทุกช่อง ๆ แล้วนำเส้นไหมย้อมมาผูกต่อกับเส้นด้ายในซี่ฟันหวี โดยการนำมาต่อที่ละเส้นจนหมดจำนวนเส้นย้อม เพื่อนำไปต่อตะกอลายซึ่งทำให้เกิดลวดลายในแต่ละเส้น เพื่อที่จะนำมาทอเป็นผืนผ้าที่สมบูรณ์สวยงาม

2. แนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพผ้ายกเมืองนคร พบว่า เป็นการอนุรักษ์ให้คนรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมือง นำไปสู่ผลงานการสร้างสรรค์ และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยรวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมกับกลุ่มทอผ้าได้ศึกษาเรียนรู้ด้านศิลปชีพ เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ความสามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการเผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ให้แก่เยาวชน และผู้ที่

สนใจในการทอผ้าเมืองนครนำมาสู่อาชีพเสริมในอนาคต เพื่อเป็นการฟื้นฟูผ้าทอยกดอกชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน

สรุปได้ว่า การทอผ้ายกของกลุ่มบ้านมะม่วงปลายแขนได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกทาง และรวมถึงเป็นการยกระดับของกลุ่มผ้ายกบ้านมะม่วงปลายแขนได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ผ้ายกมะม่วงปลายแขน, การอนุรักษ์; กลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร

Abstract

In this research, to learn how to weave cloth weaving groups excluding Ban mamuangpraikhan Conservation and development groups who are weaving cloth, lifting the lifting Community of Ban Mamuangpraikhan. A case study of community Ban mamuangpraikhan Tha Ngio Subdistrict Municipality Capital district Nakhon Sri Thammarat Province Thailand

The research found that

1. How to weave Community of Ban mamuangpraikhan occupational groups found that. How do I start spinning yarn from the yarn to be made up? Combs to thread a line stretching from the manner in which the bundle is to be spread out evenly flat. By bringing the yarn of the beater. Cash easily through hundreds of teeth, comb through to each and every Naga stayed and bring a silk tie the attached to come to stand on a tooth comb. By bringing the entire line each the number of warp to continue pattern which causes the take pattern in each path. So that will be woven into a fabric that is completely beautiful.

2. Approach the conservation and development of occupational groups found that the city made preservation, a new generation realizes the wisdom in indigenous weaving. Contribute to creative works and updated to suit the era of wisdom, as well as to promote activities with the weaving group study to learn the art living expenses. To enhance their skills and knowledge and can develop products and publish knowledge exchange of youth and those interested in weaving city brings to the profession in the future. In order to refresh the cloth toy chest, forearm Ban mamuangpraikhan community press.

Conclusion. The weaving of lifting Ban mamuangpraikhan group has developed form a variety of products. Which can generate income to people in the community, the other way? And also raise the group's Ban mamuangpraikhan end as well.

Keywords: Ban Mamuangpraikhan Raises; Conservation; Profession of Weaving Maung Nakhon

บทนำ

ในปัจจุบันผ้าถือว่เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่นอกเหนือจากอาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ในสังคมเกษตรกรรมตั้งแต่บรรพกาลสืบมา ทุกครัวเรือนจะมีการทอผ้า เพื่อใช้สอยภายในครอบครัว และมีการถ่ายทอด และส่งสมกรรมวิธีการทอผ้าให้แก่สมาชิกที่เป็นเพศหญิง เพราะการทอผ้าเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ทั้งความขยัน ความอดทน ความพยายาม และความประณีตละเอียดอ่อน แม่ หรือยายจะเป็นผู้ทำหน้าที่อบรม และถ่ายทอดวิชาการกรรมวิธี และประสบการณ์ในการทอผ้าให้แก่บุตรสาวหรือหลานสาว จนลัสมเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมทอผ้าได้เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศไทย มาช้านาน กรรมวิธีในการทอผ้ามีขั้นตอนที่ประณีตละเอียดอ่อน กรรมวิธีในการทอผ้าเป็นการกระทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งซับซ้อน และไม่ซับซ้อน และการทอประเภทที่ทำให้เกิดลวดลายที่สวยงามเกิดจากภูมิปัญญาของผู้ทอ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ลวดลายผ้าทอไทยเป็นลวดลายที่เริ่มจากสิ่งที่พบเห็นในธรรมชาติ และนำมาผสมผสานกันลวดลายส่วนใหญ่ มักเป็นลวดลายที่จดจำ และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ (วชิรพงษ์ วงศ์ประสิทธิ์, 2545)

กลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขนนี้ ได้รวมตัวกลุ่มทอผ้าบ้านมะม่วงปลายแขน เริ่มต้นที่นางสาวละออง บัวเพชร ซึ่งเป็นประธานกลุ่มได้คิดรวบรวมกลุ่มสตรีเกษตรกร เพื่อใช้เวลาว่างจากงานหลักที่เก็บเกี่ยวผลผลิตให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 และในปี 2545 ก็จัดตั้ง “กลุ่มผ้าทอลายโบราณบ้านมะม่วงปลายแขน” ขึ้นมา และได้รวบรวมผ้าทอซึ่งเป็นผลงานของชาวบ้านมาจัดทำหน่วยมากมาย ความมีเอกลักษณ์ของผ้าทอโบราณบ้านมะม่วงปลายแขนจนมีชื่อเสียงนั้นมาจาก ผ้าทอลายโบราณ ที่สืบทอดกันมานับว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีค่ายิ่งต่อกลุ่มทอผ้าบ้านมะม่วงปลายแขน ทำให้เป็นผ้าทอที่ยังคงอนุรักษ์ความเก่าแก่แห่งต้นฉบับได้อย่างครบถ้วน ทั้งความละเอียดอ่อนของลายผ้า สีสันซึ่งย้อมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ซึ่งเรียกได้ว่าหาแทบไม่ได้แล้วจึงทำให้ผ้าทอบ้านมะม่วงปลายแขน แตกต่างจากผ้าทอจากที่อื่น (ละออง บัวเพชร, 2559)

ในการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาทอผ้าพื้นบ้าน ภูมิปัญญาทอผ้าพื้นบ้านของบ้านมะม่วงปลายแขนเทศบาลตำบลท่าจั่ว จังหวัดนครศรีธรรมราชว่าควรจัดประชุมอบรมให้ความรู้ และคำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานอาชีพ และช่องทางการตลาด เพื่อการจำหน่ายสินค้าให้ได้มากขึ้น และควรจัดตั้งศูนย์พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นอาชีพเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน (สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น, 2555)

ดังนั้นจากเหตุผลผู้ศึกษา จึงมีความสนใจเรื่อง ผ้ายกมะม่วงปลายแขน : การอนุรักษ์ และพัฒนา กลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง

จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยที่ทำข้อมูลไว้ในบทวิจัยฉบับนี้จะได้ทราบถึงแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพ ตลอดจนถึงวิธีการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีการทอผ้ายกของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ดำเนินการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 7 คน ได้แก่ นางละออง บัวเพชร (ประธานกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน) นางมณี บัวเพชร (รองประธานกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน) นางมณี เพชรมาก (สมาชิกกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน) นางอิณะห์ ณะมาก (สมาชิกกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน) นางอุไร บัวเกร็ด (สมาชิกกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน) นางติยะห์ สกุลการ (สมาชิกกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน) และนางสมพร แยกกุลเชาว์ สมาชิกกลุ่มผ้ายกมะม่วงปลายแขน
2. ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ผู้ที่เข้ามาสนับสนุน และส่งเสริมกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน ได้แก่ นายจิรวุฒิ ไกลกุล (นักพัฒนาชุมชน) จำนวน 1 คน นายวินัย พรหมจันทร์ (อุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช) จำนวน 1 คน นายวิเชียร บุญนำ (พ่อค้าคนกลาง) จำนวน 1 คน นายไสด แยกกุลเชาว์ (ผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 1 คน และนายชินกร นาคนาคักดี (นายกเทศบาลตำบลท่าจี่) จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้วิจัยถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เตรียมตัวศึกษาทำความเข้าใจในแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษากำหนดวิธีการ และประเด็นที่สำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้าน ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. แบบบันทึกข้อมูลทั่วไปของผู้ที่สัมภาษณ์
3. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตัวเอง โดยเตรียมแนวคำถามแบบครอบคลุมทุกรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้า ช่วงแรกของการสัมภาษณ์

จะเป็นคำถามทั่วไป หลังจากนั้นก็จะโยนคำถามเข้าประเด็นที่ต้องการ เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และมีความถูกต้องตรงตามความเป็นจริงทุกประการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อขอสัมภาษณ์บุคคลที่บุคคลที่เป็นผู้ผลิต/ผู้ประกอบการทอผ้าของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการผ้าทอ โดยจะพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวกับการวิจัย ข้อมูลที่จะได้มีประโยชน์ต่อประชาชนรุ่นหลัง เพื่อเป็นแนวทางเลือกในการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้า ทั้งนี้ให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีสิทธิไม่ตอบคำถาม และหยุดการสัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้

3. ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ โดยจะพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ข้อมูลที่ได้จะมีประโยชน์ ในทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพ ทั้งนี้ให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีสิทธิไม่ตอบคำถาม และหยุดการสัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลทั้งจากเอกสาร และภาคสนามแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปเป็นภาพรวม เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาข้อมูลครั้งต่อไป และในขณะเก็บรวบรวมข้อมูล หากข้อมูลส่วนใดขาดหรือไม่ชัดเจนก็เก็บเพิ่มเติมจนครบถ้วน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อธิบายแบบพรรณนาข้อเท็จจริง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามขอบเขตที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนที่สุด

ผลการวิจัย

1. วิธีการทอผ้าของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 ขั้นตอนการกรอเส้นด้าย พบว่า ขั้นตอนการกรอเส้นด้ายเป็นขั้นตอนการกรอเพื่อไปทำเป็นเส้นด้ายพุ่งขั้นตอนนี้จะต้องนำเส้นด้ายที่ได้มาทำการหมุนเข้ากับระวีง เพื่อที่จะสามารถกรอเส้นด้ายได้อย่างสะดวกต่อมานำเส้นด้ายที่หมุนเข้าระวีง แล้วนำเส้นด้ายมาต่อเข้ากับไนกรอด้วยแล้วช่างทอจะทำการหมุนแกนไน เพื่อที่จะให้เส้นด้ายหมุนมาอยู่ที่แกนไน และหลังจากนั้นนำหลอดด้ายมาติดตั้งไว้ที่หัวแกนไน และนำเส้นด้ายที่หมุนเก็บไว้แล้วมาต่อนำมาผูกไว้กับหลอดด้าย และใช้มือหมุนแกนไนอีกครั้ง เพื่อที่จะทำให้เส้นด้ายหมุนมาอยู่ในหลอดด้ายหมุนจนเต็มหลอดด้ายเป็นอันจบขั้นตอนการกรอเส้นด้าย

1.2 ขั้นตอนการหวีเส้นด้าย พบว่า การหวีด้ายคือการแผ่เส้นจากลักษณะที่เป็นกำอยู่ให้กระจายออกเป็นแผ่นเรียบเสมอกัน แล้วม้วนเก็บเข้าแกนของกงพันสำหรับตั่งบนก็ต่อไป จากนั้นจะต้องเอาปลายด้านหนึ่งของกำเส้นยื่นเข้ากับพันหวี ซึ่งมีพันหวี และส่วนกว้างเท่ากับความต้องการแล้วผูกเข้ากับแกน

ของกงพันม้วนด้าย ในการหรีด้ายจำเป็นที่จะต้องใช้ ผู้ปฏิบัติอย่างน้อย 2 คน คนหนึ่งม้วนกงพัน อีกคนใช้พันหรีด้ายให้เรียบร้อย และสมำเสมอกัน และนำไปซึ่งบนที่สำหรับเก็บตะกอดต่อไป

1.3 ขั้นตอนการร้อยพันหรี พบว่า ทำการค้นเส้น หรือร้อยเส้นยืน จากนั้นนำเส้นด้ายมาร้อยเข้ากับพื้ม โดยการร้อยผ่านช่องพันหรีแต่ละช่องทุกช่อง ๆ ละ 2 เส้น แล้วใช้ท่อนไม้ไผ่เล็ก ๆ สอดเข้าไปในช่องเส้นด้ายที่ร้อยเข้าช่องพันหรี เพื่อทำการซึ่งเส้นด้ายให้ตึง และจัดเรียงเส้นด้ายให้เรียบร้อย ส่วนด้านหน้าของพื้มก็จะมีท่อนไม้ไผ่เช่นเดียวกับด้านหลัง เพื่อทำการซึ่งเส้นด้ายให้ตึงเช่นเดียวกับด้านหลังของพื้มที่กล่าวมาแล้ว จากนั้นให้ทำการเก็บตะกอดพื้มแบบ 2 ตะกอด ก็จะได้ชุดพื้มทอผ้าที่พร้อมสำหรับการทอผ้า

1.4 ขั้นตอนการต่อเส้นด้ายยืน พบว่า การต่อเส้นยืน คือ การนำเส้นไหมเส้นยืนมาผูกต่อกับเส้นด้ายในชีพันหรี โดยทำการต่อที่ละเส้นจนหมดจำนวนเส้นยืน เมื่อต่อเส้นไหมเข้ากับเส้นไหมที่อยู่ในชีพันหรีเรียบร้อยแล้วก็ให้ทำการม้วนเส้นยืนด้วยแผ่นไม้ พร้อมทั้งการจัดเรียงระเบียบของเส้นไหมตามช่องพันพื้มให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จากนั้นก็ทำไปติดตั้งเข้ากับทอผ้า หรือที่ทอผ้า เพื่อการเก็บเขาลาย หรือตะกอดต่อไป ก่อนทำการทอผ้าจะต้องใช้แรงจุ่มน้ำแป้นทาเคลือบเส้นยืนที่อยู่ในที่ก่อน เพื่อให้เส้นกลมมีความแข็งแรง เส้นไหมไม่แตกเป็นขน เนื่องจากกระทบกับช่องพันพื้มเวลาทอผ้า

1.5 ขั้นตอนการเก็บตะกอด พบว่า ตะกอดเป็นส่วนสำคัญมากในการทอการเก็บตะกอดต้องนำเส้นยืนแต่ละเส้นมาต่อกัน และผูกเส้นยืนแต่ละเส้นไว้ด้วยกัน เพื่อจะทำให้เกิดลวดลายในแต่ละเส้นอย่างสวยงามตามที่ผู้ทำต้องการ ส่วนประกอบของที่ทอผ้า เพื่อแยกเส้นยืนให้ขึ้นลงขัดกับด้ายเส้นพุ่ง โดยมีท่วงหรือตะกอดคล้องเส้นยืน มีไม้สอดเป็นโครงยึดไว้กับโครงที่ และโยงกับไม้เหยียบหูกการยกตะกอดเป็นการแยกเส้นยืนโดยการเหยียบหูกขึ้นลงขณะทอ การเก็บตะกอดหรือเก็บเขาแตกต่างกันไปตามลักษณะของผ้า ตะกอดมี 2 ชนิด คือ ตะกอดลวด ส่วนใหญ่ใช้กับเครื่องทอผ้าในโรงงานอุตสาหกรรม ตะกอดเชือก ใช้กับเครื่องทอผ้าหรือที่ทอผ้าพื้นบ้าน

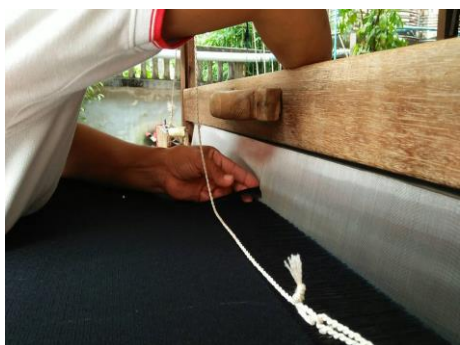
1.6 ขั้นตอนการทอ พบว่า หลักของการทอผ้า ก็คือ การทำให้เส้นด้ายสองด้ายสองกลุ่มขัดกัน โดยทั้งสองพวกตั้งฉากกันเส้นด้ายพวกหนึ่ง เรียกว่าเส้นด้ายยืน และอีกพวกเรียกว่าเส้นด้ายพุ่ง ลักษณะของการขัดกันของด้ายพุ่ง และด้ายยืนจะขัดกันแบบธรรมดาที่เรียกว่า ลายขัด หรืออาจจะเพิ่มเทคนิคพิเศษ เพื่อให้ผ้ามีลวดลายสวยงาม และแปลกตาเมื่อซึ่งด้ายเข้ากับที่เป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ใช้กระสวย ซึ่งบรรจุเอาหลอดด้ายใส่ไว้ในร่องของกระสวยสำหรับสอดเส้นด้ายในแนวขวา (พุ่ง) การสอดก็จะต้องสอดกลับไปกลับมาอยู่เสมอเวลาสอด 1 ครั้งก็ต้องเหยียบ 1 ครั้ง และใช้พื้มกระทบจัดให้เข้ากัน เพื่อคัดเส้นด้ายให้แน่นเข้ามียืนไปไม่ถึงก็ปลดเส้นด้ายที่ซึ่งก่อน แล้วม้วนเข้าไปในไม้ม้วนผ้าจะตั้งทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ต่อไปจนกระทั่งเสร็จแล้ว จึงเอาม้วนผ้าที่ทอได้ออกก็เป็นอันเสร็จสิ้นการทอผ้านั้น

ภาพที่ 1 แสดงการกรอเส้นด้าย

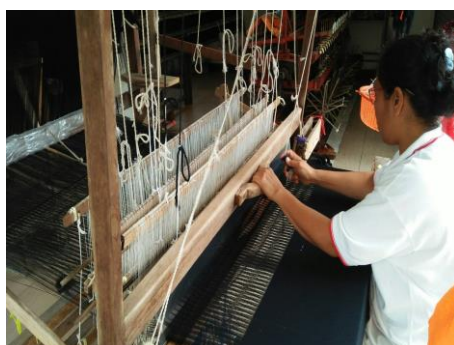
ภาพที่ 2 แสดงการทอเส้นด้าย

ภาพที่ 3 แสดงการร้อยพันหรี

ภาพที่ 4 แสดงการต่อเส้นยืน

ภาพที่ 5 แสดงการเก็บตะกอก

ภาพที่ 6 แสดงการทอผ้า

2. แนวทางการอนุรักษ์ และการพัฒนาของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษาชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 การอนุรักษ์ผ้าทอ พบว่า ให้ความรู้เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงในตัวบุคคลในที่นี่หมายถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าทอบ้านมะม่วงปลายแขนในด้านต่าง ๆ เช่น ความงดงาม ประโยชน์ใช้สอยความทนทาน และการเป็นสิ่งที่แสดงของเอกลักษณ์ของชาวเมืองนครที่ควรภาคภูมิใจการให้ความรู้ดังกล่าวอาจทำได้หลาย ๆ ทาง เช่น ครอบครัวยุคใหม่ เป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญมากในการทำให้สมาชิกในครอบครัวค่อย ๆ เกิดความชอบมองเห็นความงดงามของคุณค่าผ้าทอ โดยแม่มีบทบาทให้ความรู้ตลอดจนพ่อนำผ้าทอมาใช้ในชีวิตประจำวัน และโอกาสพิเศษต่าง ๆ โรงเรียน หรือสถานศึกษาทุกระดับควรนับว่าเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และภาคภูมิใจในศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น โดยอาจจะสอดแทรกเข้าไปในวิชาที่เกี่ยวกับสังคมศึกษา ศิลปะศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม หรือพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

2.2 การพัฒนาผ้าทอ พบว่า การสร้างสรรค์ และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วย เพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการลดจนการป้องกัน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย

2.3 การส่งเสริมกิจกรรม พบว่า ส่งเสริมให้กลุ่มทอผ้าได้ศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มทักษะ และความรู้ความสามารถ เพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้ในอนาคตให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด และจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญในศักยภาพของตนเอง

2.4 การเผยแพร่ภูมิปัญญา พบว่า สมาชิกในกลุ่มทุกคนได้มีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ให้กับเด็กนักเรียนนักศึกษา และผู้ที่สนใจในการอนุรักษ์ผ้าทอ หรือผู้ที่สนใจในการหารายได้เสริมทุกคนยินดีให้ความรู้ที่มีพร้อมที่จะเผยแพร่พอสมควร และยินดีให้คำปรึกษาวิธีการทำ หรือวิธีการอื่น ๆ ของผ้าทอสำหรับผู้ที่สนใจในการทำผ้าทอที่บ้านของเทศบาลตำบลท่าจี่

2.5 การฟื้นฟูภูมิปัญญา พบว่า การฟื้นฟูเป็นการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วทำให้มีคุณค่า และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมที่ทำให้เยาวชนหันมาสนใจผ้าทอที่บ้านกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผ้าทอยกดอกชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในท้องถิ่นที่ความค่าแก่การอนุรักษ์ และได้รับความฟื้นฟูภูมิปัญญาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการสืบทอดความรู้ สืบทอดวิถีชีวิตนี้ให้คงอยู่ต่อไป

2.6 การถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่า มีการถ่ายทอดความรู้ ในการอนุรักษ์ผ้าทอให้กับคนในชุมชนมีการสอนการทอผ้า และฝึกอบรมให้กับผู้ที่สนใจ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ให้กับคนทั่ว ๆ ไป ได้รู้จักมากขึ้น จนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ผ้าทอให้กับคนในชุมชน เพื่อสืบทอดรุ่นต่อ ๆ ไป เพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 แสดงเกียรติบัตรการจัด
นิทรรศการในวันงานวิชาการ

ภาพที่ 2 แสดงเกียรติบัตรอนุรักษ์ศิลปะ
หัตถกรรมพื้นบ้าน

อภิปรายผลการวิจัย

1. วิธีการทอผ้าของกลุ่มอาชีพการทอผ้าของเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจั่ว อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักอนุรักษ์ และตรวจสอบมาตรฐานหมอนไหม กรมหมอนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (มปป.) ได้กล่าวถึง การทอผ้า ยกมีกระบวนการทอโดยเพิ่มลวดลายผ้าให้เป็นพิเศษขึ้น มีขั้นตอน และวิธีการทอคล้ายการทอผ้าซิด หรือผ้าจก แต่ต่างกันที่บางครั้งผ้ายกจะทอเป็นลายพิเศษ มีตะกอเขาลอยยกดอกแยกเส้นยืนต่างหาก จะยกครั้งละกี่เส้นก็ได้ ขึ้นอยู่กับการออกแบบลายทอต้องการลวดลายอย่างไร มีลายมีเชิงที่แปลกออกไป การทอจึงต้องใช้ขั้นตอนและวิธีการเก็บลายด้วยไม้เรียวปลายแหลม ตามลวดลาย ที่กำหนดจนครบ คัดยกเส้นยืนขึ้นเป็นจังหวะ มีลวดลายเฉพาะส่วนสอดเส้นพุ่งไปสานขัดตามลายที่คิดไว้ การเก็บตะกอเขาลอยยกดอกเพื่อ ผู้ทอจะได้สะดวกไม่ต้องคัดเก็บลายที่ละเส้น เป็นความสามารถและเทคนิคเฉพาะตัวของช่างแกะดอก ผูกลาย ซึ่งการร้อยตะกอเขาลายนี้ใช้เวลามาก เพราะต้องทำด้วยมือทั้งหมด บางลายเสียเวลาหลายเดือนกว่า จะมัดเขาเสร็จ และเมื่อร้อยตะกอเสร็จแล้ว ถ้าเป็นกี่กระตุกก็จะทอได้รวดเร็วแต่ถ้าเป็นกี่โบราณก็จะทอได้ช้า การทอผ้ายกดอกนี้สามารถตกแต่งลวดลายให้สวยงาม และทอออกมาได้หลายสี

2. แนวทางการอนุรักษ์ของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบ้านหนองเงือก จังหวัดลำพูน (2555) ได้กล่าวถึง ให้ความรู้ที่มั่นคงเรื่องความงาม ประโยชน์ ความทนทาน และเอกลักษณ์ที่ควรภาคภูมิใจ โดยความรู้หลายทาง เช่น ครอบครั้ว หรือครูให้เกิดความเข้าใจ และภาคภูมิใจในศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น อีกทั้งยังมีสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และเผยแพร่ในขณะที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในการสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งการณรงค์การใช้ผ้าทอในหน่วยงานของรัฐ หรือสนับสนุนการใช้ผ้าทอในโอกาสพิเศษต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการพัฒนาตลาดผ้าทอให้มีความสวยงามมากขึ้น เพื่อที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องการตลาดเป็นการส่งเสริมอาชีพในด้านอาชีพในด้านการกระจายสินค้า
2. ควรศึกษาเรื่อง วิธีการทำตลาดผ้าทอของกลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. ควรศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้ายกเมืองนคร กรณีศึกษา ชุมชนบ้านมะม่วงปลายแขน เทศบาลตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารอ้างอิง

- บ้านหนองเงือก จังหวัดลำพูน. (2555). *วิธีการอนุรักษ์การทอผ้าไหม*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://lampoonweavingnongmermaid.blogspot.com/2012/10/blog-post_8163.html. (สืบค้นข้อมูล 20 กันยายน 2559).
- ผ้ายกเมืองนคร. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_15.php. (สืบค้นข้อมูล 20 กันยายน 2559).
- ละออง บัวเพชร. (2559). *กลุ่มผ้ายกบ้านมะม่วงปลายแขน*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก www.thaitambon.com. (สืบค้นข้อมูล 20 กันยายน 2559).
- วชิรพงษ์ วงศ์ประสิทธิ์. (2545). *ผ้าทอลวดลายใหม่ เอกลักษณ์ พิษณุโลก*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.banmuang.co.th> (สืบค้นข้อมูล 20 กันยายน 2559).
- สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (มปป.).

นิเวศภาวนา: วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการ

Eco-Meditation: The Buddhist integration of Conservation the Nature

พระมหาญาณภัทร อติพโล

Phramaha Yanapat Atipalo

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: tosspoy2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรม “นิเวศภาวนา” ในรายวิชาพระพุทธศาสนาและนิเวศวิทยาของนิสิตปีที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนวัดไชยชุมพลชนะสงคราม จังหวัดกาญจนบุรี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 เป็นการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน ที่ส่งผลให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวผู้เรียนและผู้สอน เป็นการเติมเต็มความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โครงการนี้เน้นภาคปฏิบัติ การบวชต้นไม้บวชป่า การภาวนาในป่าซึ่งเรียกว่าผัสสะภาวนา สัมผัสธรรมชาติ โดยการภาวนาก่อนนกรวด ตามแนวทางของท่านติช นัท ฮันท์ เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเกิดการตระหนักรู้ในการร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ นิสิตที่เข้าร่วมโครงการเกิดความรู้และทัศนคติที่ดีในการทำกิจกรรมร่วมกับธรรมชาติ เพื่อแนวทางต่อผู้ที่สนใจนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติเชิงพุทธบูรณาการต่อไป

คำสำคัญ: นิเวศภาวนา; การอนุรักษ์ธรรมชาติ; พุทธบูรณาการ

Abstract

This article present the activities guideline of Eco-Meditation that related to either Buddhism or Ecologic of Bachelor degree of Mahachulalongkornrajawittayalay University in Level 3, 1st semester of 2018 in an academic year at a classroom of Wat Chaichumphonchanasongkram of Kanchanaburi Province. It is outdoor activities that effect the learner and instructor, it also is completed the outstanding knowledge. This program emphasis on the practical activities such as the ordination of tree and forest, meditation in the forest that called sense meditation (Phassa Bhavana), natural touching by Pebbles Meditation in accordance with Venerable Thich Nhat Hanh aim to recover the relationship among human being and natural in realizing on preserving the nature together. The learners who attended in this program gain their knowledge and a good attitude to natural activities. This article will be a guideline to those who are interesting to apply the learning about The Natural preservation method base on Buddhist integration ahead.

Keywords: Eco-Meditation; Natural Preservation; Buddhist integration

บทนำ

การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่ามากในการขยายขอบข่ายของความคิด ความรู้ และเพิ่มพูนทักษะของผู้เรียน นับเป็นกิจกรรมที่ช่วยในการเรียนการสอนในห้องเรียนได้ผลสมบูรณ์ขึ้นอย่างแท้จริง และยิ่งเป็นวิชาที่มีลักษณะผสมผสานเช่น วิชาพระพุทธศาสนาและนิเวศวิทยา ซึ่งมีเนื้อของพระพุทธศาสนาในแง่มุมมองของนิเวศวิทยา การที่เรียนเฉพาะทฤษฎีทำให้ขาดการเรียนรู้บ้างอย่างไปคือด้านประสบการณ์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมที่เน้นประสบการณ์นอกห้องเรียนถือว่าจำเป็น นิสิตปีที่ 3 โครงการว่า “นิเวศภาวนา” เป็นกิจกรรมเสริมในวิชาพระพุทธศาสนาและนิเวศวิทยา สมกับปรัชญาการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

โครงการนิเวศภาวนาเป็นส่วนหนึ่งในวิชาพระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา เป็นโครงการที่เราควรที่จะได้สัมผัสกับสถานที่จริงเพื่อเป็นการเข้าใจในบทเรียนของนิเวศภาวนาและปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm) เพื่อให้ นิสิตได้เข้าใจในความเป็นธรรมชาติโดยให้สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงวิชาพระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา เป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเพียงแค่ชื่อวิชาที่ทราบได้ทันทีว่า ต้องการให้นิสิตศึกษานิเวศเป็นหลักสำคัญ ในพระพุทธศาสนาครั้งพุทธกาลจะเห็นว่าพระอรหันต์ทุกรูปจะสามารถสำเร็จมรรคผลได้โดยอาศัยป่าแม้แต่พระพุทธเจ้าก็เช่นกัน วิชานี้มุ่งศึกษานิเวศเป็นหลัก ในกระบวนการของการศึกษาจะศึกษาแต่ในห้องเรียนอย่างเดียว นิสิตก็จะได้อรรถความรู้แคบไป ก็ต้องศึกษาเชื่อมโยงโดยให้สัมพันธ์กับบรรยากาศและสถานที่จริงเพื่อเป็นการศึกษาและปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิชาที่เรียน จะได้เข้าใจความหมายและที่มาที่ไป ที่มีอยู่ให้เป็นที่ยอมรับกันจึงต้องมีการศึกษานอกห้องเรียนก็เป็นส่วนหนึ่ง นั้น ก็ควรทำความเข้าใจในหลักการด้วย พระอาจารย์ผู้สอนได้ตระหนักถึงการเรียนรู้นอกห้องเรียนก็สำคัญนิสิตก็ควรรู้เช่นกัน จึงนำ การศึกษานอกห้องเรียนมาใช้ในการสอนด้วย

วิชาที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยามีมาก อาจพูดได้ว่า ทุกสาขาวิชามีความเกี่ยวข้องกับนิเวศได้หมด แต่จะให้นิสิตศึกษาทั้งหมด ก็ไม่อาจจะให้ศึกษาครอบคลุมเนื้อหาได้ จึงจำเป็นต้องนำเอาที่เห็นว่าสมควร เหมาะสมจึงนำเอาการดูงานนอกสถานที่จริงที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นิเวศมีอิทธิพลต่อคนในสังคมเรา จึงต้องปลูกจิตสำนึกในการรักษาโดยร่วมกันบวชป่า ปลูกป่า อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตส่วนตัวและในสังคมได้

ความสำคัญของการเรียนรู้นอกห้องเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่ามากในการขยายขอบข่ายของความคิด ความรู้ และเพิ่มพูนทักษะของผู้เรียนนับเป็นกิจกรรมที่ช่วยผสมผสานในการเรียนการสอนในห้องเรียนได้ผลสมบูรณ์ขึ้นอย่างแท้จริง (อรนุช ลิ้มตศิริ, 2560) สามารถสรุปความสำคัญของการเรียนรู้นอกห้องเรียนได้ ดังนี้

1. การศึกษานอกห้องเรียนเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง (Sharp, 1973)
2. การศึกษานอกห้องเรียนแนวคิดแบบสหวิทยาการที่บูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (Hammerman, 1985)
3. การศึกษานอกห้องเรียนเป็นวิธีการที่ผู้เรียนเรียนจากประสบการณ์ตรงเน้นการลงมือปฏิบัติภายนอกห้องเรียน เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ (Prist, 1990)
4. การศึกษานอกห้องเรียน เป็นการใช้สถานที่นอกห้องเรียนเป็นห้องปฏิบัติการเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Hammerman, 1994)
5. การศึกษานอกห้องเรียนทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ครอบคลุมมากขึ้น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งภายในห้องเรียน และการศึกษาสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนรวมถึงการเข้าค่ายและการจัดกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ (Lappin, 2000)
6. การศึกษานอกห้องเรียนทำได้หลายวิธี รวมถึงการพาผู้เรียนไปที่สวนสาธารณะเพื่อศึกษาพันธุ์ไม้ ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมถึงการเข้าร่วมโปรแกรมพญายักษ์ภายใต้การดูแลของครูผู้มีความรู้ (Hammerman, 2001)

ความเป็นมาโครงการนิเวศภาวนา

ในรายวิชาพระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา (Buddhism and Ecology) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาความหมายและขอบข่ายของนิเวศวิทยา คำสอนในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับนิเวศวิทยา เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับธรรมชาติ แนวทางการอนุรักษ์ และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 นิสิตปีที่ 3 ห้องเรียนวัดไชยชุมพลชนะสงคราม จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีนิสิตจำนวน 21 รูป/คน ได้ลงเรียนรายวิชานี้ หลังจากศึกษาเนื้อหาในภาคทฤษฎีจบได้คิดโครงการนิเวศภาวนาเป็นกิจกรรมนอกห้องเรียนนี้ขึ้นมา โดยใช้สถานปฏิบัติธรรมมีแก้วน้อย ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นสถานที่จัดกิจกรรม โดยใช้ชื่อโครงการว่า “นิเวศภาวนา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดกิจกรรมดังนี้

- 1) เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และเพิ่มความรู้ในเรื่องระบบนิเวศภาวนา
- 2) เพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์จริงนำไปปรับใช้กับสภาพแวดล้อมของตนเองได้
- 3) เพื่อนำความรู้เรื่องระบบนิเวศภาวนามาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

ในการทำกิจกรรมในครั้งนี้แบ่งกิจกรรมเป็นฐาน ประกอบด้วย 4 ฐานคือ พิธีบวชต้นไม้ (Tree Ceremony), ผัสสะภาวนา สัมผัสธรรมชาติ (sense meditation), การภาวนาก้อนกรวด (Pebble Meditation), และ การถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ (After Action Review: AAR) ซึ่งในแต่ละฐานมีเนื้อหาโดยย่อ ดังนี้

พิธีบวชน้ำมัน

พระครูมานัสทิพพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ได้คิดพิธีบวชน้ำมันขึ้น เพื่อต้องการยับยั้ง การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และเพื่อเป็นกุศโลบายห้ามมิให้คนตัดไม้ทำลายป่า (พระครูพิจิตรธรรม, 2557) ตันไม้ตันใดที่ผ่านการบวชแล้ว ชาวบ้านจะไม่ตัดเด็ดขาด เจ้าคณะอำเภอแม่ใจจึงได้นำพิธีบวชน้ำมันมา ดำเนินการ เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าว ได้ เผยแพร่ไปสู่สาธารณชน อย่างไรก็ตามชาวอำเภอแม่ใจก็ตระหนักและมีความเชื่อว่า พญาตันไม้ที่ผ่านการบวช แล้ว จะคุ้มครองรักษาต้นไม้ต่าง ๆ ในบริเวณนั้น ซึ่งจะมีผลทำให้น้ำไม่แห้ง ฝนตกต้องตามฤดูกาล ถือเป็นการ ยับยั้งการทำลายธรรมชาติและช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรักษาป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้อุดมสมบูรณ์ และที่สำคัญคือ สร้างความสำนึกให้แก่ชุมชนในการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ

พิธีกรรมการบวชน้ำมัน

พิธีการบวชน้ำมัน จะเริ่มตั้งแต่การสำรวจต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่และเกรงว่าน่าจะถูกลักลอบตัดซึ่งเชื่อกัน ว่าเป็นพญาไม้ จากนั้นชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดเตรียมเครื่องเช่นสังวैयाเจ้าป่าเจ้าเขา เครื่องสังวैयाจะ

จากนั้นก็สร้างศาลเพียงตาสำหรับอัญเชิญรุกขเทวดามาอาศัยปกปักรักษาต้นไม้ แล้วทำพิธีไหว้พระแม่ ธรณี ใช้หมากพลูตามธรรมเนียมทางเหนือ สำหรับการบวชน้ำมัน จะมีผ้าเหลือง (สุดแล้วแต่ว่าจะบวชน้ำมันกี่ ตัน) ด้ายสายสิญจน์ บาตรน้ำมนต์และสัมป่อยจากนั้นโยนด้ายสายสิญจน์ไปตามต้นไม้ในบริเวณป่า แล้วโยน มายังสถานที่ทำพิธี ซึ่งจะมีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธานมีพระสงฆ์และอาจารย์ (หมอเวทมนตร์) ทำพิธีเชิญ เทวดารักษา ผีป่า ผีเขา (ผีปีกะโหล่ง) ทำพิธีเช่นสังวैयाเทวารักษ์ เจ้าป่าเจ้าเขา ให้รับรู้และให้มาอยู่ในป่าไม้ คูแลต้นไม้ หากมีผู้ใดมาตัดไม้ ทำลายป่า ขอให้ผู้นั้นมีอันเป็นไปต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของหมอเวทมนตร์ที่จะนำมา กล่าวเมื่อเสร็จพิธีเช่นสังวैयाแล้ว ก็เป็นพิธีสงฆ์ เริ่มจากไหว้พระรัตนตรัย สมาทานศีลอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจิมต้นไม้ เสร็จแล้วพระสงฆ์ จะห่มผ้าเหลืองให้ต้นไม้ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา จากนั้นประพรม น้ำพระพุทธมนต์ตามต้นไม้ที่บวชไว้ เป็นเสร็จพิธี

วัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรม

1. เข้าใจวัตถุประสงค์ และพิธีกรรมการบวชน้ำมัน
2. ซาบซึ้งในการทำกิจกรรมกับธรรมชาติ
3. สร้างความสำนึกให้แก่จิตในการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ

ผลที่ได้รับ

เกิดความรู้และความซาบซึ้งในการทำกิจกรรม

ผัสสะภาวนา สัมผัสธรรมชาติ (sense meditation)

จอห์น ยัง (Jon Young) ผู้พัฒนาเทคนิคนี้ แนะนำให้ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยเราจะฝึกผัสสะภาวนาที่ไหนก็ได้ แต่ควรเลือกหาที่โปรดส่วนตัวใกล้ธรรมชาติที่เราเข้าถึงได้ง่ายๆ จุดนี้จะเป็น (sit spot) เป็นมุมนั่งหรือมุมลับส่วนตัวของเรา ในวัฒนธรรมชนเผ่าอินเดียนแดงมันเป็นพื้นที่ที่แต่ละคนค้นพบความพิเศษในความสัมผัสกับธรรมชาติ การปฏิบัติแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ทั้งหมดไม่จำเป็นต้องใช้เวลานาน มีแค่ 10 นาที ก็ทำแค่ 10 นาที มี 5 นาทีก็ทำ 5 นาที

เป็นกิจกรรมที่ลึกซึ้งของการเดินทางสู่พื้นที่ป่า เป็นเหมือนกับการได้ไปภาวนาประจำปี แม้จะไม่ได้ไปในฐานะผู้ละวางภารกิจทางงาน เพราะมีหน้าที่จัดการกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกกับธรรมชาติ แต่รู้สึกได้ว่าปามีพลังการเยียวยาสูงอย่างน่าอัศจรรย์ เหมือนกับมีมนต์บางอย่างที่รอคอยให้เราค้นพบ ดังที่ บิล พล็อตกิน (Bill Plotkin) นักจิตวิทยาเชิงธรรมชาติ ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า “ความทุกข์ของลูกค้าของเขามักมีรากฐานมาจากชีวิตที่ขาดพร่องจากธรรมชาติ จากความลึกลับ และการมีชีวิตในสังคมอย่างมีความหมาย อันเป็นความปรารถนาทางจิตวิญญาณขั้นพื้นฐาน แม้จิตบำบัดแบบดั้งเดิมที่ต่างๆ กันมาในห้องหับ อาคารที่มั่นคงถาวร ก็ไม่สามารถตอบสนองความกระหายทางจิตวิญญาณที่ต้องการเดินทางไปยังพื้นที่ป่าที่ไม่มีอะไร “เชื่อง” กระแสน้ำที่กระชากกระชากแรงตามจังหวะ ทางเดินอันเลาะเลี้ยววกวนในป่าใหญ่ และสัตว์ป่าที่อาจฝึกคณอง

วัตถุประสงค์

1. สมาธิภาวนา
2. ฝึกการอยู่กับตัวเอง

3. สัมผัสธรรมชาติด้วยความรู้สึกต่างๆ

ผลที่ได้รับ

มีความรู้สึกสงบและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง เกิดความรู้สึกถึงความเป็นธรรมชาติ เสียงลมผ่าน กลิ่นไอของดิน เสียงของสัตว์ต่างๆ ทำให้รู้สึกถึงการรักในธรรมชาติ

การภาวนาก่อนกรวด

การภาวนาก่อนกรวด (Pebble Meditation) เป็นการฝึกเจริญสติอีกวิธีหนึ่งที่ง่าย ๆ และน่าสนใจ ที่ถูกคิดค้นโดยท่าน ดิซ นัท ฮันท์ ภิกษุชาวเวียดนาม มีวัตถุประสงค์เพื่อเจริญสติโดยใช้ธรรมชาติรอบตัวมาเป็นเครื่องมือ ไม่ว่าจะเป็นก่อนกรวด หรือไปไม่เป็นต้น

ทุกคนจะมีถุงผ้าใบเล็กๆ สำหรับใส่กรวด 4 ก้อน นึ่งลอมกัน เปนวงกลม ก่อนเริ่มภาวนาให้ทุกคนนำกรวดทั้ง 4 ก้อนออกมาจากถุง แลววางไว้ที่หน้า เขาชายของตนเอง จากนั้นก็ให้ตัวแทนคนใดคนหนึ่งทำหน้าที่ปลุกและเชิญระฆังเต็มเสียง 3 ครั้ง เมื่อทุกคนได้ยินเสียงระฆังแห่งสติแล้ว ทุกคนก็จะเริ่มตามลมหายใจเข้า-ออกอย่างมีสติ 3 ครั้ง โดยหายใจเข้าให้ภาวนาหรือพูดในใจว่า “ฉันทำใจของฉันให้สงบ” หายใจออก “ฉันยิ้ม” จากนั้น เราก็เริ่มการเจริญสติภาวนากับกรวด (ทิพายุวัฒน์ สวัสดิ์ลออ, 2551)

ผลที่ได้รับ

มีความรู้สึกสงบและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง เกิดความรู้สึกว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

การถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ (After Action Review: AAR)

โดยใช้การถอดบทเรียนแบบเล่าเรื่อง (Story Telling) เป็นการเรียนรู้ก่อนหรือระหว่างทำกิจกรรม ด้วยการให้ผู้มีความรู้จากการปฏิบัติ ปลดปล่อยความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวออกมาแลกเปลี่ยนความรู้ โดยผู้เล่าจะเล่าความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในตัวที่เกิดจากการปฏิบัติ ซึ่งผู้ฟังสามารถตีความได้โดยอิสระ และเมื่อเกิดการแลกเปลี่ยนผลการตีความแล้ว จะทำให้ได้ความรู้ที่สามารถบันทึกไว้เป็นชุดความรู้

การถอดบทเรียนในลักษณะนี้ จะเป็นการสกัดความรู้จากเรื่องที่เล่าออกมา ว่ามีคุณค่าและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ความคิดเห็นของนิสิตและอาจารย์ผู้เข้าร่วมโครงการได้วิเคราะห์สรุปข้อมูลเป็น 4 ด้านดังนี้

กิจกรรม	Knowledge (K)	Understanding (U)	Skill (S)	Attitude(A)
ภาวนาปรับใจ	รู้จักการภาวนา	เข้าใจ การภาวนา เบื้องต้น	สามารถนำไปปรับ ใช้ชีวิตประจำวันได้	การภาวนาทำให้ตื่นรู้
การบวชป่า	รู้จักการบวชป่า	เข้าใจกระบวนการ บวชป่า	พิธีกรรมทางพุทธ ศาสตร์กับชุมชน	อนุรักษ์ป่าทุกคนมี ส่วนร่วม
ผัสสะภาวนา	รู้จัก ผัสสะ ภาวนา	เข้าใจผัสสะภาวนา	สามารถนำไปปรับ ใช้ชีวิตประจำวันได้	ฟื้นฟูความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับ ธรรมชาติ
ก่อนกรวด ภาวนา	รู้จักก่อนกรวด ภาวนา	เข้าใจพิธีกรรมกรวด บวชป่า	สามารถนำไปปรับ ใช้ชีวิตประจำวันได้	มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สัมพันธ์กัน
AAR	เรียนรู้การแสดง ความคิดเห็น	ทักษะการพูดและ ฟัง	ทักษะการพูดและ ฟัง	ความคิดเห็นของทุก คนมีคุณค่า

บทสรุป

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบศึกษานอกห้องเรียนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบหนึ่งที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาความรู้เชิงปฏิบัติ (Learning by Doing) ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมีความใฝ่รู้ ในการจัดโครงการนิเวศ ภาวนาเพื่อเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนากับนิเวศวิทยา หลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้วนิสิตได้รับประสบการณ์และความรู้เป็นอย่างมากซึ่งเป็นโครงการนำร่องที่จะทำให้เกิดโครงการแบบนี้ในอนาคตเพราะสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถต่อยอดให้เกิดโครงการอนุรักษ์ จัดการของพระภิกษุในการใช้ชีวบริเวณ (biosphere) (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ๒๕๓๑) เพื่อให้จะได้ผลประโยชน์ที่ดีที่สุดและยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็เป็นการรักษาดัชนีภาพที่จะดำรงความต้องการ และความจำเป็นของชนรุ่นต่อไปในอนาคต การอนุรักษ์จึงเป็นการสร้างสรรค์ การรวบรวม การสงวน การรักษาไว้ การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ทีฆายุวัฒน์ก สวัสดิ์ดีลลอ. (2551). *การวิเคราะห์การเจริญเติบโตตามแนวทางของ ดิช นัท ฮันท์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูพิธิจารุธรรม. (2557). *แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาท*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช.
- อรนุช ลิ้มศิริ. (2560). การศึกษานอกห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(3), 1643–1658.
- Hammerman, D. R., Hammerman, W. M., & Hammerman, E. L. (2001). *Teaching in the Outdoor*. Danville, IL: Interstate.
- Lappin, E. (2000). *Outdoor education for behavior disturbed students*. ERIC Digest.
- Priest, S. (1990). The semantics of adventure education. In *Adventure education*. (113–117). State College, PA: Venture.
- Sharp, L.B. (1973). *Basic Consideration in outdoor and camping education*. New York: The Bulletin of the National Association of Secondary School Principals.